היינטיגער נומער האלט 12 זייטען

№ 255 Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem. פרייז 35 גראשען Lodzer Tageblat

לאָדזשער טאָגעבלאַט

21-טער יאהרגאנג | 2 listopada 1928 r. | פרייטאג, י"ט מרחשון תרפ"ט | רעדאקציע און אדמיניסטראציע: פיעטריקאווער 86, טעלעפאנען: פון רעדאקציע 57, פון אדמיניסטראציע 47

STAROMIEJSKA KASA LUDOWA

w Łodzi Spółdz. z ogr. Odp.

Plac Kościelny 6,

מאכט באקאנט, אז ס'ווערן אנגענומען מיטגלידער און ס'ווערט ארויסגעגעבן

הלוואות-אוואנסען אויף אינקאסעס

ס'ווערט אויסגעפירט אלע באנק-אפעראציעס ווי אינקאסעס, איבערווייזונגען אויף אלע שטעט פון פוילן.

ביליג און שנעל!

די איינגעפלאסענע געלדער פון אינקאסעס ווערן אויסגעצאלט דעם זעלבן טאג.

צוליבן טויט פון חבר

בייניש מיכאלעוויטש

קומען פאר

2 גרויסע טרויער-אקאדעמיעס

I. מארגן שבת, דעם 3-טן נאוועמבער 10 אינדערפרי אין פילהארמאניע-זאל, נארוטאוויטשא 20

II. „ „ „ „ „ 6 אין אָוונט . ענגלישען זאל, אלעי 1-טער מאי 2.

בילעטן באקומט מען היינט א גאנצן טאג אין ארבעטער-רעסטאראן, פאלודניאווא 20, און מארגן — ביים אריינגאנג.

לאדזשער קאמיטעט פון „בונד".

לאדזשער קאמיטעט פון י. ב. „צוקונפט".

קראכמאל

קארטאפעל-מעהל אין קוואליטעט „סופעריאר"

פון דער קראכמאלניע גלאבנא וואגאנאוויזע און פון לאנער

עמפפעהלט:

„ELIBOR" Sp. Akc. Handl. Przemysl.

Ł. J. BOROWSKI, oddz. w Łodzi ,ul. Kilińskiego 70.

telefon 172 i 494

יוסף מרדכי האמבורסקי

סאלא כרול

צו זייערע תנאים א הארציגען מזל-טוב

מאלטשע און יעקב אבערושאנעק.

סאלא קרול — וארשע.

י. מ. האמבורסקי — לאדז.

פארלאבט.

אקטאבער, 1928.

צו דער האכצייט פון אונזער פריינדין

פרל. אנדזשא טענענבוים

מיט ה' דוד האניגסבערג

ווינשען א הארציגען מז"ט און א גוטע צוקונפט

נעניא מאנדרא, רושקא ראזענבלאט, פאלא פינטשעווסקא, ל. בירענשטאק.

צו דער פארלאבונג פון אונזער פריינד פון טעכנישן פערסאנאל

ה' יוסף מרדכי האמבורסקי

מיט פרל. סאלא כרול

ווינשען א הארציגען מזל-טוב

אדמיניסטראציע פון „לאדזשער טאגעבלאט".

בעקאנטמאכונג

דערמיט מאכען מיר באקאנט דאס געעהרטע פובליקום, דאס מיר האבען איבערגענומען די

אפטייק אויף פל. קאשציעלני 8

די אפטייק איז פארזעהן מיט אין און אויסלענדישע מעדיקאמענטען,

מינעראל-וואסערן, באנדאזשען מיר עמפעהלען זיך

מיט אכטונג

Kohn i Fajneman

PL. KOŚCIELNY 8, Tel. 75-99.

Z okazji zaślubin

pana

Szymona Frenkla

z panną

Polą Bladówną

składa najserdeczniejsze życzenia

Zarząd Stow.

„Hachnusas Chasanym

i Kałos"

צו דער פארלאבונג פון אונזער מיטארבעטער ה'

יוסף מרדכי האמבורסקי מיט פרל. סאלא כרול

גראטולירן הערצליך און ווינשען אייביגעס גליק

דאס טעכנישע פערסאנאל

פון „לאדזשער טאגעבלאט".

ערקלערונג!

אזוי ווי ס'האט זיך באוויזען אין א טייל צייטונגען א ידיעה, אז א דעלע- גאציע פון קראוויאזשעס האבען אויסגעווירקט ביים ביסקופ טימיעניעצקי ארעסטו- נעמען דעם צלם אויף

25 פאלודניאווא 25

און נאר א דאנק זיין אינטערווענץ איז ער געווארען ארעפגענומען, ערקלער איך פאר דער עפענטליכקייט, אז דאס איז שקר וכזב, דער ביסקופ טימיעניעצקי האט נישט געקענט אינטערווענירען, ווייל ער איז נישט געווען אין לאדז. דער צלם איז אראפגענומען געווארען דורך מיין אייגענעם ווילען. אויף די אלע פאקטען האב איך זאכליכע באווייזען. עס איז אויך א ליגען, אז די קראוויאזשעס האבען געזאלט צו מיר קומען מיך רופען אויף א דין-תורה, דאגעגען איז אמת, אז ביי מיר איז געווען דעם 27, ד. ח. דער הרב סעגאל, ה' מענדעלזאהן און ה' בערמאן און מיר פארגעלייגט א דין-תורה אויף וואס איך האב מסכים געווען.

מיט אכטונג ה. ראזען

פאלודניאווא 25.

ערשטקלאסיגע פריוואט טאנץ-שולע

וואו ס'ווערט געלערנט די נייעסטע מאדערנע טענץ, איינצעלנע לעקציעס אויך אין גרופענווייז. מיט זעהר גוטע בעדינגונגען.

מיט אכטונג

דיפלאמירטער טאנץ-לעהרער ב. לעבאוויטש

שענקעוויטשא 15, פראנט, I שטאק.

בעמ. ס'ווערען אנגענומען שילער און שילערינס יעדען טאג פון 11 פריה ביז 10 אוו. אין קאנצעלאריע.

מאשין- און האנד-

שטיקערינס

ווערען געזוכט.

J. BER, Południowa 6. גארדינען-פאבריק:

Dr. Niewiażski

האט זיך איבערגעצויגען

אויף אנדזשעיא 5, טעל. 40-59

נעמט אן פון 8—10 פריה און פון 5—9 אוונט.

ספעציאל-ארצט פאר סיפיליס, טריפער און מענער- שוואכע בעהאנדלונג מיט קווארץ-שטראהלען.

פאר דאמען ספעציעלער ווארטע-זאל.

Dr. Wołkowyski

צוריקגעקעהרט

און זיך איבערגעצויגען אויף

צעגיעלניאנא 25

טעלעפאן 26-87

ספעציאל-ארצט פאר הויט- ווענערישע קראנק- הייטען און מענער-שוואכע. אלע-ארט אנאליזן, בעהאנדלונג מיט קווארץ-שטראהלען.

נעמט אן פון 8—10, 12—2 און 4—8 אוונט.

בעזונדער ווארטע-זאל פאר פרויען.

א עס-צימער

בעשטעהענד פון א קרעדענץ, גלאז-שאנקעל (סערוואנטקע), פאטצעניע און זייגער-שענקעל, גאנצליך נייע, געלעגענהייטליך צו פערקויפען.

צו ערפאהרען: דזשעלנא 9, ווײַנריב

פון 1 ביז 3 נאכמ.

אויף לויז

נעם איך אן אויף שמאלע און ברייטע מעכאנישע שטיהל

Tkalnia Północna № 29.

פאהרענדיג אין צוג פון ווארשא נאך לאדז האט

ה' נייקארן פון נאווארדאמסק

געפונען א פעקעל.

דאס פעקעל איז אפצונעמען געגען סמנים און אנאנס-קאסטען אין אדמינ. פון „לאדזשער טאגעבלאט".

— און — 3 שטובען א קוך

מיט אלע בעקוועמליכקייטען אין צענטרום פון שטאט

ווערט פון זאפארט געזוכט

פערמיטלער געווינשען. טעלעפאניש זיך צו פערשטענדיגען אונטער'ן נומער 12-77.

ד"ר א. ס. טענענבוים

וואלטשאנסקא 4, טעל. 40-25

אינערליכע קראנקהייטען

איז צוריקגעקעהרט

נעמט אן פון 6 — 7 נאכמ.

מזל-טוב

ווינשען מיר אונזער געעהרטען פרינציפ

ה' אבא רובינאוויטש און פרוי

צו דער חתונה פון זייער ל. טאכטער

טויבע מיט ה' ב. גראכניאק

די פערוואלטונג פון

בלעכער-מייסטער-פאראיין אין לאדז.

מזל-טוב

ווינשען מיר אונזער ג' פערוואלטונגס-מיטגליד

ה' יצחק שווידערסקי און פרוי

צו דער חתונה פון זייער זוהן

יוסף

די פערוואלטונג פון

בלעכער-מייסטער-פאראיין אין לאדז.

Z okazji zaślubin

panny Poli Rubinowiczówny

z panem Benkiem Grachniakiem

życzą dużo szczęścia

Personel firmy

RUBINOWICZA.

א הערצליכען מזל-טוב

ווינש איך מיין ברודער ר' יצחק חנוך הכהן נ"י און מיין שוועגערין צו דער תנאים פון זייער ליי- בער טאכטער פרל.ביילע זאנענבערג מיט ה' קלמן זיסמער (אויס אזארקאוו). דאס זעלבע ווינש איך אויך די פארלאבטע. זאל דער אויסוואהל זיין א געלונגענער און א גליקליכע.

פנחס זאנענבערג

צו דער חתונה פון פרל.

בעלא סאסינאוויטש

מיט ה' וואלף אייזענבערג

ווינשען זיי א גליקליך און צופרידען צוזאמענלעבען

בראנבער און סאסינאוויטש.

בזה הננו משתתפים בצערו הגדול של חברנו, חבר הנשיאות,

חיים צוקרמן

על מות עליו

אמו ז"ל

בעבודתך החלוצית, חבר, תמצא תנחומים!

הועד וחברי „החלוץ-המרכזי" בלודז.

זונטאג, דעם 4. נאוועמבער, 12 א זייגער מיטאג קומט פאר אויפ'ן בית-החיים די ענטהילונג פון א מצבה פון אונזער אומפערגעסליכען

ב"ע דר. נחום עפשטיין

צו וועלכע אלע קרובים, פריינד און באקאנטע ווערן געבעטען צו קומען.

די פאמיליע.

מזל טוב

צו דער חתונה פון ה׳

מרדכי גאלדבערג

מיטאינהאבער פון דער פירמע א. און ב. גאלדבערג

מיט פרל. **פאלא אלשטיין**

וועלכע קומט פאר מוצשיק דעם 8/XI אין לאדז

גראטולירען הערצליך און ווינשען אמבינעם גליק און צופרידענהייט

דאס פערסאנאל

פון דער פירמע א. און ב. גאלדבערג, אגראדאווא 1

לייב לעווקאוויטש (בוכהאלטער), מ. רעדער, מ.
בזשוסטאווסקי, געבר. פרושאוצק, מ. קאמפינסקי
מ. יאנקעלעוויטש, ה. ל. גינטער ה. ל. גאטהעלף.

ווילסט רייך ווערען?

קויף שוין א לאס צו דער

1-טער קלאס פון דער 18-טער פוילישער מלוכה-לאטעריע

הויפט געווינס **750 טויזענד** הויפט געווינס

די אלגעמיינע סומע פון געווינסען בעטרעפען **26.761.600 זל.**

יעדער צווייטער לאס געווינט!

דער פרייז פון לאסען:

1/1 לאס	1/2 לאס	1/4 לאס
40 זל.	20 זל.	10 זל.

אט דאס איז די טאבעלע פון אונזערע לעצטע געווינסען

№ אויף	זל.	№ אויף	זל.	№ אויף	זל.	№ אויף	זל.	№ אויף	זל.
75978	10000	39582	10000	19223	25000	47008	50000	40223	275000
52015	10000	6876	10000	90832	25000	96338	50000	18690	250000
22152	5000	3342	10000	654	15000	72883	50000	57918	200000
18415	5000	46101	10000	105269	15000	61282	50000	19602	150000
26770	5000	15056	10000	102895	15000	110793	40000	28583	100000
23812	5000	95709	10000	75071	15000	86444	40000	16436	100000
70050	5000	30722	10000	16725	10000	33368	35000	13994	100000
44199	5000	162981	10000	46052	10000	37235	25000	88858	100000
		12486	10000	45027	10000	27700	25000	10551	75000
		41330	10000	44350	10000	20045	25000	40947	50000

א. ז. וו. א. ז. וו. א. ז. וו.

בעזוכט אונזערע גליקליכע לאטעריע-ערטער.

די איינציגע גרויסע, עלטסטע און גליקליכסטע קאלעקטור אין פוילען.

E. LICHTENSTEIN

CENTRALA KOLEKTURY

Warszawa, Marszałkowska 146

Łódź, Piotrkowska № 72

№ P. K. O. 64.209

די פראווינצער בעשטעלונגען ערלעדיגען מיר מיט דער גיכסטער פאסט.

דאס גליק שפילט שטענדיג אונזערע ג׳ שפילערס!

פאר די געקויפטע און געוואונענע ביי אונז לאסען האבען מיר שוין אויסגעצאהלט

איינציגע צעהנדליג מיליאן זלאטיס.

די צענטראלע פון אונזער קאלעקטור, אלס א קאנצעסיאנירטע דורכ׳ן פינאנץ-מיניסטעריום טויש-קאנטאר, ערלעדיגט: קויף און פערקויף פון פערשידענע מלוכה-פאפירען, דאלארובקעס (הויפט-געווינס 40,000 דאלאר), 4 פראצענטיגע פרעמיעס פון דער אינוועסטיציע הלוואה הויפט-געווינס 200.000 זל. און אז. וו. אויסלענדישע וואליוטען אין גאלד, זילבער און פאפיר.

יודישע פאלקס-באנק

(איינגעשלאסען אין קאאפעראטיווען פעראבאנד אין ווארשא)

גליבנא 41, טעל. 78-26

די באנק ערלעדיגט אלע באנקאווע אפעראציעס ווי דיסקאנט, הלוואות, אינקאסא, פערפירטע אפשפארונגען, פראכטען א. ז. וו. צו ביליגע פרייזען.

די אינקאסאס ווערען אין דעם זעלבען טאג פון אינקאסירען דאס געלד אויסגעצאהלט.

אכטונג!

פליישער-ארבייטער פון דער פראווינץ

קומט נישט קיין לאדז, די לאדזער פליישער-ארבייטער שטרייקען שוין 3 וואכען פאר זייערע גערעכטע פאדערונגען.

די פערוואלטונג פון פראפעסיאנעלען ארבייטער-פעראיין אין דער פלייש-אינדוסטריע אין לאדז.

ווען איהר נעהמט אריבער די ...

ווען מיט אפענע אויגען; איהר קענט בלייבען אן אייביגער קאליקע, אדער גאר נעמינען דעם טויט.

היט זיך, מען זאל אייך נישט איבערנאהמען.

שפיגעל-פאבריק

און גלאז-שלייפעריי

JAKÓB FELIX

Łódź, Piotrkowska 20, tel. 19-03

(געגרינדעט אין יאהר 1891) (געגרינדעט אין יאהר 1891)

מאכט בעקאנט די ג׳ קונדשאפט, אז אזוי ווי עס האט זיך לעצטענס בעוויזען אויף דעם לאדזער מארק שפיגעל פון טשעכישען גלאז, מאך איך אויפמערקזאם, אז מיין פירמע בעזיצט וועכטער אזוי ווי ביז-יעצט אויף לאגער שפיגלען פון בעסטע מאסען, ווי אויך נאך בעליבטע בעשטעלטע מאסען און פאסענען אלעס אויסשליסליך נאר פון אריגינעלען בעלגישען קריסטאל-שפיגעל-גלאז פון בעסטע קוואליטעט.

בעמערקונג: איך גאראנטיר נאר פאר די שפיגלען, וואס זענען מיט מיינעם פירמא-שטעמפעל (אויסער די עטיקעטס) פערזעהען

איך בעזיץ קיינע פיליאלען

פענסטער-שייבען

אלע גרעסען און שטערקען

ווי אויך דאך- און דראהט-גלאז, ארנאמענט-גלאז, וויסעס און פארביגעס.

פון דער בעלגישער אקציען-געזעלשאפט, גלאז-הייטען אין

Radom, Piotrków, Szczakawa און Ząbkowice

Dr. med. I. Lipkowicz

רענטגענאלאג

פון אמבולאט. פון רענטגענס-פאליקליניק

צוריקגעקעהרט

סילינסקיעגא 152, טעל. 10-82

נעמט אן פון 9 ביז 3 נאכמ.

Dr. med. R. Stupel

ספעציאל-ארצט פאר הויט- און וועגערישע קראנקהייטען און מענער-שוואכע

בעהאנדלונג מיט קווארץ-לאמפע און רענטגען-שטראהל עלעקטראטעראפיע.

צוריקגעקעהרט

SZKOLNA 12 (שקאלנא)

5825 נעמט אן פון 6 ביז 9 אבענד

Dr. med. S. Neumark

Moniuszki 5, (מאניושקי 5)

Telef. 70-50 טעלעפ.

ספעציאל-ארצט

פאר הויט, האר- און וועגערישע-קראנקהייטען

בעהאנדלונג מיט רענטגען-שטראהלען.

נעמט אן פון 11 ביז 1 און פון 7—8.

פרויען פון 3 ביז 4 נאכמיטאג

Dr. med. J. BETTE

צוריקגעקעהרט

ספעציאליסט פאר אינערליכער און קינדער-קראנק.

Piotrkowska 6, tel. 44-95

נעמט אן פון 8 ביז 11 און פון 4 ביז 6 אבענד

Dr. med. DONCHIN

ספעציעל-ארצט פאר אויגען-קראנקהייטען.

צוריקגעקעהרט קיין פוילען.

נעמט אן טעגליך פון 10—1 און פון 4—7 נאכמ

זונטאג — פון 10—1 נאכמ.

מאניושקי 1 Moniuszki טעל. 97-0

Dr. med. A. Mazur

ספעציאל-ארצט פאר אויערן, נאז און האלז-קראנק ווי אויך שטום און שפראך-פעהלער

האט זיך איבערגעצויגען אויף

וואסקאדניא 65

איינגאנג אויך דורך פיעטריק. 46) טעל. 66-61

Dr. med. Z. Datyner

ספעציאליסט פאר נירען, בלאז און אורין-ארגאנען

Piramowicza 11 (פיראמאוויטשא)

Tel. 40-05.

נעמט אן פון 8 ביז 10 פריה. און 6—8 אבענד.

Dr. med. L. Pikielny

ספעציאל-ארצט פאר

נירען, בלאזען און האַרן-קראנקהייטען

Nawrot 8, tel. 19-90

נעמט אן פון 4—7 אין אבענד.

Dr. med. B. Robinzon

אינערליכע און קינדער-קראנקהייטען

וואוינט יעצט

פיעטריקאווער 10, טעלעפ. 31-86

נעמט אן פון 8—$9^1/_2$ פריה און פון $3^1/_2$—$4^1/_2$ נאכמ.

Dr. med. A. Gotlib

ספעציאל-ארצט פאר אקושער און פרויען-קראנקהייטען

Piotrkowska 26 — Telef. 77-50

נעמט אן פון 4 ביז 7.

Dr. med. M. Heller

ספעציאליסט פאר הויט- און וועגערישע קראנקהייטען און מענער-שוואכע

וואלטשאנסקא 2

צוריקגעקעהרט

נעמט אן ביז 10 פריה. פון 1—2 און פון 4—8 אבענד

פאר פרויען פון 4—5 נאכמ.

פאר אונבאמיטעלטע לעטשניצע-פרייזען.

5424

Dr. Z. Rakowski

ספעציאליסט פאר אויערן, נאז, האלז און לונגען-קראנקהייטען

קאנסטאנטינער 9, טעלעפ. 21-61

שפרעכשטונדען 12—2 און פון 5—7.

נעמט אויך אן אין לעטשניצע וואלטשאנסקא 17 זונ... פון 3 ביז 3 נאכמ.

Dr. med. Czesław z Rosenberg

Gdańska 44, tel. 24-44

ספעציאליסט פאר מאגען-, קישקעס-, לעבער און אינערליכע קראנקהייטען.

נעמט אן פון $10^1/_2$—$12^1/_2$ פ. ט. און פון 7—8.30

זונטאג פון 10 ביז 1.

Dr. Różaner

צוריקגעקעהרט

ספעציאליסט פאר הויט-וועגערישע קראנקהייטען און מענער-שוואכע.

היילונג מיט קווארץ-שטראהלען און דיאטערמיע

Dzielna 9 (Narutowicza) טעל. 28-98

8—10, 5—8, פרויען 3—4.

Dr. med. Adam BENDER

ספעצ. פאר אינערליכע און הארץ-קראנקהייטען

Przejazd 30, Telef. 54-68.

5800 נעמט אן פון 5—7 נאכמיטאג.

Dr. med. M. Goldfarb

האנדזשקע 14. טעלעפאן 10-58.

הויט- האר- און געשלעכטס-קראנקהייטען

נעמט אן פון 9—12 פארמ. און 5 ביז 8 אבענד.

ד״ר לודוויג פאלק

נאוואראט 7, טעל. 28-07.

ספעציאליסט פאר הויט- און געשלעכטס-קראנקהייטען

5424 נעמט אן פון 10—12 און פון 5—7 נאכמ.

היינט און וייטערע טעג! ‹◉› די גרעסטע און שענסטע ארטיסטקע פון דער וועלט ‹◉› היינט און ווייטערע טעג!

Dolores Del-Rio ,,ראמאנא״ (דער ווייסער אדלער)

יעדע סצענע איז אן עונג פאר׳ן אויג. אלץ איז בעגייסטערנד, סובטעל איז מיסטישע ריטם און ליבע.

ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון מ. רידער.

פרייזען פון די פלעצער אויפ׳ן ערשטען סעאנס פון 50 גר.

LUNA

גרויסער פראכטפולער פראגראם! היינט און ווייטערע טעג גרויסער פראכטפולער פראגראם!

,,דאס ערינערונגס-בוך פון עקסעלענץ״

Olga Czechowa i Willi Fritsch

שאמפאנישע פארסע, וועלכע ענטבלויזט געהיימניספולע פיקאנטע איינצעלהייטען פון אייראפעאישע קעניגליכע הויפען. אין די הויפטראלען:

דער נאהענטסטער פראגראם:

די דאמע מיט׳ן וועלט-רעקארד

אין די הויפטראלען: LEE PARRY און אנדערע.

... אום שבת 8.8. שבת און זונטאג 2 א זייגער, דער לעצטער סעאנס 9.30, אויפ׳ן ערשטן סעאנס פרייזען פון פלעצער ערמעסיגט.

קינא קאאפעראטיוו פון מלוכה-אנגעשטעלטע

שענקעוויטשא 40.

צוויי קאָנגרעסען פון פ.פ.ס האָבן זיך געכטען געעפענט

איינער אין סאָסנאָוויעץ און דער צווייטער אין קאַטאָוויץ

געשלאָסען דער צוזאַמענפאָהר פון דער אגודה. — גראַנדיעזע לויה פון ב. מיכאַלעוויטש

דער קאָנגרעס פון פּ. פּ. ס. אין סאָסנאָוויעץ

סאָסנאָוויעץ (א.ח.) היינט האָט זיך דאָ געעפענט דער 21. קאָנגרעס פון פּפּ"ס. אין קאָנגרעס באַטייליגען זיך 1500 דעלעגאַטען, וועלכע רעפּרעזענטירען 18 ראַיאָן־קאָמיטעטען און 400 קולטור־אָרגאַניזאַציעס.

אין קאָנגרעס באַטייליגען זיך ניט די מיטגלידער פון פּפּ"ס, וועלכע זענען איבערגעגאַנגען צו יאַוואָראָווסקי'ן און געגרינדעט די רעוואָלוציאָנערע פראַקציע. אַלס נאָמען פון ווינער איז געקומען דער באַוואוסטער עסטרייכישער סאָציאַל־דעמאָקראַט פרידריך אַדלער.

פרידריך אַדלער האָט באַגריסט דעם קאָנגרעס אין נאָמען פון צווייטען אינטערנאַציאָנאַל, צווישען אַנדערן האָט ער געזאָגט: אויפ'ן 12. קאָנגרעס פון פּפּ"ס אין קראָקע האָט דער דעמאָלטיגער פאָרשטעהער פון דער פּאַרטיי יוזעף פּילסודסקי געזאָגט: „דער צווייטער אינטערנאַציאָנאַל קעמפט פאַר אַן אומאָפּהענגיגע פּוילען, דאָס אומאָפּהענגיגע פּוילען וועט דערביי קעמפען פאַר די אידעאַלען פון צווייטען אינטערנאַציאָנאַל".

דער קאָנגרעס וועט דויערן 4 טעג.

לאָדזשער שטאָט־פּרעזידענט זשעמיעצקי

אויפ'ן צוזאַמענפאָהר פון דער רעוואָלוציאָנערער פראַקציע אין קאַטאָוויץ.

קאַטאָוויץ (א.ח.) היינט האָט זיך דאָ געעפענט די קאָנפערענץ פון דער רעוואָלוציאָנערע פראַקציע פּפּ"ס. אין די באַראַטונגען באַטייליגען זיך די דעפּוטאַטען: זשעמיעצקי, מאַליגאָווסקי און דער פּרעזעס פון די וואַרשאַווער טראַמוואַיאַזשעס נויבאַוער.

דער סיים־מאַרשאַלעק דאַשינסקי און סענאַטאָר לימאַנאָווסקי האָבען צוגעשיקט באַגריסונגס־דעפּעשען (?). מיניסטער מאָראַטשעווסקי האָט אויך זיין רעדע געהאַלטען, וואָס ס'האָט אויך צוריק אויפגענומען אין דער פּאַרטיי און דערנאָך האָט ער אַנגעוויזען אויף די ספקות פאַר וואָס ער איז אַרויסגעטרעטען פון אין פּילסודסקי'ס קאַבינעט.

גענדיגט דער צוזאַמענפאָהר פון דער אגודה.

וואַרשע. (טעלעפאָניש). די נעכטיגע זיצונג פון דעם „אגודה"־צוזאַמענפאָהר האָט זיך אָנגעהויבען 9 פריה און האָט געדויערט מיט קליינע הפסקות ביז 6 אָוונט. נאָך די דיסקוסיעס איבער די רעפעראַטען איז נאָך דער רעפעראַט פון ר' אישעיע מאיר לעווין זענען אָנגענומען געוואָרען אַ גאַנצע רייה רעזאָלוציעס.

צווישען אַנדערע איז אויך באַשלאָסען געוואָרען צו ענדערן דעם נאָמען פון „אגודת שלומי אמוני ישראל" אויף „אגודת ישראל אין פּוילען". עס איז באַשלאָסען געוואָרען צו שאַפען אַ חוץ דער אַלגעמיינער א. ק. פאַר גאַנץ 3 באַזונדערע צענטראַל־קאָמיטעטען אין לעמבערג, קראָקע און מילנע.

אין צענטראַל־ראַט זענען געוועהלט געוואָרען 150 פּערזאָן און אין צענטראַל־קאָמיטעט 50 פּערזאָן.

דערנאָך האָט דער ראַדזשער רב הרב לעווין געהאַלטען דאָס שלוס־וואָרט און ערקלערט דעם צוזאַמענפאָהר פאַר געשלאָסען.

„צעפּעלין" אָנגעקומען קיין דייטשלאַנד.

בערלין (פּאַ) דאָנערשטאָג 5 פאַר אין פרימאָרגען | איז „גראַף צעפּעלין" אָנגעקומען אין פרידריכסהאַפען.

גראַנדיעזע לויה פון ב. מיכאַלעוויטש

30 טויזענד מענשען האָבען זיך באַטייליגט אין דער לויה

וואַרשע (טעלעפאָניש) די לויה פון ב. מיכאַלעוויטש איז געווען איינע פון די גראַנדיעזעסטע לויות, וואָס וואַרשע האָט ווען עס איז געזעהן. ערשט 10 איז שוין פאַרן לאָקאַל פון „בונד" געווען שוואַרץ פון טויזענדער מענשען.

יעדע מינוט זענען אָנגעקומען אַנדערע דעלעגאַציעס פון דער פּראָווינץ מיט קרענץ און בענדער. פון חוץ לאַנד זענען געקומען 400 דעלעגאַציעס מיט 380 קרענץ און בענדער. פון לאָדז זענען געקומען 80 דעלעגאַציעס, און וועלכע עס האָבען זיך באַטייליגט 280 פּערזאָן.

פּונקט 11 האָט מען אַרויסגעטראָגען דעם אָרון אויף דער גאַס. אונטער'ן אָרון געהען די דעלעגאַציעס פון צוקונפט, לומעראַטען־פּעראַיין, וואַרשאַווער יודישע דעלעגאַציעס, יודישער וויסענשאַפטליכער אינסטיטוט צוש"א און אונצעהליגע דעלעגאַציעס פון די פּראָפעסיאָנעלע פעראיינען מיט אַ וואַלד פון רויטע פאָהנען, קרענץ און בענדער אונטער די פּראָפ. פעראיינען זענען נעגאַנגען די דעלעגאַציעס פון דער פּראָווינץ און נאָך זיי אַ המון מענשען פון 30 טויזענד מאַן. די אָרדנונג איז די גאַנצע צייט געהיטען געוואָרען דורך דער „בונדישער מיליץ". דעם גאַנצען וועג פון משפּאַזש ביז צום בית עולם האָבען דעם אָרון געטראָגען ערליך, פּאָרטנאָי, אָולנער און ליכטענשטיין.

בײַם אָפּענעם קבר, האָט נאָכ'ן זיין און שלנוח פון נאָמבערנס קבר, האָבען געהאַלטען רעדעס ערליך, קרעמער, אַלימער, אַרטור, מענדעלזאָן און ליכטענשטיין.

בײַם דער לעצטער שויפעל ערד האָט דער גאַנצער המון פּראָיעקטירט נעזונגען די בונדישע שבועה און אַרום 8 נאַכט. האָט זיך דער עולם אָנגעהויבען פונאַנדערגעהן.

רעגיסטראַציע פון יאָהרגאַנג 1908

היינט, דאַרפען זיך שטעלען צו דער רעגיסטראַציע אין פּאָליציאַיש־מיליטעריש'ן ביוראָ אויף פּיעטריקאָווער 212 די יונגעלייט פון יאָהרגאַנג 1908, וואָס וואוינען אויפ'ן שטח פון 7־טען קאָמיסאַריאַט מיט די פאַמיליען־נעמען, אויף L. Ł. M. N. O. P.

מאָרגען, דאַרפען זיך שטעלען די פאַבער אָנגעהעריגע פון יאָהרגאַנג 1908 וואָס וואוינען אויפ'ן שטח פון 7־טען קאָמיסאַריאַט מיט די פאַמיליען־נעמען אויף R. S. Sz. T. U.

קאָנטראָל פערזאַמלונגען

מאָרגען יאָהרגאַנג 1900. קאָמיסאַריאַטען 2, 3, 5, 8, 9 און 11 קאָנטראָל־קאָמיסיע ניי טאַרגאָווע 18, פאַמיליען־נעמען Sp. Sy.

יאָהרגאַנג 1903. קאָמיסאַריאַטען 2, 3, 5, 8, 9 און 11, פאַמיליען־נעמען Sz. קאָנטראָל־קאָמיסיע קאָנסטאַנטינער 62.

יאָהרגאַנג 1888, 14־טען קאָמיסאַריאַט פאַמיליען־נעמען: A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L, Ł, קאָנטראָל־קאָמיסיע לעשנאָ 9.

יאָהרגאַנג 1900, 14־טען קאָמיסאַריאַט, פאַמיליען־נעמען: A, B, C, D, E, F, G, H, קאָנטראָל־קאָמיסיע ניי ציגעלגאַס 51.

וועגען די הוספות, וואָס פערטייערען די אויסלענדישע פּעסער.

(§) די וואַרשאַווער ציוניסטישע אָרגאַניזאַציעס האָבען איבערגעשיקט צום אינערן מיניסטעריום אַ מעמאָריאַל וועגען דער פערטייערונג פון די אויסלענדישע פּעסער. אין מעמאָריאַל ווערט אָנגעוויזען, אַז פאַקטיש קאָסט אַ אויסלאַנדס־פּאַס נים 250 זל. נאָר 320 זל. צוליב די צוגאָבען פאַר אַרביטסלאָזע, פאַר קוואַליפיקאַציעס, „וויטשאַנגען", צווינגישען א. א. אַ הנחה־פּאַס קאָסט נישט 20 זל. נאָר פּאַקטיש נאַנצע 40 זל. דאָס ברענגט אָפּט צו סכסוכים מיט די באַאַמטע און די אַמטען. באַזונדערע שוועריגקייטען פערשאַפען די פּעטענטען די „וויטשאַנגען". פאַרוואָס פאַלט ווען איינער פאָהרט קען אויסלאַנד 4 מאָל אין יאָהר, מוז ער יעדעס מאָל צושטעלען אַ פרישען „וויטשאַנג", אַלזאָ, איז נאַטירליך, פאַר בונדען מיט קאָסטען און שוועריגקייטען. אין מעמאָריאַל ווערען געזונגען די מאָל דער עניין בקרוב רעגולירט ווערען דורך דער צענטראַלער מאַכט.

באַלפור־פייערונג אין „אהל־יעקב".

מאָרגען, שבת פרוח ביים דאַווענען קומט פאַר אַ פייערונג אין דער ציוניסטישער שוהל „אהל יעקב" לכבוד דעם יאָהר־טאָג פון דער באַלפור־דעקלאַראַציע. דער חזן מוט'ן כאָר וועלען זינגען ספּעציעלע קאַפּיטלער תהילים און הר' א. לובאַשוצקי וועט האַלטען אַ רעדע וועגען דעם היסטאָרישען געשעהעניש.

לעטשניצע „זדראָוויע"

פון דאָקטוירים־ספּעציאַליסטען

נאַוואָמיעסקאַ 3 (וואָכענטיג 13) טעל. 37־76

אויגען־קר.	ד"ר מראָוש	3־4, זונט. 1/2 10־1/2 11
נערוועז און גייסטיגע קר.	ד"ר בראַנ. פרענקעל	12.30־1.30 חוץ פרייט.
מאָגען־ און דאַרם־קר.	ד"ר אַל. מאַרגאַלים	2־3, חוץ ז. און דינסט.
אינערליכע קראַנקהייטען	ד"ר ניביאַנסקי ד"ר מאַץ ד"ר לעווי ד"ר העניריק מאַו	1/2 9־1/2 11, ז. 1/2 9־11 12־3, זונטאג 12־1 3־4.30, זונטאג 1־2 11־12 זונטאג 11־12
קינדער־קראַנק.	ד"ר א. סאַלאָוויטשיק ד"ר מאַשלאַנסקאַ ד"ר פרעכנער	11־12.30, 4־5, ז. 12־2 1.30־2.30, ז. 10־12.30 5־6.30, ז. 9־10.30
כירורג. קראַנק.	ד"ר פערלים	12־1.30, 6־7.30, ז. 11־1
פרויען־קראַנק.	ד"ר אַראַנסאָן ד"ר אייגעראָוואַ	12־1, זונטאג 12־1 10.30־11.30, דינסט. 12.30־1.30 חוץ פרייט.
נאָז, האַלז און אויערן־קר.	ד"ר ראַבינאָוויטש	1־2, זונט. 12־1.30
הויט־ און גע־שלעכטס־קר.	ד"ר פאַלק ד"ר זאָנענבערג	3.30־4.30, זונט. 9־10 11־12, זונטאג 10־12
רענטגען	ד"ר קיילמאַן	3־7
עלעקטר. אַנאַליז.	ד"ר מ. האַצע	

וויזיטען אין שטאָט, אַלערליי אַנאַליזען און אונטערזוכונג רענטגענאָגראַפיע, זאַפּעל. דורכשטראַלונגען (קוואַרץ־לאַמפּען) פּאַמען שטעלען.

די לעטשניצע איז טעטיג טעגליך פון 8.30 פריה ביז 7.30 אָוו. זונטאָג פון 8.30 פריה ביז 2 נאַכט.

אַ רוטינירטע פּלעטעריך
ווי אויך אַ נייטאָרין צו סוויטער־אַרבייט קען זיך זאָפאָרט מעלדען צו
ב. טענענבוים פּיעטריק. 38.
טעל. 01־41.

דאָס קאָנצעסיאָנירטע עלעקטראָטעכנישע ביוראָ
— פון —
M. WALDMAN
Aleje Kościuszki № 21
מיהרט אויס ליכט־ און קראַפט־אַנלאַגען ווי אויך רעפּעראַטורען צו מעסיגע פּרייזען און לייכטע באַדינגונגען

Srzedam

mój skład bławatny i konfekcji w Tczewie w najlepszym położeniu, dobrze prosperujący. Obrót od 4 do 6 tysięcy miesięcznie. Sprzedam za gotówkę za 85 tysięcy zł. wraz z urządzeniem z powodu wyjazdu za granicę. Interes bez długów. Oferty skierować do Administracji „Lodzer Tageblat" pod „Zagranicę" 6149

געדענקט איינמאָל אויף שטענדיג!
זור טעלעפאָן

36-69
Szybka Pomoc Krawiecka
ul. Piotrkowska 110
(אין הויף)

פּרישט אויף אַ גאַרניטור פאַר 3.80 זל. אַ קלייד 2.60 זל. שוין מיט'ן אַנגעבען און אַנשיקען־פאַרבען, כעמיש וואַשען, רעפּאַראַציעס, איבערן מעסטען און קינסטליך צושטעפּען. אַלעס ווערט אויסגעפיהרט ווי אַמגעשוויגדסטען. אויף יעדער טעלעפאָנישען פאַרלאַנג שיקען מיר אַרויס אַ שליח דער אַנשטאַלט איז טעטיג פון 8 פריה ביז 1 נאַכט.

היינט און ווייטערע טעג! — גרויסע מעכטיגע דראַמע אין 10 אַקטען — היינט און ווייטערע טעג!
„דער פּעראַט"
די ליבע פון רבינ'ס מאַמער צו אַ עסטרייכישען אָפיציר. אַ פרוי אַלס רוסישער שפּיאָן! גנבה פון געהיימניספולע דאָקומענטען!
אין די הויפּט־ראָלען: Vivian Gibson, Albert Steinrück, Alfons Fryland i Eliza la Porta
דער נאָכפאָלגענדער פּראָגראַם: „די חופּה־נאַכט" אין די הויפּט־ראָלען: Lili Damita, Harry Liedke i Paweł Richter

קינאָ־טעאַטער
ZACHĘTA
Zgierska 26. przy Pl. Kośc.
דער אָרקעסטער צוגעפּאַסט צום בילד אונטער דער דירעקציע פון ה. שימעאָוויטש.

היינט אויסערגעוועהנליכער פּראָגראַם! — גרויסע וועלט־אַטראַקציע! — היינט אויסערגעוועהנליכער פּראָגראַם!
„דער דעמאָן פון גאָלד־גרוב"
אויסערן פּראָגראַם: אַמעריקאַנער קאָמעדיע אין 2 אַקטען. אָנהויב פון די פּערש. 4 נאַכט. שבת, זונטאַג און חנאות 12 נאַכט.
RICHARD ARLEN
סענסאַציאָנעלער קאָמפּעטישער דראַמע פון קעניג פון דער פּרעריע, דער אונגערשרעקענער קאָוובאָי
CZARY

היינט און ווייטערע טעג! — גרויסע מייסטערווערק פון רעזשי פון לוביטש לויט די בעריהמטע ערצעהלונג פון אָסקאַר וואַילד — היינט און ווייטערע טעג!
„דער פעכער פון ליידי ווינדערמער"
מיט'ן אָנטייל פון Ronald Colman און May Mac Aviy
אויפ'ן ערשטען סעאַנס אַלע פּלעצער 50 גר. אָנהויב פון די פּערש. 5 נ"מ שבת און זונטאָג פון 12 נאָכמיטאָג.
Kino „Palace"
פּיעטריקאָווער 108.

Corso
היינט און ווייטערע טעג!
„דער צירק פון טאָם־מיקס"
צירק־דראַמע אין די הויפּט־ראָלע TOM MIX אויסערן פּראָגראַם אַ פּאַרס.

Wodewil

Odeon
היינט און ווייטערע טעג! — די נייעסטע פּראָדוקציע פון יאָהר 1928/29
Luciano Albertini i Vivian Gibson אין מעכטיגען סלאַן־דראַמע אין 10 אַקטען
„די נאַכט היענעס"
פּרעכטיגע אויסשטעלונג, נאָך ניט געזעהענער קאַסע־אויספּאַרימען
בעמ.: פּרייזען אויפ'ן ערשטען סעאַנס ערמעסיגט. פּרייזען פון 5 אָוונט 2.50 זל. 1.50 זל.

לאדזשער טאגעבלאט

די רעדאקציע געעפנט פון 6 ביז 7 אין אװענד.
ניט בעשטעלטע מאנוסקריפטען װערען ניט צוריקגעשיקט.

אדרעס: „Lodzer Tageblat", Łódź, Piotrkowska 16, Skrz. poczt. 16
טעלעפאנען: פון רעדאקציע 57. אדמיניסטראציע 47.

מען טאר ניט שווייגן!

פון לעמבערג קומט אן א „בשורת טובה" פאר'ן כלל־ישראל: היינטיגע וואך איז דארט אפגעהאלטען געווארען א קאנפערענץ פון די נאפט־ראפינער־יעסאוון צווישען די פערזאמעלטע די רעקטארען פון די גרויסענאפט־אונטער־נעמונגען איז געקומען צו א הסכם בנוגע דער גרינדונג פונם קארטעל.

דער אפמאך וועגען דעם איז שוין אונטערגעשריבען געווארען.

צו די ביז איצטיגע קארטעלען איז, אלזא, איצט צוגעקומען נאך איינער — דער נאפט־קארטעל.

דער איינערנער רינג פון סינדיקא־טען און קארטעלען ווערט אויסגעברייטערט און — ווידער אמאל ווערען די עקזיסטענצען פון טויזענדער, פיל טויזענדער י ו ד ע ן געשטעלט אין א גרויסער סכנה.

אין פלוג קומט עס אויס אבוסעל קשה'דיג: וואס פאר א שייכות האט די ארגאניזאציע־פארם פון דער שווער־אינדוסטריע צו יודען, צו יודישע פרנסות?

ליידער איז עס אבער יא אזוי. די פראקטיק פון דער לעצטער צייט האט בעוויזען, אז יעדער נייער קארטעל אנדערשט־איבער די פערקויפס־בעדינגונגען אין דער בראנזשע און דער אויפ־טו צולט אין דער ריכטונג, צו בעזיי־טיגען דעם פערמיטלער און דעם סוחר — אלזא, אין גרויסען און אין גאנצען — די יודען...

בעזונדערס גרויס איז די געפאהר, וואס דראהט די יודען דאס מאל, בײם נאפט־קארטעל. דער ריח, וואס שפארט פון דער נייער ארגאניזאציע און דער פוילישער נאפט־אינדוסטריע, איז פון א גאנץ בעזונדערן טעם...

נאך איידער עס איז ענדגילטיג אפ־געשלאסען געווארען דער אפמאך, האט מען שוין די יודישע נאפט־סוחרים בא־קומען צו שפירען דעם דאזיגען אויס־טערלישען בײנעשמאק...

לפנים איז אלץ וואויל און גוט, ממש אין דער בעסטער ארדנונג. מען וויל אויסמיידען דעם סוחר, כדי דער קאנ־סומענט זאל דעם ארטיקעל האבען פאר א צוגענגליכערן פרייז, בולינער...

האט מען ארויסגעגעבען א חרם אויף דעם פריוואטען סוחר.. די פיליאס פון די ראפינעריעס אין יעדער ארט שיקען פונאנדער איבער דער שטאט פוהרלײט מיט ציסטערנעס און דער קונה קען בעקומען דאס ביסעל נאפט פון דער ערשטער קוועלע — דירעקט פון קראן ארוים...

די קאלקולאציע איז א פשוט'ע: צווי־שען די וואגאן און לאנער־פרייזען איז פארהאן אן אונטערשייד פון 10 פראצענט. און אט די אויבריגע פרייז־בעלאסט מוזן פאלט אפ ביים נעמען פערקויפס אופן.

דאס איז אבער גאר מעהר, און א זעלבסטגענארעניי. די יודישע סוחרים האבען קיינמאל גאר אנגעצויגען די ערלויבטע 10 פראצענט פערדינסט. זיי האבען גאר קיין גרויסע שטאבען בעשטעלט. ארבעטען אליין שווער און בײ מעהר און בעגנוגענען זיך מיט א מיני־מום שבמינימום, העכסטענס 5% — אפי צו האבען א שטיקעל ברויט צום עסען...

איצט וויל מען פון זיי אט דאס שטי־קעל ברויט פון מויל אוועקנעמען!

אמת'ע, רעקלאמע נעהמט מען וואונ־דען מויזענדער ארבעטסוויליגע און ער־בעטספעהיגע יודישע סוחרים, סוחרים, וואס האבען זייער לעבען־לאנג אפגעגעבען אין דער בראנזשע; סוחרים, וואס האבען זייער גאנצען ביסעל געלט ארײנגע־לעגט אין די ספעציעלע לאגערן מיט די ספעציעלע מכשירים, וואס ווערען בליזות פאר דעם נאפט־האנדעל, און איצט, ווען מען זאל זיי ווייטער אפזאגען צו פער־קויפען דעם דאזיגען פראדוקט, בלײ־בען זיי נאקעטע אביונים, לאמש גאם זיך צום בעטעלן־שטעקען...

מען וועט זאגען: די ראפינעריעס זע־גען א געשעפט, ווי אלע אנדערע געשעפ־טען. מען קען קיינעם נישט פארשרייבען, ווי ער האט צו פיהרען זיינע עסקים.

אין דעם פאל איז עס נישט אזוי.

דער גרעסטער אינטערעסענט און דעם נייעם נאפט־קארטעל איז די פוילישע מלוכה, דער „פאלמין" איז א מלוכה־אונטערנעמונג און פון דער מלוכה האט מען מיר דאס רעכט. זי זאל צואפאסען איהרע געשעפטען צום וואויל און נוצען פון אלע בירגער, נישט אומגעקעהרט...

אויך דער צווייטער גרעסטער בעטיי־ליגטער, די „נאבעל־סטאנדארטאויל קאמפ.", בלנוט, אוהר דורעקטאר האט זיך אויך ביז איצטער נישט אויסגעצייכ־נעט מיט קיין בעזונדערער ליבע צו זיינע יודישע קליענטען, ארבייט זי אבער מיט אויסלענדישען קאפיטאל און עס איז שווער צו גלויבען, אז די דירעקציע פון אויסלאנד זאלען זיין ספעציעל יודען־פרעסעריש...

די פערקויפס־פאליטיק פונ'ם נאפט־קארטעל מוז רעווידירט ווערען!

די יודישע רעפרעזענטאנץ איז מוז זיך פעראינטערעסירען מיט דעם ענין.

מויזענדער און אבער־מויזענדער יו־דישע פרנסות ברעכען זיך צוזאמען, פיל מויזענדער יודישע נפשות שטעהען פאר'ן אפגרונד פון עלענד, דחקות און גוים...

מען טאר נישט שווייגען!

י. ק.

די באלפור־דעקלאראציע

(צום 11־טען יאהרטאג)

אינזש. גרשון פראשקער

מיט 11 יאהר צוריק איז דאס גאנ־צע יודענטום איבערגעטרעסלט געווא־רען פון דער פרעהליכער בשורה, וואס איז געקומען פון איינעם פון די גרעס־טע ענגלישע מלוכה־מענער, לארד באל־פור, וועלכער האט אין נאמען פון זיין רעגירונג אנערקענט די אתנחתא־לכתחלה פון יודישען פאלק אלס גלײכבערעכטיג־טע נאציע און די רעכט פון דאזיגען פאלק אויפצובויען זיין אמאליג לאנד ארץ ישראל אלס זיין נאציאנאלע היים.

די באלפור־דעקלאראציע, וועלכע איז שפעטער אקצעפטירט געווארען דורך אלע מלוכות, האט געשאפען א נייע תקופה אין דער יודישער געשיכטע, נאך בענדיג דעם יודישען פאלק די מעגליכ־קייט ארבעטצוזאמלען פון זיך דעם 2 טויזענד יאהריגען גלות־שטייג און צו ווערען א זעלבסטשטענדיג פאלק אויף זיין איינענעם בארען.

דאס יודישע פאלק איז א דאנק דער באלפור־דעקלאראציע געשטעלט געווא־רען פאר א גרויסער היסטארישער אויפ־גאבע אויפצובויען מיט אייגענע כוחות זיין אייגען מלוכה־לעבען. פון דעם ענט־זיאזם און התלהבות, וועלכע די באל־פור־דעקלאראציע האט ארויסגערופען בײ אלע טהלען פון יודישען פאלק, האט מען געקענט ערווארטען, אז אלע שיכ־טען פון יודענטום וועלען זיך אפגעבען א דין וחשבון וועגען דער גרויסער פער־אנטווארטליכקייט לגבי די היסטארישע אויפגאבען און זיי וועלען ברענגען די גרעסטע קרבנות, כדי צו פערווירקליכען דעם 2 טויזענד יאהריגען חלום.

אמת, אז אין משך פון די 11 יאהר איז געשאפען געווארען אין ארץ ישראל א גאנצע שורה פון נייע יודישע־ישובים, און דער יודישער קבוץ אין לאנד איז א דאנק די צעהנדליגער טויזענדער נייע עולים פערפילפאכט געווארן, און תגרער מער טויזענדער דונאם ערד זענען אויס־געלייזט געווארען פון פרעמדע הענד, דער עמק איזרעאל איז צוריק און יודי־שען בעזיץ, און אזוי ווייטער און אזוי ווייטער.

מ'מוז אבער למרער קאנסטאטירען, אז א גרויסער טייל פון יודענטום בעזו־נדערס פון פוילישען יודענטום, איז געבליבען גלייכגילטיג צו דער אויפבוי־ארבייט און ארץ ישראל און נישט צו־געהאלפען צו פערשנעלערן דעם פראצעס פון גאולת הארץ.

און אמעריקא האט זיך דאס אויך שוין א ריהר געטאן. גרויסע טיילען פון דארטיגען יודענטום, וועלכע זענען ביז איצט געשטאנען ווייט פון דער יודי־שער אויפבוי־ארבייט אין ארץ ישראל, האבען לעצטענס אפגעהאלטען א ספע־ציעלע קאנפערענץ, און וועלכער עס האבען זיך בעטייליגט די פראמינענ־טעסטע פיהרער פון אמעריקאנער יודען־טום און אלע האבען פערזיכערט רעקלא־רירט זייער ווילען און בעשלוס מיטצו־העלפען אקטיוו צום ציוניסטישען אויפ־בוי־ווערק. ליידער ווערען כמעט נישט קיין ערנסטע בעציהונג צום פאלעסטינא־פראב־לעם מצד א גרויסען טייל פון פוילי־שען יודענטום.

אט די דאזיגע קאלטע בעציהונג מצד אנגעזעהענע טיילען פון יודישען פאלק, האט צוגעגעבען מוט אונזערע שונאים, וועלכע ווילען נישט שלום מאכען מיט'ן געדאנק, אז ארץ ישראל איז און ווערט זיין א יודישע נאציאנאלע היים.

דערמיט קען מען מיטלוויי ערקלערען דעם פראוואקאטארישען אנגריף אויף דעם כותל מערבי, דאס דאזיגע הייליגע ארט, וואו יודען האבען במשך פון 2 טויזענד יאהר בעוויינט זייער פערלוירע־נע אומאפהענגיגקייט.

אויסדרוקענדיג אונזער גרויסען צארן און שארפסטען פראטעסט געגען דעם דאזיגען אונערהערטען חילול־הקודש און ארויסארדערונג די גאנצע פעראנט־ווארטליכקייט אויף דער ארץ ישראל־אדמיניסטראציע מוזען מיר אבער גלײכצייטיג זיך זאגען, אז די דאזיגע שענדליכע טאט וואלט נישט געהאט קיין ארט, ווען מיר, יודען, וואלטען זיך בעציהען מיט מעהר ערנסט צו ארץ ישראל.

מיר מוזען דערינער צושרייבען אויף אונזער חשבון א טייל פון דער דאזיגער שולד. אונזער קוהלע בעציהונג צום אויפבוי־ווערק אין ארץ ישראל האט אויפגעמונטערט די חוצפה פון די אראבער, וועלכע האבען אויף אזא אופן געוואלט דעמאנסטרירען, אז זיי זענען די בעלי־הבתים פון לאנד.

כדי אזעלכע טרויעריגע געשעהענישען זאלען זיך מעהר נישט איבערחזר'ן, איז נויטווענדיג, אז איצט מעהר ווי תמיד, דער איינהייטליכער ווילען פון גאנצען יודי־שען פאלק צו רעאליזירען די באלפור־דעקלאראציע.

דאס פוילישע יודענטום האט איצט די געלעגענהייט אויסצובעסערן דעם פעהלער, וועלכען עס איז בעגאנגען אין משך פון די 11 יאהר.

אין איינציגע טעג ארום הויבט זיך אן אין פוילען די „קרן־היסוד־קאמפאניע", וועלכע האט די אויפגאבע צו פערגרי־סערן דעם טעמפא פון בוי־ווערק אין ארץ ישראל.

דאס פוילישע יודענטום האט איצט די פליכט צו ברענגען די גרעסטע קרב־נות למובת אונזער אמאליגער און קומ־ענדיגער היים, נישט קוקענדיג אויפ' שטערען ווירטשאפטליכען קריזיס. וואס הערשט איצט ביי דער יודישער בעפעל־קערונג אין פוילען.

מיר מוזען דעקלארירען מיט מעשים אז מיר זענען רעזשאסקען אויפצובויען אונזער היים און זיין פון דער באלפור־דעקלאראציע!

דער פאליטישער מאמענט

פייערונגען לכבוד דער 10־יעהריגער אומאפהענגיגקייט פון די ניי ענטשטאנענע מלוכות. — דייטשלאנד'ס ווענדונג צו אלע מלוכות וועגען פעסטשטעלען די הויך פון די רעפאראציע־צאהלונגען. — די סאוויעטען־מאכט וויל אנערקענען די אלטע רוסישע חובות אין די פעראייניגטע שטאטען

שוין קרוב צעהן יאהר נאך דער גרויסער אייראפעאישער מלחמה. א רוח ניי־ענטשטאנענע מלוכות, וועלכע האבען זוכה געווען צו זייער אומאפהענגיג־קייט מאכען א דאנק דער דאזיגער מלחמה, האבען שוין געפייערט דעם 10־יעהריגען יאהרטאג פון זייער עקזיסטענץ, ארער גרייטען זיך צו דער דאזיגער פייערונג. די רעוואלוציעס, אנטי־פלאציעס און אלע אנדערע ווירטשאפט־ליכע און פאליטישע איבערדרייסלונגען, וועלכע זענען געקומען אלס רעזולטאט פון דער גרויסער מענשען־שחיטה, האבען זיך איינגעשטילט, סטאבוליזירט. כמעט איז אלץ לענדער האט זיך די לאגע מעהר־וויינינער נארמאליזירט און דאך האט די אינטערנאציאנאלע פאליטיק נאך אלץ צו טון מיט א רוחה פראבלעמען, וועלכע האבען א דירעקטע שייכות מיט דער וועלט־מלחמה.

די צוויי ווילטיגסטע פראבלעמען, וועלכע זענען איצט מאקע בעזונדערס אקטועל און בנוגע וועלכע עס פיהרט זיך איצט א שטארקע שקלא־וטריא צווי־שען די פעראייניגטע מלוכות זע־גען, ווי בעוואוסט, די פראגען וועגען דער עוואקואציע פון די אקופירטע דייט־שע געביטען און וועגען ענדגילטיג פעסט־שטעלען די הויך פון דייטשלאנד'ס מלחמה־חובות.

די דייטשען האבען איינגעטליך גע־וואלט אפטיילען די דאזיגע צוויי פרא־גען. צוערשט האבען זיי געוואלט צוריק בעקומען די אקופירטע רהיין־געביטען און נאכדעם ערשט אויפהייבען דעם ענין וועגען פערקלענערן די חובות. די קאאליציע־מלוכות האבען אבער געהאל־טען, אז די דאזיגע צוויי ענינים האבען אנ'ענגע שייכות, און מ'קאן פריהער נים צוריקציהען דאס קאאליציע־מיליטער פון די רהיין־געביטען, כל זמן ס'איז נישט ענדגילטיג פעסטגעשטעלט געווא־רען וויפיל דייטשלאנד וועט בעצאהלען ענטשעדיגונג.

תחילת האט פראנקרייך אפילו נישט געוואלט הערען וועגען בעריהרען די פראגע פון דייטשלאנד'ס מלחמה־חובות. פאר אונז — האט פואנקארע געזאגט — איז דער ווערסיילער טראקטאט און דער דייוועס־פלאן דער פוסק אחרון און דעם ענין און קיין שום ענדערונגען קא־נען דא נישט געמאכט ווערען. שפעטער אבער, א דאנק דער איינטערוועניץ פון אמעריקאנער פינאנץ־ראטגעבער פאר־קער גילבערט, וועלכער האט פעסטגע־שטעלט, אז דייטשלאנד איז באין־אופן נישט בכח צו בעצאהלען די פעסטגע־שטעלטע סומען, און אז דאס קאן ברענ־גען צו א ווירטשאפטליכען חורבן פון דער דייטשער מלוכה, פון וועלכער עס וועלען ליידען אויך פראנקרייך, ענגלאנד און אמעריקא, האבען די קאאליציע־מלוכות מסכים געווען צו בעהאנדלען די פראגע.

די לעצטע בעזוכען פון פארקער גיל־בערט אין פאריז און אין ברוסעל, די קאנפערענץ פון ענגלישען פינאנץ־מי־ניסטער משערטשיל מיט פואנקארע'ן האבען פולשטענדיג צוגעגרייט דעם באדען, אז די דאזיגע פראגע זאל ארויס פון סטאדיום פון נעהיימע דיפלאמא־טישע שמועסען און זאל ווערען איינע פון די אקטועלסטע פראבלעמען. אויף וועלכער די פעראנטווארטליכע צדדים וועלען מוזען געבען א קאנקרעטען ענט־פער. נאך אזא פארבערייטונג האט נע־קענט קומען דער אפיציעלער שרים פון דער דייטשער רעגירונג, וועלכע האט היינטיגע וואך זיך געווענדעט צו די קאאליציע־מלוכות וועגען צונויפרו־פען א געמיינזאמע קאנפערענץ פון זאכ־קענער, אויף וועלכער עס זאל פעסטגע־שטעלט ווערען די ענדגילטיגע סומע, וועלכע דייטשלאנד דארף צאהלען אלס מלחמה־ענטשעדיגונג און ווי אזוי די דאזיגע סומע זאל אויסגעצאהלט ווערען, ד. ה. די גרויס פון די ראטעס. מיט דער דאזיגער ווענדונג האט דייטשלאנד געמאכט דעם ערשטען שרים זינט נאך דער מלחמה, וועלכע בעדייט פאקטיש ארורגצופיהרען א רעוויזיע אין ווערסאי־לער טראקטאט. אזוי פאסען אויף מאקע די דייטשע אפערטע די פראנצויזישע און ענגלישע פאליטיקער. און נישט אומזיסט האט דייטשלאנד'ס אפיציעלע ווענדונג ארויסגערופען א טומעל און רעלעמען לאגער פון די קאאליציע־מלו־כות, בעזונדערס אין פראנקרייך. אינב־רינגענס, האט שוין פואנקארע געגעבען אנצוהערענישען, אז ער קען איינגעהן אויף אזא מין אויסטיישען דעם בע־שלוס פון דער לעצטער טעסיע פון פעלקער־בונד. ער איז מאקע מסכים צונויפצורופען א קאנפערענץ פון זאכ־קענער. די דאזיגע קאנפערענץ קען אבער נישט האבען קיין פולמאכטען בנוגע פעסטשטעלען די ענדגילטיגע הויך פון דייטשלאנד'ס רעפאראציע־חובות.

דאס איז אנ'ענין פאר די רעגירונגען. די זאכקענער קענען נאר אויפ'ן יסוד פון צופערן און פאקטען בעשטימען ווי גרויס עס דארפען זיין די ראטעס און אויף ווי לאנג דער חוב זא לאויסגע־צאהלט ווערען. דייטשלאנד האט אבער דא א שטארקען צד, אויף וועלכען זי שטיצט זיך, דאס איז אמעריקא.

די פעראייניגטע שטאטען, וועלכע האבען א גרויסען חלק אין דעם אוצמו־גען ווירטשאפטליכען אויפבלוה פון דייטשלאנד, וועלכע האבען אינוועסט־טירט צעהנדליגער מיליאנען דאלא־רען אין דער דייטשער אינדוסטריע און ווירטשאפט, זענען פעראינטערעסירט דערין, אז דייטשלאנד'ס ווירטשאפטליכער צוזאמענבראך זאל נישט אפ־געשוואכט ווערען דורך איהרע ענט־שעדיגונגס־חובות. און עס פעהלט צוליב דעם האט די דייטשע רעגירונג פונאנ־טערענדיג ווענדונגען צו אלע מלוכות ווענען צונויפרופען א קאנפערענץ פון זאכקענער זיך אויך געווענדעט צו אמע־ריקא, אז זי זאל בעשטימען איהרע א פערטרעטער, זאל זיין נאר אנ'אבזער־ווירט אויף דער דאזיגער קאנפערענץ.

געוויס האט אמעריקא זעהר פיל צו זאגען אין דער פראגע, מחמת מיט די דייטשע רעפאראציע־צאהלונגען ווע־לען די קאאליציע־מלוכות דעקען זייערע מלחמה־חובות, וועלכע זיי זענען שולדיג די פעראייניגטע שטאטען. ווען אמעריקא זאל זיך אפזאגען פון א טייל פון איהרע חובות, וועלען במילא די קאאליציע־מלוכות קענען פערקלענערן דייטשלאנד'ס חוב. אמעריקא איז אבער נישט געניינט נאכצוקומען אין דער פראגע פראנקרייך און ענגלאנד. זי וויל נישט מוותר זיין אויף איהרע מלחמה־חובות, חנם פון דער צווייטער זייט וואלט זי וועלען פערלייכטערן דייטש־לאנד'ס מלחמה־לאסטען. פון אמעריק'א'ס שטעלונג איז, אלזא, אין א גרוי־סען מאס אפהענגיג די ערלעדיגונג פון דער רעפאראציע־פראגע און דערמיט איז אויך פערבונדען די פראגע וועגען דער עוואקואציע פון די אקופירטע גע־ביטען.

* * *

די סאוויעטישע דיפלאמאטיע האט לעצטענס געמאכט א בריוו זשעסט, וועלכער קען ברענגען זעהר ווילכטיגע ענדערונגען אין דער בעציהונג פון די קאפיטאליסטישע מלוכות צו דער רא־טען־רעגירונג און בעזונדערס צו דער שטעלונג פון די פעראייניגטע שטאטען צו סאוויעט־רוסלאנד.

איינע פון די הויפט־מניעות, וועלכע האבען בעשווערט דאס אנקניפען נאר־מאלע בעציהונגען צווישען די קאפי־טאליסטישע מלוכות און סאוויעט־רוס־לאנד איז די פראגע וועגען רוסלאנד'ס פאר מלחמה'דיגע חובות. די צארישע רעגירונג איז שולדיג געבליבען גרויסע סומען אין פראנקרייך און אין ענגלאנד און די דאזיגע מלוכות האבען דערי־בער פערלאנגט פון די באלשעוויקעס די אנערקענונג פון די דאזיגע חובות. די סאוויעטען־מאכט האט ביז־איצט נישט געוואלט הערען דערפון און דאס האט איז א גרויסער מאס גורם געווען צו דער אבעריים פון די ענגליש־רוסישע בע־ציהונגען.

איצט האט די סאוויעט־רעגירונג ארויסגעזאגט איהר גרייטקייט צו בע־האנדלען די פראגע וועגען די פריהער־דיגע רוסישע חובות אין די פעראייניג־טע שטאטען. פארוואס גראד די פער־אייניגטע שטאטען, איז פערשטענדליך. מ'וויל אויסניצען דעם אנטאגאניזם צווי־שען אמעריקא און ענגלאנד — פראנק־רייך, וועלכער האט זיך לעצטענס פער־שארפט צוליב דעם פראנצויזיש־ענגלי־שען ים־אפמאך, כדי צו צוציהען דעם אמעריקאנער קאפיטאל קיין רוסלאנד. בכלל געהט איצט די רוסישע פאליטיק אין דער ריכטונג פון נעהמען דעם אויס־לענדישען קאפיטאל גרויסע קאנצעסיעס אבער בעזונדערס וויל רוסלאנד געווי־נען אמעריקא.

דער לעצטער שרים פון די סאוויע־טען איז אויך א רעזולטאט פון די בע־ראטונגען, וועלכע ס'האבען צונויפגע־רופען די פראנצויזישע און ענגלישע קרעדיטארען, וועלכע עס קומט געלד אין רוסלאנד און צו וועלכע עס זענען אויך צוגעשטאנען די דייטשע, הגם צווישען רוסלאנד און דייטשלאנד איז פארהאן א ראפאלא־אפמאך. די סאוויע־טען־מאכט מוט איהר זשעסט לגבי די אמעריקאנער קאפיטאליסטען געגעבען אנצוהערענען, אז זי קען זיך בכלל בעגעהן אהן די אייראפעאישע קא־פיטאליסטען. אויב זי וועט האבען אמע־ריקא. און אפשר איז עס נאר דער ערש־טער שרים פון אנערקענען די אלטע חו־בות אין אמעריקא, נאכדעם וועט רוס־לאנד אויך אנערקענען מיילוויי די אנ־דערע חובות? אלענפאלס איז דער איצ־טיגער רוסישער שרים א נייעס אין דער סאוויעטישער דיפלאמאטיע און די פאל־גען וועלען מסתמא נים לאזען אויף זיך לאנג ווארטען.

בן־משה.

לעזט און אבאנירט
— דעם —
„לאדזשער טאגעבלאט"

יודישע ריזאטער אין פילהארמאניע זאל — נארוטאוויטש 20 —
אונטער דער לייטונג פון א. בעזמאן און א. קאמפאניעץ

מיט'ן אנטייל פון די ליבלינגס־ארטיסטען באריסאווא, ראבינאוויטש און די בעקאנטע פרימאדאנא נאדיא קארעני

פרייטאג ד. 2־טען, שבת ד. 3־טן זונטאג און דינסטאג 9 אוונט
פרעמיערע !!! צום ערשטען מאל אין לאדז פרעמיערע !!!

25 געזאנגס נומערן | געשפילט געווארען 100 מאל אין ווארשא | הערליכע אויסשטאטונג! נייע דעקאראציעס!

הלומות פון ליבע
אין 8 בילדער פון לילין. רעזשיסירט פון ל. ראבינאוויטש
נייע איינשטודירטע באלעט־טענץ. — פערגרעסערטער כאר. נייע קאסטיומען.

שבת 4 נאכמיטאג צו ביליגע פרייזען די אין לאדז בעליבטע פיעסע
רומענישע חתונה 3 אקטען פון שאר
ראל זאכאר — שפילט דער בעליבטער ארטיסט א. קאמפאניעץ.

מאנטאג 9 אוונט גרויסע פאפולערע פארשט. פון 1 ביז 2.50
דער טיגער לעבענסבילדער אין 4 אקטען פון קארנבליט
צום שלוס א קאנצערט מיט'ן אנטייל: באריסאווא, ראבינאוויטש, נאדיא קארעני, באלבירסקי, מאכאראווסקי.

אין אלע פיעסען נעמען אנטייל לויט א. ב. פ ר י י ע ן: בעזמאן, באריסאווא מאכאראווסקא, נערה, פאדערמאן, קאמפאניעץ. מ ע נ ע ר: אריעל, אייזענבערג, באלבירסקי, האמבורגער, מאכאראווסקי, מאטקעוו, נייהויז, פאלאנסקי, ישראל קאמפאניעץ, ראבינאוויטש, ראקאוו.
צרמיניסט.—מ. ארנוואלד. מוזיקאלישע לייט.: ל. זעלמאן.
בילעטען צו בעקומען אין קאסע פון טעאטער פילהארמאניע.

דאָס מאָסקווער יוד. אַקאַדעמישע טעאַטער קומט אין גיכען קיין לאָדז

וואַכטיגע כאַראַקטעריסטישע שריכען פֿון דאָזיגען טעאַטער.—די האַרמאָניע פֿון ריטם, מוזיק, פֿאַרב און בעוועגונג איז דער יסוד פֿון נייעם טעאַטער.—ניטאָ קיין אָפּשפּאַטונג, נאָר די פֿערהערליכונג פֿון יודישען לעבען, איז גראַנאָווסקי'ס טענדענץ.—די פּלענער אויף דער צוקונפֿט.—פּוילען אויפֿ'ן ערשטען אָרט אין ווייטערדיגען טורנע.— בעריהמטע אויסלענדישע שריפֿטשטעלער ווילען שרייבען ספּעציעל פֿאַר'ן יודישען אַקאַדעמישען טעאַטער.— גראַנאָווסקי'ס אַנסאַמבל און די „הבימה".

פֿון אונזער ספּעציעלען בערלינער קאָרעספּאָנדענט **ד"ר מ. גאָלדמאַן**

איך האָב געהאַט אַן אינטערוויו מיט ד"ר מאַריאַנאָוו, דעם קינסטלערישען מיטאַרבייטער פֿון מאָסקווער יודישען אַקאַדעמישען טעאַטער, וואָס האָט מיט ערפֿאָלג גאַסטראָלירט אין דייטשלאַנד, האָלאַנד, בעלגיען, פֿראַנקרייך און עסטרייך און געפֿינט זיך אַצט ווידער אין בערלין.

ד"ר מאַריאַנאָוו האָט מיר ביי דער געלעגענהייט איבערגעגעבען אייניגע אינטערעסאַנטע איינצעלהייטען וועגען דער ענטשטעהונג פֿון דאָזיגען טעאַטער און זיינע צילען.

גראַנאָווסקי. וועלכער האָט נאָך פֿאַר דער מלחמה שטודירט די טעאַטער־פֿערהעלטנישען אין מערב־אייראָפּא, האָט אין 1911 אין פּעטראָגראַד געוואָלט גרינדען אַ טעאַטער מיט אַן אייגענער פֿיזיאָנאָמיע. צו דעם צוועק האָט ער געזוכט שוישפּילערישען רויה־מאַטעריאַל, וועלכען ער האָט געוואָלט „אומבויען" לויט זיינע טעאָריעס. ביים אויסוועהלען זיינע מיטאַרבייטער איז ער געווען זעהר פֿאָרזיכטיג. איז אַן אַרטיסט שוין ערגיץ־וואו אין אַ טעאַטער געווען ערפֿאָלגרייך, איז ער פֿאַר גראַנאָווסקי'ן געווען פּסול. דער אַרטיסט האָט געדאַרפֿט מיטברענגען מיט זיך נור זיין טאַלענט, פֿריי פֿון יעדען טעאַטראַלישען איינפֿלוס.

עס איז געווען אַ גרויס געשעהעניש פֿאַר'ן יודישען טעאַטער, בעת עס האָט זיך אין מיטען טומעל פֿון די רעקרוטען, פֿעראָרדנונגען און מאַניפֿעסטען אויף די ווענד פֿון די פּעטראָגראַדער הייזער בעוויזען אַ קליין צעטעלע, אין וועלכען גראַנאָווסקי האָט מודיע געווען, אַז ער זוכט אַקטיאָרען פֿאַר זיין יודישער סטודיע. דרויסען אין די גאַסען האָט געבושעוועט די רעוואָלוציע, ס'האָבען געדונערט די קאַנאָנען און מוליאָטען. אין דעם גרויסען נישט־געהייצטען זאַל האָבען יונגע יודישע אידעאַליסטען מיט גרויס התמדה געאַרבייט צו שאַפֿען אַ נייעם ווערטפֿולען פֿאַקטאָר פֿאַר דער יודישער קולטור, דעם יודישען טעאַטער. אַ גראַנדיעזע און שווערע אַרבייט האָבען זיי גענומען אויף זיך. די איינצעלנע פּיעסען זענען אַנ'ערך 150—200 מאָל געפּרובט געוואָרען, ביז זיי זענען דורכ'ן אַנסאַמבל אָנערקענט געוואָרען פֿאַר ראוי געוויזען צו ווערען דעם פּובליקום. יעדע בעוועגונג, יעדער טאָן־פֿאַל, יעדע נאָטע אין דער מוזיק האָט מען אַזוי לאַנג איינגעשטודירט, ביז זי האָט זיך איינגעפּאַסט אין די ראַהמען פֿון גאַנצען. מען מוז אָנערקענען, אַז די רוסישע רעגירונג האָט דעם נייעם יודישען טעאַטער איינפֿריג אונטערשטיצט, נאָך איידער זי האָט געזעהען זיינע לייסטונגען.

די ערשטע אויפֿפֿיהרונגען האָבען אַלע האָפֿנונגען, וועלכע מ'האָט אַרויפֿגעלעגט אויף אָט דעם טעאַטער, פֿולקום דערפֿילט און אַפֿילו איבערגעשטיגען די ערוואַרטונגען. צווישען די בעזוכער פֿון דעם טעאַטער זענען געווען אויך פֿיל נישט־יודען. אַלע זענען געווען בעגייסטערט פֿון דער נייער קונסט. אין יאָהר 1920 איז דאָס טעאַטער דאַן אַריבער קיין מאָסקווא און זיך אָנגעהויבען רופֿען „מאָסקווער יודישער אַקאַדעמישער טעאַטער".

— ווי האָט איהר זיך געריכט ביים אויסוועהלען די פּיעסען און אויף וועלכע פּרינציפּען האָט איהר אייער טעאַטער אויפֿגעבויט?

— צו אונזערע אויפֿפֿיהרונגען האָבען מיר גענומען פּיעסען מיט אַ ריין־יודישען אינהאַלט פֿון יודישע און פֿרעמדע אויטאָרען („די זינד", „אמנון און תמר" פֿון שלום אַש, „דאָס גרויסע געווינס" פֿון שלום עליכם, „די מכשפֿה" פֿון גאָלדפֿאַדען, „אוריאל אַקאָסטאַ" פֿון גוצקאָוו א.א.וו.) גענומען אויך אַזעלכע מיט אַ נישט־יודישען אינהאַלט, למשל „טרואַדעק" פֿון זשול ראָמען און אייניגע דיכטונגען. דער לייטענדער פּרינציפּ פֿון אונזער טעאַטער איז די פֿאַרהערשאַפֿט פֿונ'ם געדאַנק אויף דער בּיהנע. דער שוישפּילער מוז זיין דער אויסטייטשער פֿונ'ם געדאַנק. דאָס טעקסט־בוך איז נאָר דער רויה־שטאָף פֿאַר דער אויפֿפֿיהרונג. די בעזונדערע עלעמענטען פֿון דער פֿאָרשטעלונג זענען טאָן (מוזיק), בעוועגונג, פֿאַרב און ליכט. יעדע בעוועגונג פֿונ'ם שוישפּילער מוז פֿון זיי בעגלייט ווערען, קיין מאָמענט טאָר נישט געהן לאיבוד. נאָר אויף אַזאַ אופֿן, ד. ה. ווען די אַלע עלעמענטען פֿערשמעלצען זיך צו אַן איינציגען, געלינגט אונז צו בויען אַ בריק צווישען דעם שוישפּילער און פּובליקום. אונזערע שטיק זענען טעאַטראַלישע דיכטונגען, דער אויטאָר מוז אומגעאַרבייט ווערען.

— די פּרעסע וואַרפֿט אייך פֿאָר, אַז איהר בעגעהט זיך צו פֿריי מיט דעם ווערק פֿון מחבר. איז די אומאַרבייטונג אונבעדינגט נויטיג, כּדי די פּיעסע זאָל ענטשפּרעכען די פּרינציפּען פֿון אייער קונסט?

— יאָ. אַזוי ווי מיר שאַפֿען גאַנץ נייע יסודות פֿון שפּיל, האָבען מיר נישט געקאָנט געפֿינען אַ טעאַטער־שטיק, וואָס זאָל אונז לחלוטין ענטשפּרעכען. מיר האָבען דעריבער געמוזט די פּיעסען בעהאַנדלען אַלס רויה־מאַטעריאַל, און איבערלאָזען אַ גרויסען פּלאַץ פֿאַר'ן שאַפֿען פֿון רעזשיסער. אַזוי ווי אין פֿילם ווערט דער טעקסט פֿונ'ם ראָמאַן פֿילמיש בעהאַנדעלט, אַזוי געבען מיר דעם טעאַטער־שטאָף צו ריטם, מוזיק, פֿאַרב, טאַנץ, מענשליכע בעוועגונג. אַלץ פֿערייניגט צו איין איינציגער האַרמאָניע. מיר רעספּעקטירען דעם טעקסט פֿון מחבר אויף אַזוי פֿיל, ווי ער לאָזט אונז אַ פֿרייע פֿעלד דורכצופֿיהרען אונזערע פּרינציפּען פֿון טעאַטראַלישען שפּיל. מיר שטעלען זיך אויך דערום נישט אָפּ דעם נאָמען פֿון דער פּיעסע צו ענדערן („דאָס גרויסע געווינס" הייסט למשל ביי אונז „200.000") און שרייבען אויף די אַפֿישען „פֿריי נאָך דעם מחבר פּלוני בן פּלוני".

— און וואָס דריקט זיך אויס דער איינפֿלוס פֿון דער מאָדערנער רוסישער קונסט אין אייער שפּיל?

— אונזער טעאַטער מאַכט דעם ערשטען שריט צו אַ מאָדערנעם קלאַסישען טעאַטער. מיר האָבען דעריבער גאָר ביים אָהן פֿאָרבילדער, וועלענדיג שאַפֿען אַן אייגענעם סטיל. פֿון מאַאיראָף האָבען מיר איבערגענומען די קערפּערליכע בעוועגונג פֿונ'ם שוישפּילער. דאָס שווייגען פֿון שוישפּילער איז ביי אונז נישט ווייניגער ווי דאָס רעדען. דאָס איז אָבער נישט קיין שפּיל־שטעהן. דורכ'ן שווייגען ווערט אָפֿט דער געדאַנק מעהר אונטערפּרעטירט, ווי דורכ'ן וואָרט. דאָס רעוואָלוציאָנערע אין אונזער טעאַטער איז אפֿשר דער קאָלעקטיוו. מיר פֿערלירען קיינמאָל נישט דעם אַנסאַמבל. מיר האָבען נישט קיין „סטאַרס". דער איינצעלנער איז ביי אונז אַזוי ווי די מוזיק, למשל, נאָר אַן עלעמענט פֿון דעם שטיק. אמת, מיר לאָזען צו דאָס פּערזענליכע אויסצייכענען זיך פֿון איינצעלנעם שוישפּילער, אָבער נור אויף אַזוי פֿיל, אויף וויפֿיל דורך איהם ווערט בעטאָנט די צוזאַמענאַרבייט פֿון דעם אַנסאַמבל, דעם קאָלעקטיוו.

— ווי זענען אייערע איינדרוקען פֿונ'ם אייראָפּעאישען טעאַטער?

— דאָס אייראָפּעאישע טעאַטער שטעהט אונבעדינגט אויף אַ גרויסער הויך. דאָס טעאַטער אין אייראָפּא האָט זעהר גוטע שוישפּילער, גרויסע טאַלענטען, „סטאַרען", עס פֿעהלט זיי אָבער אַ גוט־געשולטער אַנסאַמבל. אַזוי קומט אויס, אַז די גאַנצע אויפֿמערקזאַמקייט פֿון פּובליקום ווענדעט זיך אויף די סטאַרס, וועלכע זענען איינזאַם אויף דער סצענע. דאָס שטיק און דאָס אַלגעמיינע שפּיל, אַלס אַזעלכעס, פֿערלירט דורך דעם. די אייראָפּעאישע רעזשיסאָרען מוזען ערשט דערציהען אַ קאָלעקטיוו.

— און פּיסקאַטאָר?

— אויך ער זינדיגט אין דעם פּרט. זיין אויפֿגאַבע איז די רעוואָלוציע אין דער אידעע דורך רעוואָלוציאָנערע ווערקען. ער בענוצט אָבער צופֿיל די טעכניק און לאָזט דאַדורך ווייניג מעגליכקייטען דער פֿרייען פֿונ'ם קינסטלער.

— זענט איהר צופֿרידען מיט דעם ערפֿאָלג פֿון אייער טורנע?

— יאָ, און יעדער הינזיכט. איבעראַל האָבען מיר געהאַט אַ בעגייסטערטע אויפֿנאַהמע. מ'האָט זיך פֿאַר אונזער קונסט אינטערעסירט און זי זעהר געלויבט. אַ בעווייז, ווי די קריטיק האָט זיך אָפּגערופֿען איז אַלע לענדער און שטעדטע, וועלכע מיר האָבען בעזוכט.

— וואָס פֿאַר אַ קינסטלערישע פּלענער האָט איהר אויף ווייטער?

— מיר האָבען בדעה ווייטער אויסצובויען אונזער רעפּערטואַר פֿון פּיעסען פֿון יודישע און אַנדערע אויטאָרען. די בעסטע טעאַטער־שריפֿטשטעלער פֿון אויסלאַנד האָבען זיך געווענדעט צו גראַנאָווסקי און איהם מיטגעטיילט, אַז זיי ווילען שרייבען ספּעציעל פֿאַר אונזער טעאַטער. צו זיי געהערט אויך מייערינג, האַזענקלעווער, זשול ראָמען. אויך בערנעלסאָן וויל אַרבייטען ספּעציעל פֿאַר אונז. גראַנאָווסקי אינטערעסירט זיך שטאַרק פֿאַר דעם דאָזיגען פּלאַן, און מען קאָן רעכענען, אַז ער וועט בקרוב ווערען אויסגעפֿיהרט. מיר וועלען

נאַטירליך אַלץ שפּילען אין דער יודישער שפּראַך.

רעכענט איהר צו בעזוכען אויך פּוילען?

מיר וועלען זיך נאָך אַ קורצע צייט אויפֿהאַלטען אין דייטשלאַנד, בעזוכען אַ פּאָר שטעט, צוריקקומען קיין בערלין און פֿון דאַנען פֿאָהרען מיר קיין פּוילען, וואו מיר שפּילען אין ל אָ ד ז, וו אַ ר ש אַ און ק ר אָ ק אָ. די פֿערהאַנדלונגען מיט'ן פּוילישען קאָנסולאַט איבער דער צאָהל פֿון די וויזעס ווערען שוין געפֿיהרט און וועלען בקרוב פֿערענדיגט ווערען. מיר ווילען אויך נאָך בעזוכען אַמעריקאַ. די צייט פֿון דעם בעזוך העננט אָבער אָפּ דערפֿון, צי דער פֿאָלקס־קאָמיסאַריאַט אין מאָסקווא וועט אונז ערלויבען צו בלייבען אַזוי לאַנג אויסער רוסלאַנד. אויב נישט, וועלען מיר דאָס מאַכען ביים קומענדיגען טורנע.

איך דערצעהל ד"ר מאַריאַנאָוו'ן, אַז אין אַן אַרטיקעל פֿון דער „יודישער רונדשוי" און אין „העולם" וואַרפֿט דער מחבר פֿאַר גראַנאָווסקי'ן די אַבזיכט פֿון אַ בעשטימטער פּאָליטישער אַנטי־יודישער טענדענץ. דער פּלאַן איז, לויט די רייד פֿון די מחברים, דאַדורך בטל געוואָרען ווייל די הויפּט־שפּילער רוסקין און מיכאָעלס, זייענדיג אַליין הונדערט־פּראָצענטיגע יודען און גרויסע קינסטלער, שפּילען אַזוי אַז אין זייער שפּיל דאָס יודישע לעבען, אַז עס קומט אַרויס אַ פֿערהערליכונג אָנשטאָט אַן אָפּשפּאַטונג. נאַרעלוס האָט אייך דער „יודישער רונדשוי" אַפֿילו פֿערגליכען מיט בלעם'ן, וועלכער האָט געמוזט בענטשען, אָנשטאָט פֿלוכען. צי איז באמת געווען אַזאַ טענדענץ?

— אַזעלכע טענדענצען זענען אין גראַנאָווסקי'ס טעטיגקייט לחלוטין אויסגעשלאָסען. מיר האָבען אַ חוץ די קונסטלערישע קיין שום אַנדערע טענדענצען נישט. אין אונזערע פּיעסען שילדערן מיר דאָס יודישע לעבען, אַזוי ווי מיר זעהען עס. מיר נעמען ביים צושויער נישט צו די אילוזיע, אַז ער געפֿינט זיך אין טעאַטער. די פּרצופֿים זענען ביי אונז בולט. און אויב מאַנכע טיפּען און סיטואַציעס זענען גראָטעסק, איז דאָס אַ פּועל־יוצא פֿון דעם, וואָס מיר פֿערלאַנגען פֿון אַ קלאַסיש מאָדערנעם טעאַטער. אונזער טעאַטער איז נישט קיין נאַטוראַליסטישער. אויב ווער עס איז פֿיהלט זיך געטראָפֿען דורך אַ פּיעסע, איז דאָס פּונקט אַזוי די שולד פֿון מחבר ווי פֿון גראַנאָווסקי'ס אילוסטראַציע צו דעם ווערק. אונז פֿאָרוואַרפֿען אַנדערע טענדענצען, האָט לגמרי קיין יסוד נישט.

— ערלויבט מיר נאָך איין פֿראַגע: האָט איהר מיט דער „הבימה" געפֿיהרט אַ קינסטלערישען מיינונגס־אויסטויש, און צי איז פֿאַראַן אַ געגענזייטיגע השפּעה?

— מיט די מיטגלידער פֿון „הבימה" זענען מיר געווען גוטע חברים. אַ קינסטלערישער מיינונגס־אויסטויש האָט נישט געקאָנט פֿאָרקומען, משום דערפֿאַר, ווייל „הבימה" פֿערפֿאָלגט גאַנץ אַנדערע קינסטלערישע צוועקען, ווי אונזער טעאַטער.

ב ע ר ל י ן, אָקטאָבער 1928.

א קריטיקער פֿון פּוילישען יודענטום

(ענדע פֿון זייט [illegible])

אַלע שפּראַכען ענטוויקעלט, — האָט ער געזאָגט בעגייסטערט, און פֿון יעדען וואָרט זיינעם האָט מען געקאָנט זעהען ווי שטאַרק ליבט ער דער ווילנער שפּראַך און ס'האָט אויסגעוויזען, אַז ער קען זי און האָט אַ סך ווערטער ערפֿונדען.

— אפֿשר ווילט איהר הערען? — האָט ער מיך געפֿרעגט.

ווי עס פֿערשטעהט זיך, האָב איך נישט שטאַרק געוואָלט הערען, איך האָב דאָך געוואָלט מיט אַ געלעגענהייט דעם בעל־הבית.

— „אַרץ" — דערפֿון און דאָס דייטשע וואָרט — „ערד".

— „הרי את"... — „הייראַט"...

מיר האָט זיך אַפֿילו געוואָלט פֿרעגען ווי אַזוי האָבען די דייטשען געזאָגט דאָס וואָרט „הייראַט" ביז די יודען האָבען אָנגעהויבען צו זאָגען „הרי את" — נאָר איך האָב בעשלאָסען, אַז שווייגען איז בעסער.

איך האָב פֿונדעסטוועגען איהם געזאָגט עטליכע פֿילאָלאָגישע כּללים, איך האָב אויסגענוצט מיין קענען די גריכישע און לאַטיינישע שפּראַכען, כּדי צו ווייזען איהם ווי נוצליך צו פֿילאָלאָגיע איז צו קענען די שפּראַכען. לינעצקי האָט זיך שטאַרק צוגעהערט, גאַנץ אויפֿמערקזאַם. איך האָב בעמערקט, אַז ער היבט אָן צו בעוואונדערן מיינע שפּראַך־קענטענישען, און ער האָט אָנגעהויבען צו דערצעהלען וועגען זיינע ליטעראַרישע אַרבייטען. ער אַרבייט נאָך. ער האָט מיר געוויזען כּתבי יד פֿון ערצעהלונגען, עסייען און שירים. ער האָט מיך געוויזען אַן איבערזעצונג פֿון תּהילים, פֿון מחזור.

— אפֿשר ווילט איהר הערען אייניגע שטעלען? — האָט ער מיך געפֿרעגט.

איך האָב מסכּים געווען צו הערען שירים. שירים זענען דאָך שטענדיג קורצער.

און די איבערזעצונגען איז אַפֿילו קיין טראָפּען פֿון קונסט נישט געווען, נישט מעהר, ווי בדחנ'ישע חרוזים. ער האָט געלייענט און איז געווען גאַנץ ענטצוקט פֿון זיי. ער פֿלעגט אָפּרייסען די בריליען פֿון דעם מאַנוסקריפּט און זיך איינקוקען אין מיר, און געפֿינקעלט אויף מיר מיט די אויגען — מיט די אויגען פֿון אַ זינגער. אַזוי ווי ער וואָלט ווען זאָגען: „נו, וואָס זאָגסטו אויף אַזאַ שטיקעל אַרבייט?"

ער האָט אַ סך געלייענט, מעהר ווי פֿיל מ'האָט געדאַרפֿט, אַ שטיקעל פֿון דאַנען און אַ שטיקעל פֿון דאָרטען.

אָבער אַז ער האָט מיר פֿאָרגעלייענט זיין „תּרגום" פֿון „חד גדיא" — האָט מיין געדולד געפּלאַצט.

דאָרט איז געווען אַ חרוז אויף „אויך" און ער האָט עס געריימט מיט:

„קומט דער מלאך־המות און מאַכט טויט'ן מעסער — ליק".

איך האָב איהם געזאָגט, אַז אין יודיש בין איך אַ גרויסער עם הארץ און איך קאָן מיין מיינונג דעריבער נישט אַרויסזאָגען.

און ער האָט מיר נאָך געוויזען ביכלער וועגען חבת ציון, נאָך פֿון איהרע ערשטע טעג; אַלץ נאַאיוו, סענטימענטאַל, ממש צום לאַכען. פֿון זיי זענען שוין אַ סך געווען געדרוקט, און נאָך אַ סך מאַנוסקריפּטען.

— די דאָזיגע קאָן מען נאָכאַמאָל דרוקען, און אָט די קאָן מען ערשט דאָס ערשטע מאָל דרוקען.

אונזער אגודה וויל דאָך אַרויסגעבען בראָשורען. על כּל פּנים האָבען מיר דאָך געהאַט אַ קאָמיסיע, וועלכע האָט בעדאַרפֿט זיך דערמיט בעשעפֿטיגען, ובכן זאָל זי די זאַך בעטראַכטען.

— אַ הימנון האָב איך אויך מחבר געווען. זעהר אַ טייערער שיר, — און שמייכלענדיג האָט ער מוסיף געווען, אַז אַ ניגון האָט ער אויך קאָמפּאָנירט.

— אפֿשר וועט איהר דאָס אויך אָפּדרוקען? באמת זאָגענדיג, וועט איהר דערפֿון מאַכען אַ גוטען עסק.

דער סוף איז געווען, אַז ער האָט מיט מיר שלום געמאַכט און האָט ערלויבט זיין מאַכער זיך משתּתּף צו זיין אין אונזער קומענדיגען אָוונט.

זי האָט געלייענט די ערצעהלונג פֿון ש מ י ל פֿ ר אַ נ צ אָ ז: „גור נישט יודן". דער עולם איז געווען שטאַרק צופֿרידען.

(דאָס ווייטערע קומט)

דער ליידענס־וועג פֿון א יונגען משומד, וואָס האָט זיך צוריקגעקעהרט צום יודענטום

די פֿערפֿאָלגונגען אויף איהם.—מיט ארעוואָלווער אין האַנד געלאָזט זיך אין דער וועלט אריין

(ג) מיט צוויי יאָהר צוריק האָט לאָדז געשמועסט פֿון אַ 22־יעהריגען יודישען סטודענט ז.—בוים, וועלכער האָט זיך פֿערליבט אין אַ קריסטליך מיידעל, צוליב איהר געוואָרען זיין רעכטע יודישע היים, דאָס שטודיום אויפֿ'ן יודישען פֿאַקולטעט און זיך גע'שמד'ט. נאָכדעם האָט ער חתונה געהאַט מיט זיין קריסטליכער געליבטער און זיך בעזעצט אין זדונסקאַ־וואָליאַ.

אין דאָזיגען שטעטעל האָט —בוים, מעשה־גוי, געהאַנגען צוזאַמען מיט דער בעכערישער קריסטליכער געזעלשאַפֿט און דאַנק זיין יודישע בילדונג, בעקומען אַ צוטריט צו די נאָבליטעט־קרייזען.

די דאָזיגע פֿערבינדונגען זיינע האָבען איהם געגעבען מעגליכקייטען צו עפֿענען אַ קאָנצעסיאָנירטע ביוראָ פֿאַר ביטע־שריפֿטען און איבערזעצונגען פֿון ראַפּאָרטען פֿון פֿערשידענע שפּראַכען. עס איז געווען אַ נישקשה'דיג געשעפֿט, וואָס האָט —בוים'ען אַריינגעבראַכט דיכטיגע ריווחים.

דאָס קריסטליכע ווייבעל פֿון דעם פֿער'גוי'שטען מאַן האָט זיך טאַקע געבאָדען אין מילך און האָניג. פֿאַר דעם פּריין האָט זי ווערטליך ליב געהאַט איהר מאַן, וועלכער איז אויך געוואָרען בעליבט אין דער קריסטליכער פֿאַמיליע פֿון דער פֿרוי'ס צד.

אַזוי אַרום איז דער יונגער משומד אַ לענגערע צייט געווען בערוישט פֿון גליק און ערפֿאָלג.

שפּעטער אָבער האָט ער אָנגעהויבען דערשפּירען אַרום זיך אַ זעלטזאַמע פּוסטקייט. אין סאַמע רעש פֿון זיין לעבען, אין בעלער און לוקסוס, האָט אין איהם אָנגעהויבען זיך אָפּרופֿען דאָס געשריי פֿון זיין בעלייטענדען יודישען בלוט. די קריסטליכע סביבה איז איהם געוואָרען דערווידער. ער האָט אָנגעהויבען ווערען אונרוהיג, האָט געליטען פֿון פּלאָגענדער שלאָפֿלאָזיגקייט. פֿון טאָג צו טאָג האָט ער מעהר געליטען, ער האָט זיך געשראָקען פֿאַר דער קריסטליכער געזעלשאַפֿט, און וועלכער ער האָט פֿערקעהרט. דערביי האָט ער זיך בעמיהט צו האַלטען „פּאָנאַס", כּדי מיט נאַרקאָטיש צו פֿערדעמפֿען דעם אינערליך־גייסטיגען ברוך, וואָס איז אין איהם פֿאָרגעקומען.

פֿאַר זיין בעזאָרגטער פֿרוי, וועלכע האָט זיך גע'דאגה'ט צוליב זיין שלעכטען אויסזעהן, האָט ער זיך גענומען קלאָגען אויף אָפֿטע קאָפּ־וועהטאָג. ער איז געגאַנגען צו דאָקטוירים, קיינער האָט איהם אָבער קיין תּרופֿה צו זיין קראַנקהייט נישט געקאָנט געבען.

דעם סוד פֿון זיינע וועהטאָגען האָט נאָר ער, — בוים אַליין, געוואוסט. ער האָט כּסדר געליטען דערפֿון, ביז ער האָט בעשלאָסען צו מאַכען אַ סוף צו די געוויסענס־ליידען.

אין אַ געוויסען טאָג האָט ער געזאָגט זיין פֿרוי, אַז ער פֿאָהרט קיין וואַרשאַ צו אַ גוטען נערווען־דאָקטאָר, כּדי זיך אויסצוקורירען פֿונ'ם „קאָפּ־וועהטאָג". יענע האָט גאָרנישט חושד געווען דעם מאַן. זי האָט גערן געוואָלט, אַז ער זאָל זיך אויסהיילען.

איז ער אַוועקגעפֿאָהרען, און מעהר נישט צוריקגעקומען. דאָס ווייב, ווי אויך איהרע עלטערן, האָבען געמיינט, אַז מיט איהם איז געשעהען אַן אומגליק, זיי זענען געפֿאָהרען קיין וואַרשאַ, געלאָפֿען אין אַלע קאָמיסאַריאַטען, טאָגליך געווען איבערגעלייענט די צייטונגען — אפֿשר וועט מען געוואויר ווערען וועגען זיין גורל. אָבער אָהן ערפֿאָלג.

וואו אייגענטליך איז —בוים אַהינגעקומען?

זיין אויפֿגעוואַכטע בענקשאַפֿט צום יודענטום, וועלכען ער האָט פֿעראַטען, האָט איהם געטריבען פֿון שטאָט צו שטאָט... ענדליך איז ער אָנגעקומען קיין לאָדז. דאָ האָט ער זיך ווידער דערנעהנטערט צו יודען, און געוואָלט זיך [illegible] פֿון דאָס נייע צו ווערען אַ יוד. ער האָט אָפּגעקלאַפּט די שוועל פֿון הינגען ראַבינאַט.

ביז מען האָט זיך איבערצייגט וועגען זיין אויפֿריכטיגען מיין צוריקצוקעהרען צום יודענטום, האָט געדויערט אַ הובשע צייט.

דערווייל האָט ער זיך אַרומגעוואַלגערט אין שטיבער און שטיבלעך, גענעכטיגט אין אַ פֿינסטערען קאָרידאָר פֿון אַ שמוציגען הויז, ביי טאָג געבעטעלט ביי קינדער, האָט געהן אין שולע אַריין אַ שטיקעל ברויט און אַ זעמעל. קורץ, ער האָט געלעבט, ווי אַן'אמת'ער בעל־תּשובה.

ענדליך האָט דער ראַבינאַט בעשלאָסען איהם צו העלפֿען ווידער ווערען אַ יוד. דאַן איז ער געווען גליקליך, האָט זיך תּיכּף געקויפֿט אַ פּאָר תּפֿילין און אַ סידור. אַ הינגער מורה־הוראה האָט איהם אַ קורצע צייט מדריך געווען אין יודישקייט.

ווען זיינע פּאַפּירען זענען געווען פֿערטיג, איז —בוים אַוועק אַ גליקליכער אין דער וועלט אַריין. ער האָט געקלערט צו פֿערלאָזען פּוילען, כּדי אַזוי אַרום געווינען אָפּצווישען זיין בעפֿלעקטע פֿערגאַנגענהייט. קיין אויסלאַנד האָט ער אָבער נישט געקאָנט פֿאָהרען צוליב פּאַס־שוועריגקייטען.

ער האָט זיך בעזעצט אין קאַטאָוויץ. ער איז דאָרט אָנגעקומען אויף אַ זאַכטען אַלס ענגליש־פֿראַנצויזישער קאָרעספּאָנדענט ביי אַ גרויסער דייטשער פֿירמע. צוליב זיין אינטעליגענץ און הויכער בילדונג האָט ער ביי די געשעפֿטס־בעזיצער געפֿונען חן און כּסדר אַוואַנסירט. —בוים האָט ערשט אָנגעהויבען צו שפּירען, אַז ער לעבט...

די געוויסענס־ביסען האָבען איהם אויפֿגעהערט צו פּייניגען. דאָס איינציגע, וואָס ס'האָט איהם געשראָקען, איז געווען דער נקמה־דורשטיגער קריסטליכער שווער זיינער. ער האָט איהם געקענט אַלס רויהען כאַראַקטער.

אומגעריכט האָט זיך אָנגערוקט אויף —בוים'ען אַן אומגליק. אַ געוויסע לאָדזער פּוילישע צייטונג האָט זיך דערוואוסט וועגען זיין אַוואַנטוריסטישער פֿערגאַנגענהייט, האָט די געשיכטע צוגעלעגט אויף טעלערלעך, עס צוגעשמאַלצען אַזוי, אַז קריסטליכע לייענער האָבען דערפֿון געלעקט די פֿינגער. די וועלכע געשיכטע האָט מיט אַ צייט שפּעטער „אויפֿגעפֿרישט און צוגעוואַרימט" אַ פּוילישע צייטונג אין וואַרשאַ. דאָרט איז די געשיכטע אַרויס נאָך צאָפּעלדיגער. דערביי איז אָנגעגעבען געוואָרען, אַז —בוים, דער „גוי און יוד" האַלט זיך אויף אין קאַטאָוויץ.

די מעשה איז אַזוי אַרום דערגאַנגען צו דער פֿרוי און שווער. זיי האָבען זיך נישט געפֿוילט, אַוועק אין דער שטאָט־פּאָליציי, געמעלדעט, אַז —בוים, זייער איידעם, האָט צוגענומען 2 קאָסטבאַרע בריליאַנטענע רינגען און דערמיט אַנטלאָפֿען. בינו לבינו האָבען זיי זיך געלאָזט זוכען —בוים'ען. אויפֿ'ן סמך פֿון דער מעלדונג אין דער פּאָליציי איז ער אין קאַטאָוויץ פֿערהאַלטען געוואָרען, מ'האָט איהם אָפּגעשיקט מיט'ן עטאַפּ קיין לאָדז, דאָ איז ער געווען אַרעסטירט צוויי טעג. ערשט אַ דאַנק זיינע יודישע קענטנישען איז איהם געלונגען אויפֿצווייזען, אַז די בעשולדיגונג געגען איהם איז אַן'אונבעגרינדעטע, און מען האָט איהם בעפֿרייט.

ער איז אין לאָדז געווען איין טאָג. ער האָט געזוכט הילף ביים הינגען ראַבינאַט, אָבער דאָ האָט מען פֿאַר זיינעטוועגען גאָרנישט געקאָנט טון.

פֿון לאָדז איז —בוים אַוועק אַ פֿערצווייפֿעלטער, מורא־האָבענדיג, אַז זיין קריסטליכער שווער זאָל איהם נישט בעגעגענען און פֿון איהם נקמה נעמען.

דער יונגערמאַן האָט גענומען צו זיך אין טאַש אַריין אַ רעוואָלווער. „מיין און זיין טויט וועט קומען גלייכצייטיג" — איז געווען —בוים'ס ווערטער, לאָזענדיג זיך ווייטער אין דער וועלט אַריין, זוכענדיג אַ תּיקון און רוה פֿאַר זיין געפּייניגטער נשמה.

„פֿון יודען און יודישקייט וועל איך זיך שוין נישט לאָזען אָפּרייסען; איך האָב צו טייער בעצאָהלט דערפֿאַר" — האָט ער געזאָגט פֿאַר אַ בעקאַנטען, איידער ער איז אַוועקגעפֿאָהרען פֿון לאָדז.

ביים פּרעזידענט פון דער יודישער אויטאָנאָמיע אין עסטלאַנד

בלעטלעך פון מײַ[...]

פון **ישראל קאַהאַן**

מײַן בעזוך בײַם פּרעזידענט פון דער יודישער קולטור־זעלבסט־פערוואַלטונג אין רעוועל איז געווען פערבונדען מיט אַ קליינעם סיורפּריז. נאָך אַ קורצען געשפּרעך האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז מיר זענען שטיקלעך מחותנים, ד. ה., אַז דער מאַן, וואָס איז היינט צו טאָג דער ווירדען־טרעגער פון עסטלענדישען יו־דענטום, איז, אין געוויסען זין, אונזער אַ בן־עיר...

אַלזאָ, ווידער אַמאָל אַ לאָדזער!

לעולם שטאַמט פּרעזידענט גריגאָרי אײַזענשטאַט פון פּינסק. אָבער נאָך אַלס יונגעל איז ער אַוועק קײַן לאָדז דער דורשט נאָך בילדונג האָט אותם פערטריבען פון דער היים, דערווײַטערט פון די פרומע עלטערן, וועלכע האָבען נישט געוואָלט הערען, אַז זייער זוהן זאָל געהן אין אַ „שקאָלע“ און שרייבען אום שבת. ער איז דאָן געקומען צו זײַנען אַ פעטער אין „פּוילישען מאַנטשעסטער“ און פון דאָנען אַרײַנער קײַן זגערזש, אַרײַנטרעטענדיג אין דער דאָרטיגער האַנדעלס־שול.

אומפּולסיוו פון דער נאַטור, איז דער יונגער אײַזענשטאַט גאַנץ פרוה געוואָרען אַקטיוו אין עפענטליכען לעבען. נאָך זײַענדיג אַ שילער פון לעצטען קלאַס, פליגט ער אין שטורמישען 1905 טען יאָהר אָפט קומען קײַן לאָדז און דאָ אַרויסגעטרעטען אויף אַרבײַטער־מי־טינגען אַלס אַנהענגער פון דער רעאַל־דיגער סאָציאַליסטיש־ציוניסטישער פּאַר־טיי „ס.ס.“. מען פלעגט אותם דאָ רו־פען דער „לאַטניק“, ווײַל ער האָט אַמאָל אין היץ פון אַ פּאָליטישער דעבאַטע זיך אויסגעדריקט, אַז דער אָקטאָבער־מאַני־פעסט פון 1905 איז נישט מעהר ווי אַ לאַטע...

ווען עס האָבען זיך אָנגעהויבען די דריפּות אויף די אַרבײַטער־טוער אין לאָדז איז ה' אײַזענשטאַט אַוועק קײַן קיעוו, וואו ער האָט אַבסאָלווירט דעם דאָרטיגען אוניווערסיטעט מיט'ן יוריסטי־שען פאַקולטעט.

אויך איז ה' אײַזענשטאַט אַ פּראָמי־נענטע פערזענליכקייט אין פּאָליטיש־געזעלשאַפטליכען לעבען פון דער ערש־טער רעפּובליק. אויס'ן פּרעזידענטען־אַמט פון דער יודישער קולטור־פער־וואַלטונג, בײַ דעם גרויסען פּירוד אין דער יודישער געזעלשאַפט אויפ'ן שפּראַ־כען־געביט, קומט איהם אָבער כסדר אויס ערשט אויף אַ רעגעלמען אמת צו „פערלאַמען“ די ריסען אין אָרטיגען יודישען קבוץ.

ער איז חנוטער, געבליבען דער „לאַטניק“.

* * *

כמעט ער האָט זיך יענעם טאָג גע־האַט געפיהלט נישט מיט אַלעמען, ראַט פּרעזידענט אײַזענשטאַט פערבראַכט מיט מיר אַ לענגערע צײַט און גערן גע־ענטפערט אויף אַלע פראַגען, וואָס איך האָב איהם געשטעלט. און פראַגען האָ־בען נישט געפעהלט. די געשיכטע פון דער עסטלישער יודישער אויטאָנאָמיע און אַזוי מערקווירדיג־אינטערעסאַנט, די קאָנסטיטוציע אויתרע פאַר אונזער אַמונעם אַזוי נײַ און אָנציהענד, די אמתי־געלעכטען אַזוי ווענית פאַר אונז בעקאַנט, אַז איך האָב געהאַלטען און און פראַ־גען און פּרעזידענט אײַזענשטאַט האָט נישט געזשאַלעוועט און אויף אַלע נעגוי און אויספיהרליך געגעבען תשובות. אויך ער אַליין האָט מיר געהאַט צו דערצעה־לען פיל מיטשעמונג זאַכען.

פּרעז. אײַזענשטאַט איז זײַט 1914 אַ תושב אין רעוועל. ער האָט דורכגעמאַכט און דורכגעלעבט אַלע עטאַפּען פון'ם קאַמף פאַר עסטלאַנד'ס בעפרײַאונג און פון דער אָנערקענונג פון די יודישע נאַ־ציאָנאַל־קולטורעלע רעכט. 5 יאָהר איז אָנגעגאַנגען דער קאַמף פאַר דער נאַ־ציאָנאַל־קולטורעלער אויטאָנאָמיע. דאָס איז געווען אַ פּאַרלאַמענטאַרישער קאַמף וואָס האָט זיך דאָ און דאָרט אָנגע־שטויסען אויף אַ רײַהע שווערינקייטען פון סאָציאַלער נאַטור.

בעצם איז די אויטאָנאָמיע גאַראַנ־טירט געוואָרען באַלד אין די ערשטע טעג פון עסטלאַנד'ס זעלבסטשטענדיג־קייט. דער ענין איז אָבער שפּעטער גע־וואָרען עטוואָס קאָמפּליצירט.

דאָ האָבען זיך צוזאַמענגעשטויסען קולטורעלע מיט סאָציאַלע געגענזאַצען. די התנגדות פון די עסטען איז אין תוך נעמען געצילט נישט אַזוי ווײַט געגען די יודען, ווי געגען די דײַטשען. די דײַטשע פּריצים און באַראָנען האָבען זיך נעפיהלט שטאַרק בעו'עולה'ט צוליב דער ראַדיקאַל־דורכגעפיהרטער אגראַר־רעפאָרם. זייער ערד איז קאָנ־פיסקירט געוואָרען לטובת דער פויערי־שער עלקערונג אַהן ענטשעדיגונג. און זיי האָבען געטראָגען אַ האַרץ אויף דער יונגער מלוכה...

סוף כל סוף האָט דער פּרינציפּ פון קולטורעלער אויטאָנאָמיע געפונען די כימפּאַטיע פון אַלע עסטנישע פּאַרטייען און מיט 3 יאָהר צוריק איז אָנגענומען געוואָרען דורכ'ן פּאַרלאַמענט דאָס געזעץ װעגען דעם. — דעם 11. אַפּריל 1925 האָט די דײַטשע פּאַרלאַמענטאַרישע פראַקציע אַרײַנגעטראָגען אַ פאָרשלאָג וועגען דורכפיהרען דאָס געזעץ אין לע־בען... פאַר די יודען איז עס געקומען אַ בוסעל אומגעריכט און זיי זענען דער־צו לגמרי נישט געווען צוגעגרייט... אין דאָ האָבען זיי געמוזט זיך דערצײַלען: צי מען וויל אויסנוצען די אויטאָנאָמיע רעכט, אָדער נישט...

אַלס ירושה פון'ם פּרײַהייטס־אויפ־שטײַג אין שלנח'שען רוסלאַנד, פון קע־רענסקי'ס צײַטען, איז די יודען אין עסטלאַנד געבליבען אַ נעץ פון נומ־ער־נאָנייזירטע קהלות. אָט די קהלות, וועל־כע האָבען זיך ערוואָרבען אַ נוטץ רעפּו־טאַציע אויך בײַ דער עסטנישער רעגי־רונג, זענען עס געווען דער זוימען פון דער קומענדיגער אויטאָנאָמיע. מיט זיי־ער אויטאָריטעט און חשיבות האָבען זיי אויך נישט וועגנת מיטגעווירקט צום אָנ־ערקענען פאַר יודען די אויטאָנאָמיע רעכט...

און עס איז געשעהען.

דעם 19. אָקטאָבער 1925 האָבען די פערטרעטער פון דער יודישער קהלה אין רעוועל, אין נאָמען פון אַלע יודישע קהלות אין לאַנד, זיך געווענדעט צו דער רעגירונג, אַז די יודישע מינדערהייט וויל שאַפען אַ יודישע קולטורעלע אויטאָנאָמיע. צום אונטערגעגעבענעם מע־מאָריאַל איז בײַגעלעגט געוואָרען אַ רשימה, לויט וועלכער אין עסטלאַנד זע־נען פאַראַן 3045 מלוכה־בירגער פון יודישער נאַציאָנאַליטעט. אַלזאָ, גענוג פיל, צו קאָנען, לויט דער קאָנסטיטוציע, גענוסען פון די דאָזיגע זכיות.

די יודישע בוטע איז אָהן שווערינקײ־טען ערפילט געוואָרען.

דעם 25. נאָוועמבער פון זעלבען יאָהר איז ערשינען די רעגירונגס־פער־אָרדנונג מכח צוזאַמענשטעלען די גע־הערינע וואַהל־רשימות צום ערשטען יו־דישען קולטור־ראַט און דעם 20. מערץ 1926 איז די וואַהל־אָרדינאַציע בעשטעטיגט געוואָרען דורך דער רעגי־רונג. לויט די אָפיציעלע וואַהל־רשימות האָבען געהאַט דאָס רעכט צו בעטייליגען זיך אין די וואַהלען 2041 בירגער. די צאָהל מיטגלידער פון יודישען קולטור־ראַט איז בעשטימט געוואָרען אויף 27.

די וואַהלען זענען פאָרגעקומען דעם 23., 24. און 25 מאַי 1926. בעטייליגט האָבען זיך 1464 פּערזאָן, ד. ה. 71 פּראָצענט פון די וואַהל־בערעכטיגטע יו־דישע בירגער.

אין איינציגע טעג אַרום, דעם 6 יוני, איז פאָרגעקומען די ערשטע זיצונג פון יודישען קולטור־ראַט. איינשטימיג און מיט בעגײַסטערונג איז בעשלאָסען גע־וואָרען די יודישע אויטאָנאָמיע צו פער־ווירקליכען.

דעם 16 יוני האָט די רעגירונג ער־קלערט די עסטלענדישע יודישע קולטור־זעלבסטפערוואַלטונג (אויף עסטיש: „יוד. קולטור־וואַליציום“) פאַר געעפענט.

די ערשטע אָפיציעלע זיצונג פון'ם יודישען קולטור־ראַט, אויף וועלכער עס איז אויך אויסגעוועהלט געוואָרען די קולטור־פערוואַלטונג (עקזעקוטיווער אָר־גאַן) איז אָפּגעהאַלטען געוואָרען דעם 20. יוני פון זעלבען יאָהר.

דאָס איז געווען אַ היסטאָרישע זי־צונג, מיט גרויס פּאָמפּע און פײַערליכ־קייט. די ווילטינגסטע מיטגלידער פון דער רעגירונג זענען געקומען בעוואוי־נען די צערעמאָניע פון עפענען די ערש־טע יודישע זעלבסט־פערוואַלטונגס־אינ־סטיטוציע. עס זענען אויך ערשינען די פערטרעטער פון די אַנדערע נאַציאָנאַלע מינדערהייטען, אַזוי אויך פון אַ סך גע־זעלשאַפטליכע אָרגאַניזאַציעס.

אין נאָמען פון דער רעגירונג האָט האַרצינג בעגריסט די יודישע מינדער־הייט דער אויסערן־מיניסטער ה' פּיפּ. ער האָט פײַערליך ערקלערט, אַז די עס־טאָנישע רעגירונג און דאָס עסטאָנישע פאָלק זענען גרייט מיט מעשים צו דאָ־קומענטירען, אַז זיי זענען געטרײַ די פּרינציפּען פון פרײַהייט און גלײַכהיים, און אַז מיט אַלע מיטלען וועלען זיי מיט־העלפען און מיטווירקען צו פערווירק־ליכען די נאַציאָנאַל־קולטורעלע אויטאָ־נאָמיע.

און עסטלאַנד האַלט וואָרט.

* * *

דער „יודישער פּאַרלאַמענט“...

אַזוי רופען אַן די רעוועלער יודען זיי־ער יודישען קולטור־ראַט. און באמת איז עס טאַקע אַ לעגיטימע יודי־שע פאָלקס־פערשטעהערשאַפט.

דער „יודישער פּאַרלאַמענט“ בעש־טעהט פון 27 מיטגלידער, געוועהלט פון יודישען קבוץ אין גאַנץ עסטלאַנד. יעדע דרײַ יאָהר קומען פאָר נײַע וואַה־לען (פּונקט, ווי צום עסטאָנישען פּאַר־לאַמענט). דאָס לאַנד ווערט איינגע־טיילט אין 7 וואַהל־קרײַזען און יעדער, וואָס צעהלט זיך אַלס יוד, האָט וואַהל־רעכט. (וואַהל־עלטער, פּונקט ווי צום פּאַרלאַמענט — פון 20 יאָהר אָן).

דער אויספיהרונגס־אָרגאַן פון'ם קול־טור־ראַט איז די קולטור־פערוואַלטונג, וואָס בעשטעהט פון 7 פּערזאָן — פּרע־זידענט, סעקרעטאַר און מיטגלידער פון פּרעזידיום. יעדער פּרעזידיום־מיטגליד איז גלײַכצײַטיג אָנפיהרער פון אַ בעזונ־דערען אַמט. יעדער אַמט איז אַ מין יודיש „מיניסטעריום“. אַזעלכע אַמטען זענען פאַראַן 4: יורידישער אַמט, קולטור־אַמט, קאַסטער־אַמט, פינאַנץ אַמט.

אין דער קאָמפּעטענץ פון'ם קולטור־ראַט געהט אַרײַן אויסצוהאַלטען די יו־דישע שולען, יודישע ביבליאָטעקען, יו־דישע קולטור־אַנשטאַלטען, ווי אויך צו אָרגאַניזירען די יודישע אויסער־שול־בילדונג.

דאָס געלד צו דעקען די הוצאות אויף די דאָזיגע צוועקען נעמט די מלוכה, מוני־ציפּאַלען אויך די אָרטיגע זעלבסט־פערוואַל־טונגען. אין נויטיגע פעלען קאָן דער קולטור־ראַט אויך אַרויפלעגען שטײַערען אויף די מיטגלידער פון דער יודישער אויטאָנאָמיע. אין די דאָזיגע שטײַערען ווערען אײַנגענומען אויפ'ן זעלבען אופן ווי די מלוכה־שטײַערען. דער שטײַער איז אַ פּראָפּאָרציאָנעל־פּראָגרעסיווער.

היינט צו טאָג עקזיסטירט שוין אין עסטלאַנד אַ צאָהל יודישע שולען מיט דער העברעאישער און יודישער לערן־שפּראַך. בײַדע שפּראַכען זענען אַפילו גלײַכבערעכטיגט. אָבער דאָך איז די שפּראַך־פראַגע דער איינציגער אַבן־נגף אין דער טעטיגקייט פון דער יודישער אויטאָנאָמיע.

די יוד. קולטור־פערוואַלטונג פיהרט אָן:

א) מיט דער העברעאישער גימנאַזיע אין רעוועל,

ב) אַ סינטעטישע גימנאַזיע (אָן העב־רעאיש אָן יודיש) אין דאָרפּאַט.

ג) אַן אָנפאַנגס־שול (העברעאיש) אין וואַלק,

ד) אין ערטער, וואו מען קאָן נישט שאַפען יודישע שולען, ד. ה. עס איז נישטאָ קיין גענוגענדע צאָהל שילער, האַלט די קולטור־פערוואַלטונג אויס אין די אַלגעמיינע שולען (מייסטענס אין די דײַטשע) ספּעציעלע יודישע לעהרער.

ה) עס ווערט געגרינדעט אַ ספּעציעלע יודישע צענטראַלע ביבליאָטעק אין רע־וועל — העברעאיש, יודיש און יוראַנ־קאַ. עס ווערט אויך געפּלאַנט צו שאַפען יודישע וואַנדער־ביבליאָטעקען.

ו) סובסידירט אויך אַנדערע יודישע קולטור־אַנשטאַלטען.

— די אַרבײַט פון דער קולטור־פער־וואַלטונג — ערקלערט מיר פּרעזידענט אײַזענשטאַט — געהט גאַנץ גלאַטיג. ביז איצט זענען שוין געווען 7 סעסיעס. ביז 80 פּראָצענט פון אונזערע שטײַ־ערען ווערען אײַנקאַסירט אָהן בעזונ־דערע שווערינקייטען און דאָס איז אַ גרויסער ערפאָלג.

פּראָפ. שמעון דובנאָוו, דער בע־רוהמטער יודישער היסטאָריקער, — דערצעהלט מיר פּרעז. אײַזענשטאַט — פערפאָלגט מיט גרויס אינטערעס די ענטוויקלונג פון דער יודישער אויטאָ־נאָמיע אין עסטלאַנד און ער שטעהט מיט איהם וועגען דעם אין אַ בריף־אויס־טויש.

* * *

צי קאָן מען רעדען בכלל וועגען אַו־ענטוויקלונג פון דער יודישער אוי־טאָנאָמיע אין עסטלאַנד?

איך האָב געהאַט וועגען דעם לענגערע געשפּרעכען מיט אַ רײַהע געזעלשאַפט־ליכע טוער פון אַלע שאַטירונגען: העב־ראַיסטען, יודישיסטען, „לינקע“ און אויך מיט סתם יודען פון אַ גאַנץ יאָהר.

אויפ'ן ערשטען קוק זעהט עס אויס, ווי אַ ווײַז, ווי אַ קוריאָז פון דער גע־שיכטע.

לויט דער אָפיציעלער סטאַטיסטיק צעהלען זיך דאָ אַרום און אַרום 3045 יודען־בירגער פון דער רעפּובליק. היות, ווי לויט דער קאָנסטיטוציע מוז אַ נאַ־ציאָנאַלער קבוץ האָבען לכל הפחות 3000 נפשות, אום צו קאָנען געניסען פון די אויטאָנאָמיע רעכט, האַלט זיך די יודישע אויטאָנאָמיע ווירקליך, ווי אויף אַ האָר...

דערצו איז דער יודישער קבוץ אין עסטלאַנד נישט קיין יוצא מן הכלל, ד. ה — נישט קיין אויסנאַהמליכער. אויך דאָ, ווי אין די גרויסע יודישע צענטערס, זענען די יודען צוריסען און פערמיאוסט אין דער שפּראַך־קאָנפליקט בעזונדערס שפּאַלט זיי ערשט פון דאָס נײַ... עס פעהלען דאָ אויך נישט קיין אַסימילאַ־טאָרען פון די אַלטע צײַטען, ווען עסט־לאַנד איז געווען אַ פערוואָרפענע ווינקעלע פון'ס גרויסען רוסלאַנד, וואוהין קיינער האָט נישט אַרײַנגעקוקט. פאַר זיי איז דער גאַנצער אויפטו מיט דער אויטאָ־נאָמיע געווען אַ ווילסטע אָנשיקעניש, שיער־שוער נישט אַ „גזירה“, רחמנא־לצלן. מען האָט געקאָנט לערנען די מינ־דער אויף וואָס פאַר אַ שפּראַך מען האָט געוואָלט — רוסיש, דײַטש, — און דאָ נאָר אַ נײַעם אויסגעקלערט — יודיש, צי העברעאיש... זיי זענען לכתחילה גע־ווען געגענער פון בײַדע שפּראַכען. אָבער ענדליך האָבען זיי שלום־געמאַכט מיט דעם נײַ־געשאַפענעם מצב און אין דער ברירה: יודיש אָדער העברעאיש האָבען זיי מכריע געווען אויף דער זײַט פון העברעאיש...

די יודישיסטען, ווידער, זענען אין אַלגעמיינען געווען שטאַרק צופרידען מיט דער קולטורעלער אויטאָנאָמיע, אָבער די העברעאישע טענדענצען, וואָס זענען געקומען צום אויסדרוק אין שול־וועזען האָט בײַ זיי אַרויסגערופען אַן'אונצו־פרידענהייט. אַלס פּראָטעסט געגען דער „העברעאיזאַציע“ זענען איינציגע יודי־שיסטען פאַראויסגעטרעטען אַרויסגעטרעטען פון קולטור־ראַט...

בײַ אַזעלכע בעדינגונגען שטויסט זיך אָן די יודישע אויטאָנאָמיע אויף אַ סך מכשולים און די ענטוויקלונג געהט חורש ליך מיט לאַנגזאַמע שריט.

אָבער, נישט געקוקט אויף דעם אַלעם, איז די אויטאָנאָמיע געוואָרען אַ חיו־טיגער פאַקטאָר אין אָרטיגען יודישען לעבען. מען דאַרף וויסען, אַז די צאָהל יודען אין עסטלאַנד איז בכלל — נישט רעכענענדיג בלויז די מלוכה־בירגער — אַ פיל גרעסערע. אַ סברא 8000—9000. אמת, סײַ ווי נישט קיין מײַיורע גרוי־סער קבוץ; עס פעהלט נאָך אַלץ. ווי מען ווינצעלט זיך דאָ, אינער צום מנין... אָבער דאָר קולטורעל געניסען אויך די נישט־בירגער פון דער אויטאָנאָמיע. זי צעמענטירט די אברים מדולדלים, קרעפ־טיגט זיי, און אויף זיי משפיע אין נאַ־ציאָנאַלען זין און האַלט זיי צונויף אין אַמין באַנד... די אַסימילאַציע ווערט אָפּ־געפורט.

עס איז אַ מיניאַטור יודיש לעבען. אָבער אַ יודיש לעבען און וואָס אָנבע־לאַנגט דער אויסערליכער ראַהם — אַ לײַטיש יודיש לעבען. וואָס גילט פאַר דער גרויסער וועלט אַלס פאַר־בילד, אַלס מוסטער, ווי אַזוי מען פיהרט זיך אויף אין אַן'אמת־דעמאָקראַטיש לאַנד לגבי די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען, לגבי די יודען...

23 נאַפטאַלין

פון **מײַדיר הערצל**

די פּעליעטאָנען און דערציילונ־גען פון מעיאַר הערצל, וועלכע האָבען אַרויסגערופען בעוואונדע־רונג בײַם לעזער. זענען שפּעטער געוואָרען אַרויסגעגעבען אין אַ זאַם לונג. וועלכע איז אָבער נישט פּונק־שטענדיג. אין צײַטשריפטען, זאַ־מעל־בוכער אַלמאַנאַכען וכדומה זענען געוואָרען אָפּגעדרוקט הער־צעל'ס סקיצען און דערצעהלונגען, וועלכע שטעלען פאַר די בעסטע קליינקונסט עס וואָלט געווען אַ דאַנקבאַרע אויפגאַבע אויסצוזוכען און צו זאַמלען די אַלע צווייטע און פערגעסענע אַרבייטען. אַז עס געפונען זיך צווישען זיי אמת'ע אוצרות, זאָגט עדות דער טעמער איבערגעגעבענער פערגעסענער פעי־ליעטאָן, וועלכער איז ערשינען אין ווין אַרום 1890 אין „ווינער קונסטפּלער דעקאַמעראָן“ און איז איצט געפונען געוואָרען דורך אַ צופאַל. דער פעליעטאָן דאַרף פער־געסען דעם פּלאַץ צווישען הערצל'ס בעסטע קינדער־מעשהלעך.

די ווינטער־מלבושים ווערען אײַנגע־פּאַקט... דאָס איז אַ קלאָגליד! אָ, שמייכעלט נישט — איך זאָג עס נאָכ־אַמאָל: אַ קלאָגליד! איהר קאָנט עס אידאי נישט וויסען, ווײַל איהר זײַט דערפאַר נישט געווען. אָבער איהר וואַרפט אין דעם גלויבען, ווײַל איך זאָג עס אייך. איך זאָג בטעט קיינמאָל נישט קיין ליי־גען. אויב איך ערוואַרט נישט דערפון קיין דירעקטען נוצען. אויך בעשלים איך יעצטען צו מערען מײַר. אָבער ווען עס ווערען אײַנגעשאַטען די ווינטער־מלבו־שים — און אויך די דיוואַנען — דאַן נעמט איך אַרום אַ שמעקעדיגער ריח פון כרדי־ריח אײַנגעמליך איז יענ דער ריח פון נאַפטאַלין ווען לײַט די שטאָפען ווערען געשיצט מיט קאַמפער געגען דער פרעסערישקייט פון מאָלען. נאָך איידער מיר פערלאָזען די זימער־דיגע שטאָט, דערמאָנט בין איך איבער־הויפּט נישט געוועהרט... אונזער פער־שטעהט נאָך אַלץ נישט? יאָ, אויב אַזוי קאָן איך אײַך נישט העלפען און מוז עס דערצעהלען... אָבער פריהער נאָך אַמאָל מיט אַ טיפען אָטעם אַרײַנגעזויגען דעם שווערען ריח — דעם ריח, וועלכער טראָגט מיך צוריק אין יענער אַמאָליגער צײַט.

אָ... איך בין ווידער אַלט פופצען יאָהר — עס איז ווינטער! זומער נאָכ־מיטאָג. ברייט ליגט דער זונען־שײַן אויף די גאַסען. איך קום אַהיים פון שול. עס איז תמיד אַזוי: דאַן, ווען מען בלײַ־טערט צוריק... עס קאָן עמיצער האָבען אַן'אַנדער מיינונג, וועל איך מיט איהם נישט פיהרען קיין ויכוח, היינט נישט... מיר האָבען געלערנט האָראַציוס. אפשר דעם וואונדער־זיסען

איך ווייס דאָס שוין באמת נישט מעהר. צוריקגעקומען, די ביכער אַוועק־געוואָרפען און אַריבער צום שכן. ווײַל מיר זענען שכנים־קינדער, מיר דרײַ. דאָס האָט דער צופאַל נישט צוגעפּאַסט. ווען מיר וואָלטען געווען נאָר צוויי, וואָלט עס געווען פּיראַמוס און טיסבע, די אַלטע געשיכטע. מיר זענען אָבער דרײַ: איך, און די צוויי מיידלעך. איינע פון זיי, די אַנדערע דרײַ יאָהר אַלט. זיי וועלען מאָרגען אָפּפאָהרען מיט זייערע עלטערן אויף אַ גאַנצען זומער. ווען איך נעה אַהין, זענען אַלע בעשעפטיגט מיט די לעצטע צוגרייטונגען. וואַליזעס און קאַסטענס ווערען געפּאַקט, די ווינ־טער־מלבושים ווערען אײַנגעשאַטען, די דיוואַנען אויך. די לאָדען ווערען אַראָפּ־געלאָזען. געגען בדעגען פון דער זון. אַ גרינגער בין־השמשות הערשט אין דער גאַנצער וואוינונג און אַ שאַרפער ריח ליגט אין דער לופט.

מיר דרײַ ווערען געבעטען צו פער־האַלטען זיך רוהיג און קיינעם נישט צו געהן אין וועג אַרײַן. די גאַנץ־קליינע שפּילט זיך אין אַ ווינקעל, דער גרעסע־רער דערצעהלט איך יונגענדליכער אַטעלאַ שטיל מײַנע העלדישקייטען פון טאָג. איך בין זעלבסטפערשטענדליך שטאַרק מגזם — גלייך איך וואָלט שוין עפּיס געוואוסט, אַז ווײַבליכע הערצער געווינט מען דורך פערבלענדעניש און גוזמאות. צו מײַן בעדויערן קאָן איך טאַקע נאָר־נישט מודיע זײַן אַז דער פערצען־יעה־ריגער דעסדעמאָנאַ וועגען דער'הרג'עטע מענשען־פרעסער, אָבער דער לעהרער פון לאַטײַן בעקומט אין מײַן פאָרשטע־לונג אַן'אַוואַנטוריסטישע געשטאַלט. און וואָסערע עזות'דיגע תשובות איך האָב איהם געגעבען — עס הויבט זיך נישט אָן! — און ווי קונציג איך האָב זיך דורכגעשווינדעלט, נישט זײַענדיג צוגע־גרייט — אויך אַ ליגען. אָבער זי גלויבט, אַז איך פערמאָג אַליעאישע עקשנות און אַריסטאָאישע אויסגעהאַלטענקייט און דאָס איז דאָך די הויפּט־זאַך. אין דער היינטיגער וועלט איז נישט ווילכטיג צו מען איז באמת אַ העלד; עס איז נענוג, ווען מען ווערט בעטראַכט אַלס אַזעלכער... חײַמער שווימט דער שטראָם פון מײַן נימנאַזיאַלישען העלדען־גע־דיכט און איך בין מודיע תאַמעריש וועגען קאַמפען מיט שמאַרקערע יונגלעך, וועלכע איך האָב מפלומר'שט מנצח גע־ווען.

דאַן הויבט אָן די קליינע צו ווערען אומרוהיג. זי וויל, אַז מיר זאָלען זיך מיט איהר שפּילען. אָ, אָבער וואָס? אַרומלויפען דאַרפען מיר אונצט נישט. אפשר זאָלען מיר שפּילען אין „בעה־העלטעניש“?

זעהר גוט. איך בין בעגײַסטערט פאַר דעם שפּיל. דאָך פּאַסט עס נישט פאַר מײַנע יאָהרען. ערשט נאָך אַ לאַנגען צע־גערן לאָז איך מיך צורעדען. דערבײַ לאָז איך מײַנע חבר'טעס געניגן דײַטליך פיה־לען, אַז איך טו זיי דערמיט אַ טובה. ווער זאָל זוכען? דער גורל פאַלט אויף דער דעסדעמאָנאַ. זי מוז זיך דערווײַ־טערן. דאַן בעהאַלט איך די קליינע הינ־טער אַ פאָרהאַנג און זיך פאַר מײַנעם ווענדען אַ בעהעלטעניש. עס מוז זײַן עפּיס בעזונדערס, וואו מען זאָל מיך באַלד נישט קאָנען געפינען. הינטער'ן אויוון? דאָס איז צו פּראָסט. וואַרט, איך האָב עס. דאָ אונטער דער קאַנאַפּע. זי האָט אַפילו צו קורצע פיס, דער פּלאַץ איז זעהר ענג, אָבער גראָד דערפאַר וועט זי מיר דאָ נישט זוכען. און מיט שווערער מיה קריך איך אַרונטער אונ־טער דעם געשטעל... דאַן קומט זי און נישטערט. איך ליג בעוועגונגסלאָז, האַלט אײַן דעם אָטעם. אַ מערקווירדיגע זיסע מורא האָט מיך אַרומגענומען, אַנ'אָננעהמע בעאונרוהיגונג, די אונשולדיגע אויפרעגונג פון קינדער־שפּיל. דאָס בלוט קלאַפּט מיר אין די שלייפען און דער שווערער ריח פון נאַפטאַלין רינגעלט מיך אַרום. וועט זי מיך געפינען? זי קומט און געהט. איך זעה, ליגענדיג אויף דער ערד, נאָר איהרע שעהן־גע־פאָרמטע קליינע פיס, וואָס שטעקען אין לעדערנע קנעפּעל־שיך. זי קומט און געהט און איך — און איך וויים פּלוצים, אַז איך האָב זי ליב. דאָס איז דער אומפערגעסליכע מאָמענט, אַזוי קאָמיש, אַזוי רירענדיג. איך האָב ענט־דעקט מײַן האַרץ אונטער דער קאַנאַפּע... זי זוכט אָהן ערפאָלג. די קליינע שוועס־טער איז פון איהר שוין לאַנג געוואָרען בעמערקט, ווײַל איהר ווײַס קליידעל האָט אַרויסגעבלישטשעט דורך דער אָפּענונג פון פאָרהאַנג, אָבער בײַ זאָל האָבען די פרײַד, אַז מען קאָן זי נישט געפינען. בײַבי דרעהט אום דאָס פּנים צו דער וואַנד, זי זעהט נאַרנישט און מײַנט דערפאַר, אַז מען זעהט זי אויך נישט... די אַלטע זאָגט זיך ענדליך אָפּ פון איהרע בעמיהונגען.

„קומט אַרויס“! רופט זי לאַכענדיג און געשרײַט „איך קאָן אײַך נישט גע־פינען!“

און מיר קומען אַרויס, בײַבי פרעהט זיך מיט אַ נחת'דיגער נשמה. איך אָבער איך דרעה זיך אַפּויר מיט גרויסע שווע־ריגקייטען און ווען ווען איך שטעל זיך אויף, בין איך פאַר איהר צום ערשטען מאָל אין אַ פערלעגענהייט, ברענג נים אַרויס קיין וואָרט, ווײַל די מערקווירדיגע זיסע מורא פון פריהער פערשפּאַרט מיר נאָך אַלץ דעם האַלז. אויך זי רעדט נישט, אָבער זי קוקט מיך אָן לאַכענדיג, חוזק־לאַכענדיג...

ווײַטער איז נאַרנישט געשעהען. האָ־בען מיר זיך נעגענזייטיג פערשטאַנען? נײַן! קינדער מיינען, אַז מען זעהט זיי נישט, ווען זיי זעהען נאַרנישט... ראַה, ווען דאָס איז שוין לאַנג־לאַנג אַוועק, קומט נאָך טײַלמאָל אַ ריח־כוואַליע פון זכרונות, ווי פון ווײַטע גאַרטענס. עס איז גראָד פּישופ'דיג. איך בין היינט פופצען יאָהר אַלט... דאָס מאַכט דער נאַפטאַלין.

יאָ, ווען די ווינטער־מלבושים ווערען אײַנגעשאַטען!

—0—

אַ ליכט פון אַ פערזענליכקייט

(נאָך דער פטירה פון ר' אלי'נקע פיינשטיין זצ"ל) — פון יצחק קאַצענעלסאָן

די טעג איז דערהאַלטען געוואָרען די טרויעריגע ידיעה, אַז דער פּרוזשאַ-נער רב, איז אין עלטער פון אַכט און אַכציג יאָהר נפטר געוואָרען.

די ידיעה האָט אַרויסגערופען ביי מיר, אַזוי ווי ביי אַלע, וועמען ער איז געווען נאָהענט, דעם טיפסטען טרויער. איך וואָלט אויך, ווי אַ סך פון זיינע נאָהענ-טע, פערגראָבען דעם צער און האַרצען. נישט מיט יעדען צער טיילט מען זיך. איך געדענק איהם אָבער, דעם ליכטי-גען, גרויסען יודען, פון וועלכען איך ווי אַ סך אַנדערע בעשטראַהלט געווא-רען.

ר' אלי'נקע פּרוזשאַנער זצ"ל — איך האָב איהם געקענט.

ר' אלי'נקע, דער גדול-הדור, דער גרוי-סער יוד, פון די וואונציגע יחידים און דער רבנישער וועלט — איך בין, צום בעדויערן, זיין תלמיד נישט געווען, איך „האָב נישט געטרונקען און דורשט זיי-נע ווערטער", איך האָב פון זיין תורה נישט גענאָסען — איך האָב איהם אָבער געקענט, געקענט — און נישט מעהר.

דער גרויסער יוד —

אַ יוד! אַ סך מאָל דאַרף מען נישט מעהר, אַ יוד אַליין, אַהן וואָסער עס איז צוגאָב איז גענוג.

זיין נישט מעהר ווי אַ יוד — הייסט אויך נעמען אויף זיך גרויסע התחיי-בות'ן פאַר דער וועלט. עס איז אַזוי פערשטענדליך, אַזוי וואָהר און קלאָר דאָס פאָלקס-ווערטעל „שווער צו זיין אַ יוד!" דערפאַר טאַקע איז זיין אַ יוד שוין אַ מדרגה. עס זענען אָבער דאָ נאָך יודען מיט בעצייכנונגען, יודען נישט גאָר פשוט'ע. עס איז דאָ אַ „שעהנער יוד", „אַ גוטער יוד", אַ יוד אַ פקח, און איבער זיי אַלע איז פאַרהאַן אַ גרוי-סער יוד. אַ גרויסער יוד לייכט און דאַרפט אַ שיין פון נישט-אויסגעפאָרש-טע ווייטען, אַ מאָור, אַ חומלישער, וואו מען דערגרייכט נישט, נאָר וועלכער דערגרייכט צו אונז און דער נידער.

ר' אלי'נקע — דער גרויסער יוד, איך האָב איהם למדער נישט פערשטאַנען, איך האָב איהם אָבער, נישט פערשטע-הענדיג אויך, דערפיהלט. איך האָב דערפיהלט די גרויסע פּערזענליכ-קייט.

מיט עטליכע און צוואַנציג יאָהר צו-רוק האָב איך פערבראַכט און דער וואָ-... שטוב און לומא, און שטוב פון דעם גרויסען רב. אַ גרויסע שטוב, גרויסע, אַנ'אָפענע, ס'חיימט אָפען מיט ... דער רשות הרבים האָט גע-... אַ גרענעץ... יודען דאַרשטיגע נאָך ... לעזעל מהע פון טאַמאָוואַר, יודען ... דין-תורות, סתם-... וואָס זענען אַריינגעקומען אַם, ... זיך צוזעצען זיך אַ ביסעל אויף אַ ... — יודען פּרוזשאַנער, שערעשאַ-..., מאַלטשער, יודען פון דער סביבה ... קומט, אדרבא, נאָר ער פת תבואו, ... אַ גרענעץ... די בני-בית, צו וועלכע ... האָב זיך צוגערעכענט, זענען געווען ... און שטוב, מעהר איינגעוועניג. ... אמת'ער interieur פון דער ... איז געווען דעם רב'ס ווייסער זאַל. ... פירען אַהין האָבען זיך לייכט גע-... מען פלעגט זיי אָבער גלאַט אַזוי ... עפענען. אַז איך וועל זעהר דאַר-... וועל איך אָנעמען די קליאַמקע, ... פון די טיר און אַ מין מאָרגע ... וואָס מיך איבערשוועמען... איך ... אָבער נישט. איך זאָל אַמאָל ... אָנגענומען די קליאַמקע און ... קומען אַהין... און דאָך געדענקט ... מיר אַזוי דייטליך דער זאַל, מיט די ... געבעטע ווייסע שטוהלען, די שענק ... די ספרים, אַ וואַנד אַ גאַנצע פער-... מיט ספרים, מיט'ן ים-התלמוד, ... וועלכען ער שווימט. צו די הייליגע ... ווייסע זאַלען, וואָס זענען דאָרט ... געהערט אויף דאָס פּוילע גלאַז ... דאָס שטענדיג-פוילע גלאַז מילך, ... אַזוי ווי מען וואָלט דאָרט דערפון ... פערזוכט, לשם נוי, צוליב די איי-... שעהנקייט שטעהט עס, דאָס גלאַז ... מיט גערייכטע פערקיהלטע פלאַי-...

... זיהן און די טעכטער, וגם אני ... מיר פלעגען אַהין. גלאַט אַזוי ... אַריין. אַ קדשי-קדשים דאַרף זיין, ... אַריינגעהן אַהין איז רעכט איין מאָל ... יאָהר...

... רב, אַזוי ווי ער וואָלט זיך פער-... נאָך אונז. ער פלעגט אָפט צו אונז אַרויס, און האָט ער זיך בעוויזען, אַזוי פלעגט ווערען העל ביי אונז. מיר פלעגען זיך קוים-קוים אָפּרוקען, די אַנ-גענגע קינדער אפילו, איך אַ ביסעלע מעהר... צו ליכטיג געווען נעבען איהם.

אַ זוהן פון איהם שפּעטער איז אַרויסגע-נומען געוואָרען. עס האָט זיך בעוויזען פון זיין אָפּגעזונדערטען חדר אַ גרוי-סער יוד.

צווישען די בני-בית פונ'ם גרויסען גאון זענען געווען גרויסע למדנים, וואָס האָבען זיך איינער מיט דעם אַנדערען פערמאָסטען, גערעדט מיט אַ ביטול וועגען גדולים, וועגען בעוואוסטע גאונים לעבעדיגע און טויטע, געטרייסעלט זיי פון אַרבעל. זיי פלעגען זיך אָפּרוקען, די בני-בית פון דעם גאון עולם, פון ר' אלי'נקען, ווען ער פלעגט זיך בעווייזען, מיט דעם זעלבען יראת הכבוד, ווי איך... בנוגע דעם פּרוזשאַנער גדול זענען מיר אַלע, חכמים וחריפים בתורה, גע-ווען אויף אַמאָל שטילער. אַ געוויסע דיסטאַנס צווישען איהם און אַלע אַנ-דערע האָט געמוזט זיין.

צוגעהן נאָהענט צו איינעם — איז אַ מין פערמעסטען זיך מיט די כחות.

ער אַליין פלעגט צוגעהן. פאַרוואָס נישט? ביי די גרויסע נעבענשטייענדיגע פון דעם גאון איז ער געווען דאָס פשטות אַליין, פּרט ווי די נאַטור און צוגעלאָזט צו מענשען. ער פלעגט צו מענשען צו-געהן און מענשען פלעגען זיך מיט אַ יראת הכבוד פון איהם אַ ביסעל אָפּ-רוקען...

מען האָט וועגען איהם נישט געקלונ-גען, נישט מקורבים, נישט תלמידים זיי-נע, „ספּעציעלע" שאַרפקייטען אין תורה האָט ער „עקסטרע" נישט געזאָגט. ער האָט נישט געזאָגט אַזעלכעס, וואָס שפּרייט זיך גיך און לייכט פונאַנדער איבער שטעט און ימים. אַ מין חריפות איז דאָ, אַ בליגע, וואָס איז בעפליגעלט, וואָס דערגרייכט אומעטום, וואָס לאָזט נישט דורך קיין העק, וואָס שפּאַרט אָן אַוש — צום לעצטען עם-הארץ און רופט אַרויס זיין בעוואונדערונג, זיין הויב מיט די פּלייצעס. דער פּרוזשאַנער האָט עס נישט געהאַט. ער איז נישט געפאָהרען הויכליג, ווי אַנדערע גרויסע רבנים אין פּייטערבאָרג, קיין שאַרפע, ליכטיגע תורה-ראַקעטען נישט אַרויסגע-לאָזען, מען האָט דאָס אַלץ נישט בע-דאַרפט. די גאונות זיינע איז געווען אַ צו-אינערליכע, אַ צו-עיקר'דיגע, עס זאָל זיך דאַרפען דערגעהערען מיט אויסער-ליכקייטען.

אמת, בנוגע אַנדערע זענען אַט די אויסערליכקייטען — זאַכען פון געוויכט, זאַכען, מיט וועלכע מען רעכענט זיך שטאַרק. און בעצוג צו דער גרויסער פּערזענליכקייט פון פּרוזשאַנער פערלי-רען זיי אָבער יעדען ווערט, חשיבות און חן. דער הבל-הבלים פון די אַלע אוי-סערליכקייטען, מיט וועלכע גרויסע שפּיי-זען זיך, איז אין דעם פאַל אַ צו בולט'ע.

ער האָט געטאַלט דעם איבערגרויס, נישט ווי אַ לערנער אַ גרויסער, נאָר ווי דער תלמוד אין זיין געצאַער פולקיים אַליין. די גראַנדיעזע שאַפונג פון יודי-שען גייסט האָט זיך פערקערפּערט אין אַ געשטאַלט פון אַ לעבעדיגען מענשען. צו וואָס קלינגען? דאָס גרויסע ערהא-בענע ווערק געהט נישט אַרויס פון זיין ראַהם און קלינגט נישט מיט אויסערלי-כע מיטלען וועגען זיך. דאָס גרויסע ווערק האָט גאָר אַנדערע צילען, ווי דעם איינגענעם פּרסום, ווייטערע, העכערע, טיפערע — מיט קליינליכע אַמביציעס קאָן מען אַהין נישט דערגרייכען.

ביי זיין ערשיינען צווישען אונז פלע-גען מיר זיך קוים-קוים אָפּרוקען — צו ליכטיג איז ער געווען, דער גרויסער יוד, ער האָט פערלייכט פון נישט-אויסגע-פאָרשטע ווייטען, אַ מאָור אַ חומלישער, צו וועלכען מען דערגרייכט נישט, נאָר וועלכער דערגרייכט צו אונז, און דער נידער.

איינמאָל בין איך אַריינגעפאַלען. מיר זענען געשטאַנען נעבען טיש, אויף וועל-כען עס איז געלעגען ביאַליק, ס'חמסם די שירים זיינע... מיר האָבען, אַזוי ווי נישט אונז מיינט מען עס, אַ ביסעל זיך אָפּגערוקט, און ביאַליק'ן, געבעכר, האָבען מיר פערגעסען און געלאָזען איהם ליגען אויפ'ן ברייט טיש, צו וועל-כען ער איז צוגעגאַנגען.

איך בין איהם נישט מקנא, פּיצי-ליש... דער גרויסער יוד האָט זיך אָנ-געשפּאַרט אָן טיש, אויפגעעפענט דאָס ביכעל און אַריינגעקוקט.

איך בין געשטאַנען אין אַ זייטיגע שרעק, און זיי אויך, די זיהן זיינע און די טעכ-טער... וואָלט עס דאָך געווען די היינ-טיגע, גרויסע אויסגאַבע, עס איז געווען אַ קליין-קליין ביכעלע, תושיה'ס אַ ביכעלע. די עטליכע מינוטען האָבען זיך געצויגען, ווער ווייסט ווי פיל. דער רב האָט צום סוף אויפגעהויבען דעם שווערען קאָפּ זיינעם, וואָס אונטער די ווייכע-ווייסע יאַרמולקע, ער האָט אויפגעהויבען די קלערסטע אויגען, וועל-כע איך האָב ווען עס איז געזעהען, ער האָט אַזוי, ווי אַ קרעכץ געטאָן, אויפגע-הויבען זיך און, אַ בעוועגונג האָט ער געמאַכט דער רב, ווי ער וואָלט דעם ליי-טען ביכעלע וועלען מיטנעמען, ער האָט איהם געלאָזען און אַוועק צו זיך. ס'איז געווען ווער אַריין צו איהם, פון דער צווייטער טיר, דער דיין, אוראי...

ער האָט אַזוי ווי אַ קרעכץ געטאָן, דער רב — איך האָב זיך געגעבען אַ וואָרף צום אָפּען-געבליבענעם ביכעל און איינ-געגעסען זיך מיט די אויגען אין בלאַט. אַט וועלען מיר זעהען, צו ס'איז סתם אַ קרעכץ, צו גאָר... ל'חשל נאָר זעהען דעם שיר —

דער שיר טאַקי! איך וואָלט שוין גע-רען, אַז דער שיר! ער טאַקע האָט עס אַרויסגערופען דעם קרעכץ ביים גרויסען יודען! דער שיר, אַ גוטער שיר, ער איז אָבער געוואָרען נאָך בעסער, ער האָט געקריגען אַ תיקון.

ידעתי כי בכיי, בכי כוס בין חרבות „חרחורי לילה" איז עס געווען.

שטאַרק צופרידען בין איך פון דעם צופאַל נישט געווען. איך מיין, חס ושלום, מיט דעם נישט אַראָפּוואַרפען דעם אומעטום געלויבטען משורר. איך וויל מיט דעם אויך נישט בעטאָנען די הויכע מדרגה פונ'ם גרויסען רב, פון וועלכער ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט... ווען אַנשטאָט ביאַליק'ן וואָלט געלע-גען מיינע אַ גמרא, פון וועלכער איך לערן, וואָלט איך זיך אויך געשעהמט. דער גרויסער גאון אַ, דאַרף און מיין גמרא נישט אַריינקוקען, ער האָט זיינע ש"ס'ן, די דערוואַרימטע פון זיינע אוי-גען. דעם רב'ס ספר — דער זעלבער טאַקי, ווי מיינער, ער איז אָבער קאָמפּ-ליצירטער, פערוויקעלטער... נישט שוין ושע האָבען מיר אַלע די זעלבע גמרות?

צווישען מיר און דעם שלן מיינעם איז דאָ אַנ'אונטערשיד, מיר האָבען בעידע איינגעקויפט תנך"לעך. איך האָב געקריגען אַנ'אַנדערען, אַ בעסערען, אַ טייערען... ווי קומט דעם שלנ'ם תנ"ך'ל צו מיינעם! מיין בעציהונג צום תנ"ך האָט איהם געמאַכט אַנדערש.... דעם עם-הארץ'ס סידור איז פאָרט אַנ'אַנדע-רער! אדרבא, געפינט און עם-הארץ'ס סידור דעם „עלינו לשבח". ער האָט אַ טבע אַזאַ, ער בעהאַלט זיך.

איך האָב איהם געקענט, דעם גרוי-סען, דעם וואַרימען יודען, עס האָט פון איהם אַרויסגעשטראַהלט די פּערזענליכ-קייט, די גרויסע. ער האָט בעשטראַהלט נישט נאָר ספרים, נאָר מענשען אויך, לערנער, נישט-לערנער. דער זשעני דאַרף נישט דווקא זיין פאַכמאַן, זיין בראַנזשע-מענש. דער זשעני ווירקט אויף חולדי-פרעמדע.

איך בין נישט קיין מאַטעמאַטיקער פון בערוף, נישט קוקענדיג אויף דעם וועל איך געבען אַ איינשטיינען! דער-פיהלען די אונגעהויערע גרויסקייט זיינע און ווער איז זיין נעגענוואַרט נגאַיי-רעלט.

די ווענען פון גרויסע זענען אַזוי, ווי די ווענען פון קלענערע — פערשידענע, די ווענען אָבער פון גרויסע וועלבען זיך הויך, אויף העכסטע בערג-שפּיצען, און דאָרטען בעגעגענט מען זיך. די ווייט-סטע שטרעקען פערשווינדען אינ'ם קלאָ-רען חלל און מען דערזעהט זיך ווידער. מיר, אונטען, מיר הויבען די אויגען פון דער נידער און זעהען זיי, די מאורות הגדולים. וועלכער פון די שטערען איז מיינער? אַ דאגה דיר! פאַרש נישט! אַלע לייכטען און ווירקען אויף דיר פון די הויכען. אַזוי ווי איין ליכט טריפט פון זיי אַראָפּ.

ר' אליהו פּרוזשאַנער, דער גרויסער יוד, דער גאון עולם, דאָס וואונדער-ליכסטע אין איהם, מיט וואָס ער האָט זיך אויסגעצייכענט פון אַנדערע גרויסע סיני'ס ועוקרי-הרים, איז געווען די פּערזענליכקייט, וואָס שיינט אַרויס פון אַ מענשען, ווי גאָט'ס זון, אויף שטיין און בוים, אויף נאָהענט און ווייט, אויף איינען און פרעמד.

מיט עטליכע און צוואַנציג יאָהר צו-רוק איז עס געווען. איך האָב זיך אַרויס-געריסען פון דער גרויסער שטאָט, וואו איך בין אויסגעוואַקסען און געצייטיגט. איך בין געקומען אויף אַ קורצער צייט קיין לומא צו מיינע נאָהענטע, אָפּרוהען דאָרט. די שטוב האָט דאַן געשוויבעלט פון יונגוואַרג, דעם רב'ס זיהן און טעכ-טער, איידעמער... איך האָב פערבראַכט דאָרט אַ קורצע צייט. דעם רב אַליין האָב איך געזעהען וועניג, גערעדט מיט איהם נאָך וועניגער. מען האָט אָבער, און מיין לעבען, נישט געהאַט אויף מיר אַ גרעסערע השפּעה ווי דאָרטען... דער גורל האָט מיך געבראַכט און אַוועקגע-שטעלט מיר נאָהענט ביים ליכט פון אַ גרויסער פּערזענליכקייט, וואָס האָט מיך דורך און דורך בעשטראַהלט, געוואַרעמט מיך, איינגעהילט און מיר געווייסט.

איך בין געווען דאָרט נישט לאַנג. — קומענדיג אָבער פון דאָרט אַהיים איז אַזוי, ווי איך וואָלט געקומען פון אַ ישיבה, פון אַ ליטווישער ישיבה, און איך בין אָפּגעווען יאָהרען, יאָהרען...

—0—

אַ קריטיקער פון פּוילישען יודענטום

ערינערונגען וועגען יצחק יואל לינעצקי, דעם מחבר פון „פּוילישען יונגעל". צו זיין 13-טען יאָהרצייט

פון ד"ר שאול טשערניכאָווסקי

II

איך געדענק פון מיין יוגענד, ווי מיין מוטער און מיינע מוהמעס האָבען גע-האַט גרויס התפעלות, ליינענדיג „מאַ-קאַר'ס חלום" פון קאָראָלענקאָ. איך האָב געזעהען, ווי אַזוי זיי האָבען פער-גאָסען טרעהרען ליינענדיג בן-עמי'ס „בעל-תפלה" און עס פלעגט זיך טרעפען, אַז זיי האָבען דערמאָנט דאָס „פּוי-לישע יונגעל". מ'פלעגט אפילו דערמאָ-נען „חלמות" און „ווינצען" פון לות, וועלכע מ'האָט דערציילט אין לינעצ-קי'ס נאָמען, און מיר האָט זיך אויס-געוויזען, אַז דאָס איז שוין לאַנג-לאַנג געווען.

אַז איך בין געקומען קיין אָדעס צו שטודירען, האָב איך זיך בעקענט מיט אַ סך יודישע שרייבערס: מיט מענדע-לי מוכר ספרים, ליליענבלום, אחד-העם, לעווינסקי, ראַווניצקי, בן-עמי, דובנאָוו... אָבער לינעצקי'ס נאָמען האָב איך נישט געהערט, און קיינער האָט איהם נישט דערמאָנט. און אפילו שפּע-טער, אַז איך האָב זיך מעהר און מעהר בעקענט מיט דעם יודען, און בעזונ-דערס ווען איך האָב זיך איבערגעגעבען דער ציוניסטישער אַרבייט און דעם פעראיין „נס ציונה", האָב איך אויך קיינמאָל נישט געהערט לינעצקי'ס נאָ-מען. דערפאַר האָט זיך מיר אויסגע-דאַכט, אַז ער איז שוין לאַנג טויט — אפשר מיט פופציג יאָהר צוריק...

און מיט אַמאָל — לינעצקי לעבט, ער לעבט נאָך! איך האָב זיך זעהר גע-וואונדערט, פאַרוואָס ער ווינט ערגיץ פערשטעקט.

אויף מאָרגען, ביי אוּשער. אַז איך בין געקומען צו וועפּריק'ן האָב איך שוין דאָרט געפונען אַנ'אַכצען-ניינצען-יעהריג מיידעל, עלאַסטיש און פון פיי-נעם וואוקס ווי אַ יונגע בעריאָזקע, מיט אַ קליינעם, שעהנעם קאָפּ געקרוינט מיט שוואַרצע לאָקען. זי האָט געהאַט גרויסע, טונקעל-גרויע אויגען פערפלייצט מיט אַ פרעהליכען ליכט, מיט אַ שוואַרץ חנ'עוו ריינען פּנים, אַ שעהנע רוסישע שפּראַך און מיט אַ בעהאַלטענעם טעמפּעראַ-מענט און אַלע בעוועגונגען פון איהר שעהנעם קערפּער.

„אַט דאָס איז פאַר אונז אַ פּאָרליי-געריין", האָב איך אַ טראַכט געטאָן, ד. ה. זי וועט דעם עולם געפעלען, — און דאָס איז דאָך די הויפּט-זאַך.

זי האָט זיך נישט לאַנג געלאָזט בע-טען.

זי וואָלט מיט פערגעניגען געלעזען, נאָר בעסער וואָלט געווען, אַז איהר פאָ-טער זאָל אויך מסכים זיין.

— איהר קענט דאָך מיין פאָטער?

— האָט זי מיך געפרעגט.

און כדי זיך מיט איהם צו בעקענען האָב איך אָפּגערעדט מאָרגען אַוועקצו-קומען צו זיי אין אַ געוויסער שעה.

צו דער בעשטימטער שעה האָב איך שוין אָנגעקלאַפּט אויף לינעצקי'ס טיר.

דאָרט האָב איך זיך בעקענט מיט נאָך נישט קיין אַלטען יודען. אַ ביסעל אַ דאַרען, נישט קיין הויכען, מיט אַ פּאָר ברילען, וועלכע זענען געזעסען ריי-טענדיג אויף אַ יודישער נאָז און מיט קלוגע דורכשטעכענדיגע אויגען פון יע-נער זייט ברילען. ער איז געווען פשוט אָנגעטאָן, אָבער אין זעהר ריינע בגדים.

ער האָט מיך בעגריסט און געבעטען זיצען. ער האָט געפרעגט, ווי מ'רופט מיך און דורך-אַגב האָט ער מיר גע-זאָגט, אַז ער ווייסט, דאָס איך האָב גע-פּרובט שרייבען שירים, און נאָך אַ פּאָר מינוטען אַרום האָט ער מיך געפרעגט — וואָס איז איינענטליך מיין פערלאַנג.

קלאָר איז מיר געווען, אַז ער ווייסט שוין דעם צוועק פון מיין קומען. נאָר [illegible] איך האָב איהם אויף אַלע פראַגען געענטפערט און איך האָב איהם אויך דערציילט וועגען אונ-זער אגודה, און האָב איהם געבעטען ער זאָל ערלויבען זיין טאָכטער לייענען פאַר'ן עולם.

דאָ האָט דער אַלטער געעפענט זיין מויל.

ער האָט מיך אָפּגעגאָסען מיט אַ גאַנצער פּאַמאַיניצע. אויף מיין לעבען האָב איך נישט געהערט אַזעלכע זלזו-לים און זידלערייען און שטעכווערטלעך גראָבע און איידעלע, זאָלען אַהן אַנ'-אויפהער זיך גיסען פון אַ מענשען'ס מויל, ווי איך האָב דעמאָלט געהערט. אַלע טיפע וואונדען פון זיין האַרץ, פון וועלכע ער האָט געליטען לאַנגע, לאַנגע יאָהרען, און וועלכע ער האָט געהאַלטען טיף פערשטעקט אין זיין נשמה, און זיין בעליידיגטער און געקרענקטער נשמה און אַ משך פון צוועהנדליגער יאָהרען, דער גאַנצער ביטערער וועהטאָג האָט אין איהם געשריען און געקלאָגט דער-פאַר, ווייל ער איז ביים לעבען פערגע-סען געוואָרען, פון אַלעמען אַוועקגע-וואָרפען און נישט אָנערקענט געוואָרען פון זיין דור, וועלכער האָט נישט אָנער-קענט זיין ווערט און זיין ליטעראַרישע אַרבייט, און אין איהם נישט געזעהן דאַנקבאַר, נקמה, שנאה און קנאה געגען אַנדערע מחברים און לעבעדיגע שריי-בער, געגען די לעזער, די אומדאַנקבאַ-רע לעזער, וועלכע האָבען זיך צו איהם אומגעדרעהט מיט'ן קאַרק, — געגען גלאַט אַלעמען בכלל און געגען די ציו-ניסטען בפרט — דאָס אַלץ האָט זיך ווי אַ שטראָם אַרויסגעריסען פון דער טיפעניש פון זיין האַרץ מיט איין מאָל, אַהן אַ סוף און אַהן אַ מעגליכקייט פאַר איהם אַליין איינצוהאַלטען זיך און צו האַלטען זיך אין די גרענעצען פון גע-וועהנליכען דרך-ארץ.

ער זעהט דעם גרויסען כבוד, וואָס מען דערווייזט מענדעלי מוכר ספרים, די פערגעטערונג פון ליליענבלום'ן, ער האָט געזעהען די גרויסע מאַכט, מיט וועלכער אחד העם הערשט איבער זיין דור, און די ליבע און האַרציגקייט, וואָס מ'ווייזט אַרויס אפילו צו אַנדע-רער — און ער האָט געהאַט אַ ברענענ-דיגע קנאה צו זיי אַלעמען, אָנגעהויבען-דיג פון דעם גרויסען „זקן" און ענדי-גענדיג מיט מיין ווייניגקייט. ער האָט צו זיי אַלעמען געפיהלט אַ גרויסע שנאה, ער האָט אַלעמען געזידעלט, אויף אַלעמען האָט ער אויסגעגאָסען זיין כעס מיט איין מאָל. ער האָט גאָרנישט געוואָלט פערבאָרגען זיין צאָרן פאַר זיי-נע גרעסטע בעליידיגונגען.

— וואָס האָבען זיי אַלע אַזוינס אויפ-געטון? וואָס האָבען זיי דעמאָלט גע-טון? שוין אַ סך יאָהרען צוריק האָט ער געשריבען, ער האָט גערופען, ער האָט געדרוקט. בשעת ער האָט גע'-דרש'נט, בשעת ער האָט אויפגעטון גייע זאַכען, — וואָס האָבען זיי אַלע דע-מאָלט געטון?

ווי אַ שטורם-ווינד איז ער אַרויסגע-בראָכען פון צימער און ווי אַ שטורם-ווינד איז ער צוריק אַריינגעפלויגען און אין די הענד זענען געווען בראָשורען און מאַנוסקריפּטען.

— „חבת ציון", — זאָגט איהר? נאָט אייך חבת-ציון. ציוניזם? — זאָגט איהר? נאָט אייך ציוניזם! מ'האָט גע-רופען צו ציוניזם? נאָט אייך ציוניזם! לייענט און לייענט די אַלע כתבים — דאָ וועט איהר אַלץ געפינען.

— און נישט קוקענדיג אויף דעם אַלעמען, פרעגט זיך קיינער נישט נאָך מיר, קיינער געדענקט מיך נישט, קיי-נער דערמאָנט נישט מיין נאָמען, אַזוי ווי איך וואָלט גאָרנישט געבוירען ווע-רען...

— אָבער אַז מ'האָט זיך דערוואוסט, אַז ביי לינעצקי'ן איז דאָ אַ שעהנע טאָכטער, — האָט מען זיך באַלד דער-מאָנט אָן זיין נאָמען, אָן זיין וואוינונג און מ'בעט איהם...

בין דעמאָלט און אפילו נאָך בין היינט, האָט מיך נאָך קיינער נישט גע-זידעלט. אפשר איז ער טאַקע גערעכט. אָבער וואָס בין איך שולדיג?

איך בין אויפגעשטאַנען, זיך אַ נייג געטון און האָב געוואָלט אַוועקגעהן, אָבער אין דער מינוט איז אַריין זיין טאָכטער מיט אַ טאַץ טיי. מיט דעם צאַרטען געפיהל, וואָס איז איינגען יע-דער פרוי, האָט זי גלייך דערפיהלט, וואָס דאָ איז פאָרגעקומען, און ווי עס שיינט האָט ער אַליין אויך דערפיהלט, אַז ער האָט איבערגעשלאָגט די מאָס, — איז ער שטיל געוואָרען. ער האָט זיך בעהערשט, ווייכער געמאַכט זיין שטי-מע און מיך ווידער געבעטען זיצען און האָט זיך בעשטרעבט אַריינצוזעצען אין זיינע ווערטער דעם טאָן פון איבערבע-טען.

ער האָט אָנגעהויבען טאַפּען מיין דופק: ווער איך בין, וואָס רעכען איך צו טון אין דער צוקונפט, און וואָס טו איך איצט?

צו יענער צייט בין איך געווען אַ בי-סעל משוגע אויף שפּראַכען בכלל און אויף קלאַסישע בפרט. איך בין שטאַרק געווען פערוואונדערט אויף דער בילדונג פון די שפּראַכען און פון די כללים פון דער פילאָלאָגיע. „דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב!" (ווערטער, וואָס קומען פון האַרצען, געהען אַריין און האַרץ).

דעם בעל-הבית'ס פּנים האָט אָנגע-הויבען צו שמייכלען. ער איז אויך גע-ווען אַ ליבהאָבער פון שפּראַכען און האָט זיך מיט זיי אינטערעסירט. ער האָט שוין אַ סך כללים אַליין אַרויסגע-פונען און אַ סך נייע כללים געשאַפען.

— די מוטער פון אַלע שפּראַכען איז די העברעאישע. פון איהר האָבען זיך

(ענדע זעהט זייט 10)

ראַקעטען

אַ זאַמלונג קאַלאַמבורען

פון אַמיק (לאָדז)

איבערדרוקען פערבאָטען.

פרויען האַלטען נישט בטבע פון שלאַ-גען. זיי זענען אָבער צופרידען, ווען אַ מאַן שלאָגט זיי — אַ שידוך...

•

אַז איינער האַלט זיך קליין, איז נאָך נישט קיין סימן, אַז ער איז אַ — גרוי-סער...

•

ווען די פרויען וואָלטען נישט ליב האָ-בען אַזוי הויך צו שטייגען, וואָלט זיכער געווען צווישען זיי אַ סך ווייניגער גיד-רינג — „געפאַלענע"...

•

נאָר פרויען בעזיצען די פעהיגקייט, צו ווייזען אויף אַ — געלעכטער...

•

ביי אַ פּאָר-פאָלק, וואָס האָט געפראַ-וועט אַ „שטילע חתונה", קען מען אויך באַלד הערען — הויכע יעלות...

•

ווען איהר געווינט אַ פרוי, זייט איהר שוין אַ — פערשפּילטער...

•

לעבען און שמוץ איז אַ — ריינע תולאת..

•

צוערשט, ווייזט זיך אייך אויס, אַז די פרוי איז געטליך, און שפּעטער, וואָלט איהר זיין צופרידען, ווען די זעלבע זאָל ווערען — „גט"-ליך...

די שרפה

(יודיש-סאָװיעטישע דערצעהלונג)

(ספ. פאר'ן „לאדזער טאגעבלאט“)

פֿון מ. גערץ

און אזוי האָבען יודישע ארבײטער בעשלאָסען: קאָנפֿיסקירען דעם אלטען בית-המדרש און פֿערװאנדלען אין א קלוב.

די ידיעה האָט די שטעטלדיגע יודען געטראָפֿען, װי אַ דונער.

— װאָס הײסט, דעם אַלטען בית-המדרש, װאָס איז דור דורות אין קדושה געלײטערט, אָפּגעבען אויף נאָט-לעסטערונג?! דער אַלטער בית-המדרש, אויף װעמען שװערד און פֿײער האָבען קײן שליטה ניט געהאַט, װאָס איז די גרעסטע נסיונות בײגעשטאַנען, דער אַלטער בית-המדרש, װאָס איז געשטאַנען װי אַ לעבעדיגער עדות צו דערצעהלען פֿון זײדעס צו אײניקלעך ביז'ן לעצטען דור, װעט דורך די הענד פֿון אײגענע פֿערטיליגט װערען?

האָבען יודען געזוכט עצות תחבולות װי צו ראטעװען גאָטס געצעלט פֿון אונטערגאַנג.

יודען האָבען געקלאָגט און איבערגעקלאָגט דעם ענין אין העכערע אינסטיטוציעס — עס האָט אָבער ניט געהאָלפֿען.

יודישע ארבײטער האָבען אויפֿגעװיזען, אַז עס איז אַ פֿערברעכען, אַז עס זאָל שטעהן אַ לעדיגע געבײדע, װעלכע ברענגט קײן נוצען ניט: קוים מ'קלײבט צוזאַמען מיט צרות צעהן יודען צו אַ מנין און דאָ נעהמט דער „קאָמיונ“ אונטער צוליב דוחק אין אַ דירה, יודישע האַראָפּאַשניקעס האָבען ניט קײן אָרט, װאו זײער געזעלשאַפֿטליכע אַרבײט אָנצופֿיהרען. — איז אַ חטא מ'זאָל זײ אין זײער פּלאַן שטערען — זיך אַ נוצען און יענעם קײן שאַדען ניט, הײסט עס.

דער ענטגילטיגער פּסק-דין איז געװען קורץ:

„קאָנפֿיסקירען דעם בית-המדרש, װעלכער בערעכטיגט ניט קײן עקזיסטענץ און איהם אָפּגעבען אויף די הצטרכות'ן פֿון דער יודישער ארבײטערשאַפֿט“.

יודען האָבען געפּרובט די לעצטע עצה: גוזר תענית געװען, תהלים געזאָגט — אָבער אומזיסט!

ימים נוראים האָבען זיך גענומען אָנרוקען, טעג, װען אַפֿילו אַ פֿיש אין װאַסער ציטערט און דאָ װעלען אַפֿילו יודען ניט האָבען אַ שטיקעל אָרט, װאו זײער האַרץ פֿאַר'ן בורא עולם אויסצוגיסען.

האָט מען בשתיקה בײ דעם רב אין שטוב אסיפֿות געמאַכט, געפּרובט זוכען עצות, זיך קלינגען — אָבער צו גאָרנישט זיך דערטראַכט.

האָבען די יודען אויף אַ נס געװאַרט, עפּעס װעט פּאַסירען, — דער אַלטער בית-המדרש, װאָס איז אַן עדות פֿון יודישע צרות, גירושים, שחיטות, װאָס האָט אַלץ געזעהן און איבערגעלעבט, װעט אויך די גזרה מײדען, יודען האָבען געװאַרט אויף אַ נס — געהאַט בטחון...

אויפ'ן בית-המדרש הויף האָבען זיך שוין בעװיזען רעדלעך ארבײטער, װעלכע האָבען געמאָסטען, געצעהלט, גע-חשבונ'ט װי שעהנער און בעסער זײער פּלאַן אויסצופֿיהרען.

עס איז שוין געװען קלאָר אַלעמען קלאָר: קײן נס װעט הײנטיגעס מאָל ניט געשעהן.

נאָך אַ טאָג און דער האַמער װעט זיך מיט זײן אײזען אין אַלטען גוף פֿון בית-המדרש, אין זײן בלוט און פֿלײש אַרײנרײסען, שלעפּען פֿון איהם שטיקערװײז און זײנע זײפֿצען און קרעכצען װעט קײנער ניט פֿערנעהמען...

פֿערשלאָסען זענען די טויערען פֿון הימעל...

די מינוטען זענען טײער, יעדע רגע קען עס געשעהן, עס װאָס שוין זײן צו שפּעט.

און דעמאָלט איז די שרעקליכע מחשבה געבוירען געװאָרען.

בײם אַלטען מורה הוראה האָבען יודען צום לעצטען מאָל זיך צוזאַמענגעקליבען, זײ האָבען געזאָגט, אַז אַלע װעגען און שטעגען זענען פֿערשטעלט, אָבער אַ טרינקענדיגער כאַפּט זיך אָהן אַן שאַרף פֿון מעסער, האָבען יודען זיך נאָך געראַנגעלט: אפֿשר... אפֿשר...

און בײם אַלטען רב אין שטוב האָט מען זיך צו דעם דערטראַכט.

ר' אליה, דער שמש, די שטומע שעפּס, ר' אליה, װעלכער איז תמיד געװען שטום, װי אַ פֿיש — אָט בײ דעם אַלטען חלוש האָט זיך דער דם-התמצית אָנגעצונדען, דאָס פּנים האָט זיך מיט רציחה אָנגעגאָסען און ניט מיט זײן קול אַרויסגעדונערט:

— פֿערברענען יעם בית-המדרש!

— אונטערצינדען, זאָל עס בעסער ברענען אײדער אַרײנפֿאַלען אין זײערע הענד! — האָבען יודען אונטערגעכאַפּט דעם בײזען געדאַנק.

מיט אַמאָל האָט דער אָטעם אָפּגעהאַקט, מען האָט זיך דערשראָקען פֿאַר דער בײזער מחשבה, עס איז געװאָרען שטיל, אַלעמענס בליקען האָבען זיך געװענדעט צום אַלטען רב — װאָס װעט דער רבי זאָגען!

דער רבי האָט געשװיגען.

האָט מען געװאַרט פֿון זײנע אויגען אַ תשובה אַרויסלײענען: אָבער דעם רבינ'ס פּנים איז געװען פֿערשלאָסען אויף זיבען שלעסער. אָהן חיות, אָהן בעװעגונג זענען דעם רבינס אויגען פֿערשטאַרט געװאָרען! אַ מראה אויפ'ן רבינס פּנים האָט נאָר עדות געזאָגט, אַז דער רבי בעשטײליגט זיך. יאָ אין ענין.

מען האָט מעהר שוין ניט גערעדט, נאָר אײנצינװײז, װי שולדיגע, װי פֿערזינדיגטע פֿון רבינס הויז זיך אַרויסגע'גנב'עט...

אויף דרויסען איז געװען אלול'דיג.

אָפּגעריסענע שטיקער חושך האָבען איבערן שטעטעל געבלאָנדזשעט, גע-הוילט די שטעטלעך און טרויער-טובער, געסלעך-אלמנות האָבען זיך אין דער בלאָטע געװאַלגערט, בלחש'דיג געקלאָגט און שטיל די הענד געבראָכען. הײזלעך-יתומים האָבען אײנס צו די אַנדערע זיך נעהנטער געדרוקט און געזוכט שוץ, אבל'דיגע און דרײען געבויגען פֿון אַלטקײט און שװאַכקײט איז דער אַלטער בית-המדרש געשטאַנען און װי אַ געטרײער זײדע זײנע לאַנגע מאָגערע הענד איבערגעשטעלט גע-שפּרײט צו בעשיצען איהר פֿון אַלע שלעכטע אָנשיקעניש'ען.

פּלוצים האָט אַ בלוטיגע האַנד אין דער לופֿטען אַ פֿאָר געטאָן און אַ רויטע װאונד האָט זיך איבער'ן שטעטעל געעפֿענט, װאָס װײטער איז די װאונד אַלץ מעהר אויפֿגעגאַנגען, זיך טיפֿער און ברײטער געעפֿענט:

— דער בית-המדרש ברענט!!!

— דער בית-המדרש ברענט! — האָבען איבערן שטעטעל װילד-משוגענע קולות זיך געטראָגען.

בלוטיגע שלאַנגען פֿײער האָבען זיך געקנוילט, געפּלאָנטערט איבערן בית-המדרש.

װי דערשראָקענע מחנות פֿױגלען האָט דאָס שטעטעל און דער נאַכט-פֿינסטערניש איבער גאַס און פֿעלד זיך געטראָגען. טאַטעס האָבען און מוטער-אַנגסטען זײערע קינדער געזוכט, עופֿעלעך, װי דערשראָקענע משוגענע שאָף האָבען געזוכט אָנטרינונג — אַלץ האָט זיך געטרײסעלט און געציטערט.

דער אַלטער רבי נאָר האָט זיך ניט פֿערלוירען:

— גװאַלד, יודען, די ספֿרי-תורות די ספֿרי-תורות קומען אום!

ר' אליה, דער שמש, האָט זיך אין די װאָלקענס פֿײער געװאָרפֿען.

אויף מאָרגען האָבען יודען ר' אליה'ן און די אומגעקומענע ספֿרי-תורות צו זײער אײביגער רוה בעגלײט.

זיך געפֿונען

אָריגינעלער ראָמאַן פֿון דער נײער יודישער תקופה

פֿון י. ל. ליפּשיץ

(פֿאָרטזעצונג).

װען מען פֿלעגט פֿערבײגעהן די „סאָװעטסקע הײזער“ פֿלעגט זיך דערהערען פֿון דאָרט אָדער פֿון יענעם פֿענסטער אַ הוסט.

אַ סך פֿון די קראַנקע זענען צושטאָרבען, אָבער עטליכע זענען געזונט געװאָרען און אַװעק צוריק צום לעבענס-שטראָם.

מען האָט אין אויגוסט געקליבען טרויבען און געטײלט יעדען קראַנקען צו עטליכע פֿונט. דערנאָך, װען די גערטנער זענען לעדיגער געװאָרען פֿון פּרוכט, האָבען נאָך אַלץ רויזען געבליהט.

די קראַנקע פּאָליטישע פֿלעגען בלאָנדזשען, בלאָנדזשען װי שאָטענס צװישען די בלומען, און יעדער פֿון זײ האָט נאָך עפּעס געבענקט און װי מיט כעס גערעדט. זײ, װעלכע האָבען זײער גאַנצען לעבען אָװעקגעגעבען דער רעװאָלוציע זענען עפּעס װי אָפּגעזונדערט און געניסען ניט פֿון יום-טוב. זײ האָט זיך אויסגעדוכט, אַז די קראַנקע, אַז מען איז זײ אַרומגעגאַנגען, אַנדערע טוער זענען אויסגעװאַקסען, אַנדערע העלדען און נײע העלדען מיט גאָר נײע לידער האָט מען בעזונגען.

דער ים האָט אָבער װי שטענדיג בעשפּריצט דעם ברעג און זיך ניט צוגעהערט צו די קראַנקע זיפֿצען.

אַט אַזוי פֿלעגען מיר אַלע פֿערברענגען די צײט מיט שרעק און האָפֿנונג. מיר האָבען געװאַרט אויף דעם גליקליכען טאָג, װען אונזער לעאָן מיט בעטינקען און דער גוטער מיכאל װעלען אָנקומען צו אונז. מיר האָבען געװאוסט, אַז זײ זענען זעהר פֿערנומען מיט'ן אײנאָרדנען די צײטװײליגע רעגירונג, אַז זענען זײ אין מאָסקװע און אַז זענען זײ אין פּעטערבורג און אַז. װ. אָבער זײ װעלען קומען די בראַװע העלדען, צו זײערע עלטערן, צו זײער שװעסטער, װעלכע װאַרטען אויף זײ מיט אומגעדולד.

9-טעס קאַפּיטעל

די רויטע זיגען

אײנמאָל, שבת אין אָװענד, װען מיר זענען אַלע געזעסען אַרום טיש און גערעדט פֿון די זעהר אומרוהיגע ידיעות, װעלכע עס פֿלעגען אָנקומען, אַז די צײטװײליגע רעגירונג פֿערלירט איהר השפּעה און עס הויבט אָן צו הערשען אַ װילדע אַנאַרכיע, די רעה פֿון דער װאַקלדיגער צײטװײליגער קערענסקי-רעגירונג נעהמט איבער איפּלעכװײז צו דעם אַרבײטער און סאָלדאַטען-ראַט, בײ װעמען די צװײ העלדען װלאַדימיר איליאיטש אוליאַנאָװ, װעלכע מען רופֿט איצט „ניקאָלײ לענין“ און מײן ברודער „לעאָן טראָצקי“ זענען געװאָרען װי אַ „שם-המפֿורש“, די אמת'ע בעפֿרײער פֿון רוסלאַנד, און די צײטװײליגע רעגירונג, אײנזעהענדיג, אַז עס װעלען אָנקומען זעהר אומרוהיגע צײטען און אפֿשר אַ בירגער-קריג, האָט געמוזט אַריבערפֿיהרען דעם צאַר מיט זײן פֿאַמיליע װײט פֿון צענטער, קײן טאָבאָלסק, אַן אָרט װאו קײן אַרבײטער זענען ניטאָ און סאָלדאַטען אויך זעהר װעניג, האָט זיך דער אַלטער גראָף, אַזוי װי זײן שטײגער איז, גענומען בעקלאָגען:

„אַך, קינדערלעך! שלעכטע צײטען רוקען זיך אָן אויף אונזער מאַמעלע רוסלאַנד! כ'האָב מורא, אַז ס'װעט אויסברעכען אַ בירגער-קריג און אײגענע קינדער װעלען אַרויסטרעטען קעגען די עלטערן. עך, ס'איז ניט גוט! װאָס װילען זײ, אונזערע קינדער? מײן מיכאל און אײער לעאָן פֿערפאַרבען מיט בלוט די בײטעלע אויסגעקעמפּטע ליבליכע פֿרײהײט! זײ װילען דוקא רויט! בלוט!“ און אײדער ער האָט געענדיגט זענען פּלוצלינג װי אין געחלום אַרײנגעקומען ניקאָלײ, לעאָן, מיכאל און בעטינקע. מען האָט זײ קוים געקענט דערקענען, עפּעס ניט די זעלבע מענשען, מײן גוטער ליבער ברודער איז מיר פֿאָרגעקומען װי עפּעס אַ שטײנערנע, האַרטע פֿיגור, קײן סימן פֿון בלוט און פֿלײש. דער יונגער, אײדעלער גראָף — װי אַ האַרטער בענאַר פֿון די אַלטע צײטען, און אַפֿילו מײן בעטינקע האָט אויסגעקוקט גימער װי אַ בראָנזענע שעהנע פֿיגור, און בשום אופֿן ניט װי די צאַרטע בעטינקע. נאָר ערגער פֿון אַלעמען האָט אויסגעקוקט ניקאָלײ. װי עפּעס אַ גאָט פֿון נקמה, אָדער װי דער אשמדאי אַלײן.

אַ גאָט, האָב איך געטראַכט. װאָס האָט דער „שדים-קאָראַהאַד“ געמאַכט פֿון זײ? ער האָט פֿון זײ אַרויסגערײסעלט דאָס גוטע, דאָס מענשליכע, און אַנשטאָט דעם האָבען זײ אַרײנגעאָטעמט בלוט, האַס און נקמה.

ס'איז ניט געװען קײן שום סימן פֿון קינדערשער צערטליכקײט, װען מען דערזעהט עלטערן. מיר אַלע האָבען געפֿיהלט בשעת מעשה, װי אַ שנײדענדע קאַלטע כװאַליע שװענקט אונזערע פּנים'ער.

זײ האָבען אין קורצע, האַרטע װערטער דערקלעהרט, אַז זײ זענען געקומען אין געהײם אויף אַ קורצען װיזיט, אָנצונעמען געװיס געלד אום אָנצופֿיהרען דעם בירגער-קריג. עס איז ניט גענוג װאָס מען האָט פֿערניכטעט דעם „צאַרישען ראַספּוטין-רעזשים“. איצט, אין די כאַאָס, איז די בעסטע צײט צו צוברעכען און חרוב מאַכען די גאַנצע אַלטע בורזשואַזע אָרדנונג, מיט די פֿערשימעלטע רעגירונגס-סיסטעמען. עס מוזען אָפּגעמעקט װערען די אַדעליגע און פּראָסטע, הערן און שקלאַפֿען. נאָר דער, װאָס װעט אַרבײטען װעט האָבען װאָס צו עסען. מיר װעלען צוברעכען אַלע גלױבער און רעליגיאָס. עס װעט נאָר עקזיסטירען די אײנאַאײנציגע קאָמוניסטישע נאַציאָנאַלע סאָװיעטען-רעליגיאָן, מיר װעלען אויסװאָרצלען דעם „שאָװיניסטישען נאַציאָנאַליזם“. די װערטער „נאַציאָן“, „משפּחה“, „שװעסטער“. „ברודער“ און אַפֿילו „טאַטע און מאַמע“ װעלען מיר אויסמעקען פֿון אונזערע נײע װערטער-ביכער. עס װעט עקזיסטירען נאָר אַרבײטער, פּראָדוצירער. מיר װעלען אײנפֿיהרען דעם דיקטאַטור פֿונ'ם פּראָלעטאַריאַט, ניט נאָר אין רוסלאַנד, נאָר איבער דער גאַנצער װעלט, און עס װעט זײן נאָר אײן גרויסע, אַלװעלטליכע רעגירונג.

לעאָן האָט זיך אַ קעהר געטאָן צו יהודה'ן און האָט מיט אַ קאַלטען האַרטען טאָן געזאָגט: „מיר װעלען בעשאַפֿען אַ גאַנץ „נײע תקופה“, מיט נײע העלדען. די פֿערשימעלטע „מחיצה“ פֿון „יוד און קריסט“ װעט מעהר ניט זײן במציאות. עס װעלען ניט זײן „ניט קײן יודען און ניט קײן קריסטען“, נאָר „אַרבײטער“ — און גענוג אײַך צו חלומ'ען פֿון עפּעס אַן ארץ-ישראל!“

יהודה האָט געענטפֿערט מיט אַ זיפֿץ:

(דאָס װײטערע קומט)

א העברעאישער דיכטער א משומד

מײנע בעגעגענישען מיט קאָנסטאַנטין שאַפּירא. — נאָך אַ קאַפּיטעל פֿון „בלעטער פֿון מײן לעבענס-בוך“

פֿון ראובן ברײנין

דער שפּיץ פֿון דער יודישער אינטעליגענץ, די יודישע גײסטיגע אַריסטאָקראַטיע, די יודישע גרויס-בורזשואזיע — די אַזוי-גערופֿענע „געלד-אַריסטאָקראַטיע“ — האָט זיך דאַן קאָנצענטרירט אין פּעטערבורג.

און דאָך איז דאַן קײן סימן ניט געװען אַפֿילו אין פּעטערבורג (פֿון דער פּראָװינץ איז שוין אָפּגערעדט) פֿון עפֿענטליכען לעבען; קײן פֿערזאַמלונגען, קײן עפֿענטליכע פֿאָרטראַגען, פֿאָרלעזונגען אָדער דיסקוסיעס א.ד.גל.

די רעאַקציע אינ'ם פּאָליטישען לעבען פֿון רוסלאַנד האָט דאַן אַלץ דערשטיקט. די פּאָליציי האָט קײן זאַך ניט ערלויבט. אָבער אויסער דעם איז די יודישע גײסטיגע, ליטעראַרישע, קונסטלערישע און װיסענשאַפֿטליכע װעלט געװען צושפּליטערט, צוריסען אין שטיקלעך. עס װאָלט נאָר געװען אומעגליך צו האָבען אַן עפֿענטליכע פֿערזאַמלונג, װען אַפֿילו די פּאָליציי װאָלט אַזאַ ערלויבט, די בעקאַנטע און בערימטע יודישע פּערזענליכקײטען אויף אײן פּלאַטפֿאָרם, סטימש.

עס האָט דאַן, צו מײן צײט, געהערשט שטאַרקער אַנטאַגאָניזם, שנאה, בטול-געפֿיהלען, צאַנקערײען, פֿערביטענקײט און פֿערדראָסענקײט צװישען די יודישע מענער פֿון גײסט, צװישען די יודישע נאָטאַבּיליטעטען. אָפֿטמאָל מען איז דאָס געװען אַ פֿערשטיקטע, בעהעראַשטע, פֿערמאַסקירטע שנאה. אָבער אין געװיסע פֿאַלען פֿלעגט די שנאה און בטול-געפֿיהלען אַרויסשפּריצגען, אַרויספֿלאַקערן אין אַן אָפֿענער מחלוקת, אין אַ ביטערער פּאָלעמיק אין דער ליטעראַטור, אָדער אין דער פּרעסע.

איצט געהערט דאָס אַלץ צו דער געשיכטע. דער טויט האָט שוין אויסגעגלײכט אַלע צאַנקערײ, פּאָלעמיזירענדע געגנער און פֿײנד.

איצט קאָנען אונז שײנען יענע רײסערײען, יענע טיפּען פֿון „תלמידי חכמים המתנגחים זה את זה בהלכה“, אַלס ניט װיכטיג, אַלס שאָטענס, אַלס שטימען פֿון אַן אָפּגעשטאָרבענער װעלט דאָך איז כדאי אַ װײלע און זעהר קורץ אָפּצושטעלען זיך אויף יענע בעהאַלטענע און אָפֿענע מחלוקת'ן צװישען די יודישע געלערנטע, שריפֿטשטעלער און גײסטיגע פֿיהרער פֿונ'ם רוסישען יודענטום.

ד"ר א. הרכבי, דער געװעזענער ביבּליאָטעקאַר פֿון דער סעמיטישער אָפּטײלונג אין דער קײזערליכער ביבּליאָטעק, דער בעשײדענער, פֿלײסיגער און פּרוקענער פֿאָרשער און ענטדעקער פֿון מצבות, אַלטע מאַנוסקריפּטען א.ד.גל. — הרכבי האָט ניט ליב געהאַט דעם דיכטער י. ל. גאָרדאָן. ער האָט מבטל געװען די בעסטע און גײסטרײכסטע שירים און אַרטיקלען פֿונ'ם דיכטער.

אַן אַלטע סליחה, אַן אַלט שטיקעל פּיוט אַן אַרויסגעגראָבענער פֿון שטויב און פֿערגעסענקײט, איז בײ דעם יודישען געלערנטען, הרכבי, טײערער געװען אַלס די גאַנצע פּאָעזיע פֿון גאָרדאָן. דער לעצטער האָט פֿון זײן זײט בטל-געמאַכט אינגאַנצען דעם װיסענשאַפֿטליכען װערט פֿון ד"ר הרכבי.

גאָרדאָן האָט פֿערעפֿענטליכט אַ שיר „הרקב לבית יהודה“ (געגען הרכבי'ן). אין דער פּראָװינץ האָבען די פֿערעהרער פֿון גאָרדאָנ'ען ניט פֿערשטאַנען און ניט בעמערקט די כונה פֿון דעם שיר. אין פּעטערבורג האָבען אָבער אַלע העברעאישע לעזער (און זײער צאָהל איז געװען צװישען דער אינטעליגענץ גאַנץ גרויס) גלײך בעמערקט און אויפֿגעכאַפּט די גײסטרײכע סאַטירע געגען הרכבי'ן, װעלכען דער דיכטער האָט געשילדערט אַלס פּראָסטע זאַמלער, אַלס אַ מענשען אָהן גײסט. דאָס האָט פֿערשטאַרקט די שנאה צװישען זײ.

צװישען פּראָפֿ. דניאל כװאָלסאָן און ד"ר א. הרכבי האָט געהערשט אַן אײביגע שנאה. אויף דעם װיסענשאַפֿטליכען געביט זענען זײ געװען שטענדיגע געגנער. אַ צעדערבוים, אַ לאַנדוי, דער אַרויסגעבער פֿון „װאָסכאָד“, זענען געװען פֿײער און װאַסער. און אַזוי איז געװען צװישען די אַנדערע יודישע געלערנטע און שריפֿטשטעלער. קײן פּרעקעל פֿון טאָלעראַנץ, קײן צײכען פֿון געגענזײטיגער אָנערקענונג.

יעדער יודישער געלעהרטער און שריפֿטשטעלער אין פּעטערבורג איז בײ זיך געװען אַ חד בדרא (דער אײנציגער פֿון זײן דור), די אַנדערע — נול, גאָרניט שבגאָרניט.

און יעדער אײנצעלנער פֿון די דאָזיגע גדולים האָט געהאַט גײסט, גאַל און די מײסטע אויך שאַרפֿען װיץ.

און אַזאַ אַטמאָספֿערע פֿון יודישען גײסט, פֿון אָריענטאַלישער איבערטרײבונג, גזמאות, פֿון יודישער בימערקײט, װיציגקײט און נײפֿיגקײט אײנער געגען דעם אַנדערען — אין אַזאַ אַטמאָספֿערע, װאָס איז געװען אָנגעזאָפּט מיט געזעלשאַפֿטליכע קראַנקהײטען - ברענגענדע באַציליען, האָט קולטור ניט געקאָנט בליהען. קײן װיכטיגע ליטעראַרישע אָדער װיסענשאַפֿטליכע אויפֿטואונגען, האָבען ניט געקאָנט ענטשטעהן, טראָץ דער גרויסער צאָהל גײסטיגע קרעפֿטען אויף אַלע געביטען.

און װײל די יודישע מענער פֿון גײסט פֿון טאַלאַנט און װיסען אין פּעטערבורג זענען געװען צוריסען און פֿערפֿײנדט צװישען זיך, און װאָס אײנער פֿון זײ האָט געפֿונען פֿאַר רעכט און גוט, האָבען די אַנדערע געפֿונען פֿאַר אומרעכט און שלעכט, דערפֿאַר האָבען געהאַט די יודישע גבירים, די מיליאָנערען, די ענטשײדענדע דעה און די מאַכט אין אַלע אינטערעסען, װאָס זענען נוגע געװען צו די רוסישע יודען.

באַראָן האָראַץ גינצבורג, שמואל פּאָליאַקאָװ, דער יודישער אײזענבאַהן-מאַגנאַט לעאָן ראַזענטאַל, דער באַנק-דירעקטאָר זאַקס און נאָך אַ פּאָר יודישע גבירים אין פּעטערבורג האָבען דאַן געהאַט די איבער-דעה, די איבער-מאַכט אין אַלע װיכטיגע יודישע אינטערעסען פֿון גאַנץ רוסלאַנד.

די יודישע געלערנטע, די דענקער און דיכטער האָבען שטילערהײט, בײ זיך אין קאַבינעטען, אָדער אין גאַנץ ענגע קרײזען, שטאַרק קריטיקירט די מאַכט-הערשאַפֿט, דעם דעספּאָטיזם און די משונה'דיגע קאַפּריזען פֿון דער יודישער פּלוטאָקראַטיע, געלד-אַריסטאָקראַטיע. גײסטרײכע אַנעקדאָטען, שאַרפֿע צוטרעפֿענדיגע װערטלעך האָבען זיך װעגען דער פֿיהרערשאַפֿט אַרומגעטראָגען אין געװיסע קרײזען, אָבער פּאַקטיש, אין דער װירקליכקײט, האָבען זיך די מענער פֿון גײסט אונטערגעגעבען, אַפֿילו אָהן אַ פּערזוך פֿון קאַמף אָדער פֿון פּראָטעסט, צו די מענער פֿון געלד.

אײנער פֿון די פּלעצער, װאו געװיסע העברעאישע און רוסיש-יודישע שריפֿטשטעלער פֿלעגען זיך, אין מײן צײט, צוזאַמענטרעפֿען און װען אַלץ מעגליכע פֿרײ דעבאַטירען, איז געװען דאָס אַטעליע (סטודיאָ) און די פּריװאַטע װאוינונג פֿונ'ם העברעאישען דיכטער קאָנסטאַנטין שאַפּירא (און די לעצטע יאָהרען פֿלעגט ער זיך אונטערשרײבען ניט קאָנסטאַנטין, נאָר מיט זײן יודישען נאָמען א ב א).

די ערשטע צײט האָב איך אויסגעמײדט דאָס הויז פֿון שאַפּירא, װעלכער איז געװען אַ געטויפֿטער. איך האָב געהאַט מײן געדאַנק, כאָטש איך בין פֿולשטענדיג פֿרײ געװען פֿון אַלע לאָקאַלע אינטריגעס, געשיכטעס און פֿאָראורטײלען און האָב פֿרײ פֿערקעהרט מיט װעמען איך האָב געװאָלט. דאָך איז מיר שװער געװען מנצח צו זײן אין מיר זעלבסט די אָפּנײגונג, דעם װידערװילען, װאָס איך האָב פֿון שטענדיג — און ביז אויף הײנטיגען טאָג — געפֿיהלט צו אַ משומד, װער און װאָס ער זאָל ניט זײן.

מײן פּסיכאָלאָגישע נײגעריגקײט צו שטודירען מענשען, צו בעקענען זיך מיט אַלע מינים פֿון שריפֿטשטעלער און קינסטלער, — די דאָזיגע נײגעריגקײט האָט מיך אַרײנגעצױגען אינ'ם קרײז, װאָס האָט מיך אַמאָל „פֿערשלעפּט“ צו שאַפּירא'ן.

צו שאַפּירא'ן אין סטודיאָ פֿלעגען קומען די בערימטעסטע רוסישע שריפֿטשטעלער, קינסטלער און אויך מענער און דאַמען פֿון צאַרישען הויף. די גרעסטע רוסישע שריפֿטשטעלער פֿלעגען איהם שענקען זײערע װערק מיט זײערע אײגענהענדיגע װידמונגען.

שאַפּירא איז געװען אין זײן צײט דער גרעסטער און אָנערקענטסטער קינסטלער פֿאָטאָגראַף אין פּעטערבורג. ער איז געװען אויך ציטליך רײך און זעהר גאַסטפֿרײנדליך.

אַמבעסטען האָט ער זיך געפֿיהלט אין קרײז פֿון אינטעליגענטע יודען און גאַנץ בעזונדערס אינ'ם קרײז פֿון העברעאישע שריפֿטשטעלער און דיכטער. אין דעם קרײז פֿלעגט ער אויפֿלעבען. אַלײן אַ משומד, זײן פֿרוי און קינדער עכטע, רעכטע גוים, קריסטען, פּראַװאָסלאַװנע, האָט ער, שאַפּירא, דער העברעאישער ליריקער, זעהר ניט ליב געהאַט די ניט-יודיש-יודישע געזעלשאַפֿט, אין געװיסע פֿאַלען דירעקט געהאַסט, און שטאַרק געליטען, װען איהם איז אויסגעקומען צו נעמען אָנטײל אין אַן עכט-רוסישער געזעלשאַפֿט, בעזונדערס װען מען האָט דאָרט גערעדט װעגען רעליגיעזע ענינים.

ד"ר קאַנטאָר, שמואל פֿרוג, דער דיכטער, און ס. ז. לוריא, דער מאַטעמאַטיקער, פּובליציסט און העברעאישער דיכטער, זענען געװען פֿון די אָפֿטע בעזוכער בײ שאַפּירא'ן.

בײ מײן ערשטען בעזוך בײם העברעאישען ליריקער קאָנסטאַנטין שאַפּירא, האָט ער מיך איבערראַשט מיט זײן השתפּכות הנפֿש, מיט זײנע הײסע געפֿיהלען צו אַלץ, װאָס איז יודיש, מיט זײן גרענעצלאָזער ליבע צו העברעאיש, צו די יודישע געשיכטליכע העלדען, מיט זײנע דורך-און-דורך יודישע נאַציאָנאַלע געפֿיהלען. ער האָט געשאָטען פֿײער און שװעבעל, געשפּריצט מיט גיפֿט אויף-גיפֿטיגע בעמערקונגען, אויף דעם קריסטענטום, זײן לעהרע און אויף דער קירך מיט די גלחים. עס האָט געקלונגען אין מײנע אויערען די פֿאָרזעצונג פֿון זײן בעקאַנט ליד: „לשוא במי הירדן טבלתי“ (אומזיסט האָב איך זיך געטױפֿט).

װען איך האָב נעהנטער קענען-געלערנט שאַפּירא'ן האָב איך געפֿונען זײן פּסיכאָלאָגיע זעהר קאָמפּליצירט, פֿערװיקעלט און רעטעניש-פֿול.

ער איז געװען, טראָץ זײן שטאַרקער קערפּערליכער קאָנסטיטוציע, זעהר נערװעז, שטאַרק עמפּפֿינדליך און אויפֿגערעגט. זײן אינגערליכער װעזען איז געװען מיט סתירות, מיט װידערשפּרוכען. ער איז געװען אַ שטימונגס-מענש, אַ פֿלאַם-פֿײערדיגער טעמפּעראַמענט. ער האָט זיך קײנמאָל ניט געקאָנט בעהערשען. יעדע קלײניגקײט, יעדע ניט-װיכטיגע בעמערקונג, װאָס האָט ניט געשטימט מיט זײן מײנונג, מיט זײנע נײגונגען, האָבען איהם שטאַרק אויפֿגערעגט, און ער האָט עקספּלאָדירט. עקספּלאָדירט, געדונערט און געבליצט, און גלײך איבערגעגאַנגען אין אַ צאַרטער, ליירישער שטימונג, אין גוטמוטיגקײט, איבערטרײבענע פֿרײנדליכקײט.

איך האָב איהם אײנמאָל בעמערקט, אַז דיזראַעלי האָט איך אויסגעדריקט: „דאָס לעבען איז צו קורץ אום עס אויסצוגעבען, פֿערטרענצלען אויף קלײניגקײטען“.

איך האָב דאָס נאָר אויסגעשפּראָכען און קאָנסטאַנטין שאַפּירא איז אויפֿגעשפּרונגען, ברויזענדיג, זודענדיג, און אויסגעשריגען: „װאָס הײסט בײ אײך קלײניגקײטען, אַלץ איז װיכטיג אין לעבען. די קלענסטע קלײניגקײט קען פֿיהרען צו די גרעסטע און װיכטיגסטע פֿאָלגען אין לעבען.“ ער האָט זיך בערוהיגט נאָך דעם ערשטען װאָרט-שטורעם. און אין אַן אַנדערען ערנסטען טאָן, אין אַ טאָן פֿון אַ בעל-תשובה, האָט ער מיר דערצעהלט די געשיכטע פֿון זײן טױפֿונג, פֿון זײן שמד, און אַ צושטאַנד, װען ער איז געװען בעװאוסטלאָז און בײם שטאַרבען.

(דאָס װײטערע קומט)

חוזק

הומאר און סאטירע
— פון דער וואך —

צוזאמענגעשטעלט
— פון —
אב—נעק.

באטשקא.

פון גראף קאלי.

פאניע באטשקא, פע... ס'איז מאוס..
פאניע באטשקא, פע נישט שעהן.
איהר א יוד, דערצו א סוחר
האנדלען זאל אזוי געמיין...

פאניע באטשקא, פע, חלשות
ס'העלפט נישט אייער טרעבצעו שווער
אנשטאט בעטען א שמעק טאבאק
שיסט איהר מיט א רעוואלווער...

„הידים ידי עשו"
אט אזוי געשריבען שטעהט,
פון „לא תרצח", פאניע באטשקא
האט איהר גאר דעם „לא" פארדרעהט...

און ווי פאסט עס פאר א יודען
א רציחה גלאט אזוי
אנשטאט ניסען נעהט איהר שיסען
פע, ס'איז עפעס מעשה — נוי...

נידער מיט אויסלענדישע ארטיקלען!

אין ווארשא איז פארגעקומען גאסען־דעמאנסטראציעס נעגען אויסלענדישע ארטיקלען. מיר ברענגען דא איינינע טראנס־פארענטען וואס זענען אויף דער דעמאנסטראציע געטראגען גע־ווארען:

> נידער מיט ווינער־פראנק!
> זאל לעבען פוילישער ריצין־אהל!

> נידער מיט'ן קארלסבאדער זאלץ!
> זאל לעבען די היימישע לעהעטיהע!

> נידער מיט'ן פערסקי פראשעק!
> זאל לעבען די קראקאווסקא קאשע!

> נידער מיט רינגער קאלאשען!
> זאל לעבען פ. פ. ס.!
> (א טעות, געמיינט פ. פ. ג.)

> נידער מיט שווייצער־קעז!
> זאל לעבען ראגאטער געמעלקעס!

> נידער מיט אמעריקאנער קארטאפעל!
> זאל לעבען דעם לאדזשער פאזור'ס רייז!

„חלומות פון ליבע"

ווען מען האבען ווייזט אין „פיל־הארמאניע".

די דאזיגע אפערעטקע, זאגט קאמפא־ניסט האט ער געבראכט קיין לאדז. אין דער אמת'ן איז עס נישט אזוי.

חלומות פון ליבע" ווערט שוין יאה־רען־לאנג געשפילט, זומער, אין די גער־טנער, ווינטער אין די קינאס, אויף טאפ־קעראדעס אין ד. גל. קאמפאניעס זאגט אז „חלומות פון ליבע" איז אנ'אפערעט־קע. און די לקדזער ווייבלעך זאגען, אז פאר זיי איז דאס מעהר טראגעדיע ווי אפערעטקע.

דער איינציגער אמת איז דאס, וואס די חלומות פון ליבע איז ספעציעל גע־קומען קיין לאדז די „ווילנער" ארטיסט־קע קארעני. ווי ליצים שמועסען האט דער „ליטוואק" וואלדעלעראס אויך גע־האט מעהר חשק צו קארעני'ן ווי צו ווילנע. א סימן. זינט קארעני האט ארויסגעשטעלט א פוס פון ווילנע. האט זיך וואלדעבארס אויפגעקאיעט...

ווי בעזמאן אינפארמירט אונז, האט אויך אונזער צעפעשטעטע נערה „חלומות פון ליבע" — ראפאו — אויף דער וואך!

וואס קען מען איינשפארען?

צוליב דער אפשפארונגס־וואך וואס קומט איצט פאר אין פוילען ברענגען מיר דא א ריהע אפ־שפארונגען, וואס מ'קען איינשפא־רען. (דער „חוזק")

פרויען.

ווינטער געהט נישט אין זיידענע זא־קען — וועט פערשפארט רומאטעס און אטרעטעס.

נעמט נישט אריין קיין סובלאקאטא־רען פערשפארט — איינערוונט סצע־נעס.

מענער.

שליסט איין ס'גלאז־וואַרג און די קרי־שטאל־כלים — פערשפארט איהר עס צו האבען אין אייערע קעפ.

שאפט אפ אייערע בענק־[illegible] קרענקונג אייערע ווייבער.

שיקט נישט אייערע טעכטער קיין זא־קאפאנע.— שפארט געלד פאר דעוויז.

נגידים.

לאזט נישט איבער דער שוועל קיין אינקאסענטען פון צדקה־פעראיינען־שפארט אייער געלד און דעם אינקאסענטס שיך.

בחורים.

קומט נישט אהיים אין מיטען נאכט. קומט בעסער אין דער פריה — שפארט 30 גראשען.

מעדלעך.

בעזוכט אפטער טאנץ־זאלען און דאנ־סינגס — שפארט שדכנות־געלד.

א קראנקע־קאסע אויף זייערע קעפ!

יודישער האנדהערקער: גזלנים, רוצחים, וואס רייסט איהר פון מיר פאסעס, איך האב דאך נאר איין שטימע. לאזט מיך אפ. מ'עמער ציהען קניפלעך און א סוף זאל עס נעמען!

א בריף צום ווייב

פון א דעלעגאט צו דער „אגודת־ישראל־קאנפערענץ"

לכבוד זוגתי יענטע ביילע (הנקרא: יאדוויגא באלעסלאווא) תחי!

ראשית בין יאך דיר מודיע, אז יאך בין געווען אין דער מקוה, דאס געמלי־כע מיין דיר צו הערען ביז עווינ...

והשנית בין יאך דיר מודיע, אז יאך האב אין ווארשע אויף דער קאנפערענ־ציע אויפגעטאן גאדזוויסטשאנע זאכען: ראשית האב יאך געשריגען „שמע ישראל" און נישט גלאט געשריגען! יאך האב דעם „אחד" אזוי צוציגען, אז מען מען איז שוין אריבער צום צוועלפטען פונקט פון דער טאג־ארדנונג, און דער רעפע־רענט האט אויפגעשריגען: „צי ווייסט איהר וויפיל ארטאדאקסען האבען שוין געגעבען אויף פרץ ארץ־ישראל?" האב יאך נאך געשריגען „אחד"!..

וואס זאגסטו נישט דערצו, אז דיין מאן יאקעל גרונם געהט אלס טאג אין קאמינסקיס טעאטער אריין? גאך גוט וואס יאך בין אנ'ארטאדאקס, א נישט ווי וואלט יאך געקימען אין טעאטער אריין? ביים אריינגעהען אין טעאטער האב יאך בעמערקט א מודעה מיט א פאטאגראפיע פון אנ'אשת איש מיט נאמען דורא וויסמאן. זי מוז זיין אנ־אקטיווע טשלאנקינע פון די „בנות יעקב" אין פלוג האבען אלע דעלעגאטען גע־מיינט, אז דאס איז שטארק א מזוזה.

יאך זאג דיר, כ'האב זיך ארום דער מזוזה, דאס מיין יאך־ארום דער מודעה געמאכט א גאנצע אסיפה. און אז איינער פון די חברים האט אונז ערקלערט, אז דאס איז גאר אנ'אקטריסע רחמנא לצלן, האבען אלע אין איין קול א געשריי גע־טון: אזא חילול הקודש! וואו וואוינט זי די קליפה?...

יאך האב מיך אויסגעזעצט אין צווייטען ראנג. געהערט פון בעלקאסער. און דא האב יאך געזעהן א נס. די הערסט יענטע ביילע, דאס מיין איך — יאדווי־גא באלעסלאווא. ממש א נס. ווי נאר ער זאל לעבען איז אריינגעקומען, האט זיך דאס „פרוכת" אליין אויפגעהויבען. נו, וואס זאגסטו צו אזא נס?...

דו זאלסט זעהען א בעלקאסער — א גן־עדן! אין א זייט איז דא עפעס א כתב „חיים און געליבטע" מסתמא א רמז אויף אדם מיט חוה'ן...

די מיינסט אפשר, אז דא איז דא בלויז אונזערע? האסטו א טעות! ווען דו וואלסט געזעהן טארע פריצים. סא־רע אסאבעס דא זענען געקומען, וואלס־טו צוגאנגען ווי א חלב'ן ליכטעל אין דער בראט־רעהר.

מ'שמועסט אויך, אז אין דעם טעא־טער וואו יאך בין איצט, געפינט זיך עס א גרויסער וואן. וואס אין דעלעגיר־טען געקארען זוט פון אמעריקע. ער הייסט ר' אנשעל שאר. ער זאל עפעס גאר זיין פיש, פיש, פיש.

ביים רעשער רבי'ס רייד האב יאך מיך דערמאנט אין דיר. פארוואס יאך האב מיך דערמאנט אין דיר? גאר פשוט דו רעדסט פויליש, און ער האט גערעדט פויליש. דיך פערשטעה יאך נישט. און אויך פון רעשער רב'ס פוילישע ריידען האב יאך נישט פערשטאנען א ווארט. יאך האב דיך אזוי לאנג אין זינען גע־האט ביז מ'האט אנגעהויבען שרייען: „ניעך זשיע"! פונקט ביים „ניעך זשיע" האב יאך מיך דערמאנט אין אונזער פאלעקאטערקע...

כ'מוז שוין ענדיגען דעם בריף, ווייל יאך געה מיך פערשרייבען צום ווארט. זיי מיר געזונד און גריס מיר די גאנצע ארגאניזירטע ארטאדאקסיע פון שטעטל

דיין מאן וואס גריסט דיך
מיט'ן ארטאדאקסישען גרוס

יוקעל גרונם.

בק"ק ווארשע אין קאמינסקיס טעא־טער אויף דער אבאזשע.

פ. ס. געדענק יענטע ביילע וואלסט מיר לעבען מיט'ן בוכהאלטער — דו חיטען פ'געהעלט. אז יאך וועל צו־ריקקומען וועל יאך איהם שוין דערפאר בעזונדער סערגיטיגען.

ד. ז.

אויפגעכאפט, צוגעשמירט און צוגע־שיקט פאר'ן „חוזק".

פון האניג פויגעל.

א פוילישע חיזשנאוואניע

דער „חוזק" האט אויפגעכאפט א פעלעגראפישע חיזשנאוואניע פון א חסידישען בחור וועלכער איז בעקאנט אין די דייטשע אותיות. די דאזיגע ווע־טעט אותיות

„גלאס נזשעטשאשניגא אי גלאס נע־זשעטשאנעי (קול חתן וקול כלה). „זשע־בי שע נאזשעטשאנא זעסטאר־זשאלא" (די כלה זאל זיך עלטערן) „אי זשע־בישע או ניעי שוויענטילע יאק פלאנ־צע מאזשטאס אביאדר" (יתורה כשמש בצהרים).

„עדזמניע אבזשעכי חיעלקאנעצני פליאצעק" (פון מיר ניסן פסח לעקיך).

יענטע ביילע און גראף צעפעלין

צרות פון א יוד מיט א ראדיא־אפאראט — פון י. אבערזשאנעק.

פארוואס בין איך נישט געבוירען געווארען מיט הונדערט יאהר צוריק? מיט וואס בין איך אזוי זינדיג, וואס איך האב געדארפט אריינפאלען און צוואנציגסטען יאהרהונדערט, אין נישט אין נײַנצענ־טען, אין אכצענטען יאהרהונדערט?

וואס האב איך עס דערלעבט צום צוואנציגסטען יאהרהונדערט? וואס וואלט איך געווען געווינען, ווען איך וואלט געבוירען געווארען מיט א צוויי־הונדערט יאהר צוריק? איך וואלט דאך שוין, זאגט איהר, איצט געלעגען מיט'ן פופיק קאפויר? אמת, איך וואלט שוין מאקע איצט געווען אויף יענער זייט דאגאטקע. איך וואלט דאך אבער אפ־געלעבט א רוהיג, מנוחה'דיג לעבען. די פאר יאהר, וואס איך וואלט געלעבט מיט א הונדערט יאהר צוריק, וואלטען דאך געווען שטילע, בכבוד'ע, לייטישע יאה־רען. נישט ווי היינט, און צוואנציגסטען יאהרהונדערט — כ'זאל נישט זינדיגען מיט די ריד.

אויף וועלכע כפרות דארף איך די גאנצע ציוויליזאציע? צו וועלכע נוטע יאהר דארף איך די טעכניק? איך מוז פליהען אין א וואגען אהן פערד ווי שדים וואלטען מיך געיאגט? ווער יאגט מיך, ווער? ביי מיינע גאלדענע געשעפטען וועל איך נישט „דאנזשען" צו פאהרען מיט א וועגעלע מיט א פערדעל גע־שפאנט אזוי ווי מיינע אבות זענען אמאל געפאהרען? אז מיין זיידע איז געפאהרען מיט זיין אלטער שקאפע איז איהם דען געווען בעסער ביינאכט, ווי מיר ביימאג? פונקט האב איך גע־מוזט אריינפאלען אין א צייט פון עלעק־טרישע טראמווייען מיט קוריער־צוגען, מיט לופט־מאשינען און אנדערע משונה־תים? אז מיין באבע איז נישט געפלוי־גען האט זי נישט געקאנט אויסשטיין און דערהאלטען מיט כניאקעס ווי די בע־רען? און היינט? היינט איז א וועלט? — א דול־הויז. א וועלט מיט משוגעים, ווי איהר זעהט מיך א יוד! איהר זעהט די וואטע אין די אויערען? איהר מיינט אז איך ליידט חלילה אויף א פלוס און די אויערען? חלילה! דאס איז. טאקע צו־ליב דער טעכניק. צוליב דער טעכניק וועל איך נאך סוף כל סוף אריינפאלען קיין „קאלאנובקא" אדער גאר קיין ווארטא...

וואסערע שייכות האב איך מיט דער טעכניק? וואס האב איך צו דער ציווי־ליזאציע? אט, וועט איהר באלד הערען:

ווי איהר ווייסט, האב איך א ווייב. יענטע ביילע הייסט זי. פון דעם נאמען אליין, דארפט איהר שוין פערשטעהן, אז זי איז א סטראשנע ציוויליזירטע יי־דענע. ווי עפיס א נייעס, איז יענטע ביי־לע די ערשטע. איז אויפגעקומען דער גראמאפאן, איז דער ערשטער ליאק גע־ווען ביי יענטע ביילע'ן, איז געווארען א מאדע פאטעפאן. ביי וועמען האט גע־גרילצט דער ערשטער פאטעפאן? ביי יענטע ביילע'ן! האט מען אויסגעפונען א נייעם „ווינאלאזעק", עפיס א מאשין, וואס זינגט אין דעם שטויב, „עלעקטרי־יוקס", ד ער מייוועל ווייסט זיי דארט, ווי די הייסען די נייע מאשינען, ווער האט זיך די ערשטע ארומגעדרעהט מיט דער קישקע אין דער האנד און געזויגען דעם שטויב? — יענטע ביילע! האט זיך געמאכט די „טאקסובקעס" האט זי זיך אין א פראסטען מיטוואך אריינגעזעצט אין א טאקסובקע, אראפגעפאהרען צו גייער'ן, און צוריק איז זי געגאנגען צו פוס.

פרעג איך זי: יענטע ביילע, צו וואס דארפסטו פאהרען צו גייער'ן אין א סא־מאכאד, אז דו זאלסט זיך שפעטער דארפען אנגעהען ליינב און לעבען? והשנית, וואסערע געשעפטען האסטו, וואס דו מוזט פאהרען אויף א מאשין? וואס זאלסטו, יענטע ביילעשי קרוין גע־טון, ווען דער סאמאכאדניק „צוקושט" זיך מיט א טראמוויי, און דו בלייבסט אין דער מיט צווישען טראמוויי־מאשי־נעסט און דעם שאפער?

— ווייס איך וואס, ענטפערט זי מיר, ס'איז טעכניק!...

מילא, טראכט איך מיר, טעכניק איז טעכניק. וואס טוט נישט יענטע ביילע צוליב טעכניק...

נאר דאס אלץ וואלט איך איהר שוין מוחל געווען. פאהר אויף סאמאכאדני־קעס, טראג דיך ארום גאנצע טעג מיט דעם „עלעקטרא־יוקס" און זויג דעם שטויב, דרעה ביי דעם פאטעפאן, — דאס אלץ וואלט איך שוין גענומען פאר־ליב. ווען נישט די צרות פון דעם רא־דיא־אפאראט. דער ראדיא מאכט מיך גרוי און אלט פאר דער צייט. ס'שומיעט מיר אין די אויערען. ס'רוישט מיר אין קאפ. די שלעפען האקען ווי מיט הא־מערס. אדער מ'שפילט, אדער מ'זינגט, פערשיידענע קולות, פערשיידענע לשונות. אט זינגט א יעקע. דא דעקלאמירט שוין ווידער א פראנצויז. אט רעדט א פאניע. און א מינוט שפעטער ווידער פאנפעט א ענגלענדער — א דול־הויז זאג איך אייך!

אי וועט איהר דאך פרעגען פארוואס האב איך געמאכט דעם ראדיא? צו וועלכע כפרות דארף איך די שפיל־מא־שין? ווער האט דען געמאכט, ווער? איך האב געמאכט? — יענטע ביילע האט געמאכט! ווער דען וועט האבען א ראדיא, אז נישט יענטע ביילע...

איך קום אנומעלטען אהיים, זעה איך מיינע איז מיר עפים מראה־כהן. ס'פנים פלאמט ביי איהר. אין איין האנד האלט זי א פאק דראט, און אין דער צווייטער האנד א לאנגען דראנג. לאפט די דראט מיט'ן דראנג און לויפט.

וואו לויפסטו עס אזוי?

— אויפ'ן דאך, — זאגט זי.

— וואס טויג דיר דער דאך? ביזט געווארען א קומען־קעהרער אויף דער עלטער?

— איך גייע, — זאגט זי — אנלעגען אנ'אנטענע.

— וואס איז דאס טראמטענע?

— דאס איז — ערקלערט זי מיר א „לאנטשניק", וואס לאפט אויף און דער לופט די ראדיא־כוואליעס.

— און דער לופט כוואליעס? כווא־ליעס, ווייס איך, איז דא אויפ'ן ים. און דער לופט כוואליעס הער איך צום ער־שטען מאל.

— ביזט א שוטה! נים זי א געשריי. לאפט די דראט מיט דעם דראנג און לויפט אויפ'ן דאך.

און דער דראנג, זעהט איהר, פער־קירצט מיר די יאהרען. יעדען טאג פון 5 פארנאכט האט יענטע ביילע ספעציע־לע ראדיא־געסט. בעקאנטע, קאלע־זשאנקעס, שכנים, מיידלעך און בחורים. אלע זיצען זיי און די ווינקעלעך מיט די „סלוכאווקעס" ביי די אויערען. איינע זיצט ביים אפאראט און זוכט די כווא־ליעס. פאר יעדען „נומער" „קאנפע־רינדט" זי פאר די געסט:

איצט נעהמט דאס בערלינער אפערען־הויז.

— פאריזער אפערע.

— „פאט"־קאמוניקאטען.

— מאסקווא קומט אן.

און דערביי איז זי א גאנצער מעכא־ניק ביי די שרייפלעך. און ווייסט נעמען, ווען ס'קומט „בערלין", ווען מ'דארף זו־כען „פאריז", וואו אנצוטאפען „מאס־קווא", ווען אפצווארטען „לאנדאן".

אזוי געהט עס יעדען טאג. יעדען טאג די אייגענע געסט, יעדען טאג זוכט מען כוואליעס. מיינע דרעהט ביי די שרייפלעך און מיר שרויפט זיך אין קאפ.

אבער צו אלעם קאן מען זיך צוגע־וואוינען. אויך צו די ראדיא־צרות האב איך מיך שוין ווי ס'איז געהאט צוגע־וואוינט. ווי זאגט איהר: „אז דער ווא־רים קומט און כריין אריין"... האבען מיר דאך אבער אנ'אטלאנטיק אויף דער וועלט און דער אטלאנטיק מאכט מיר שוין גאר דעם טויט.

וואס האב איך צום אטלאנטיק? האט געדולד נאך א ביסעלע, וועט איהר באלד הערען:

מיט עטליכע חדשים צוריק, איך קום אהיים. און ווי תמיד, זיצען די ראדיא־געסט מיט די סלוכאווקעס אויף די אוי־ערען. אלע זענען זיי בלאס ווי דער טויט. יענטע ביילע ארבייט ביים אפא־ראט, דרעהט איין שרייפעל נאכ'ן צוויי־טען.

— א גוטען אוונט דיר, יענטע ביי־לע, — זאג איך.

מיינע שטעלט אויף מיר אויס א פאר גזלנ'ישע אויגען נאר איינצושלינגען מיך גיב איך א קלאפ טיט דער מיר, ווערט זי מלא רציחה. בהמה! נים זי א גע־שריי, דו זעהסט נישט וואס דא טוט זיך?

— וואס טוט זיך? א בערלינער שיק־סע שרייט אויף די צײַן?

— וואסערע שיקסע, — צינדט זיך אן יענטע ביילע — דו זעהסט נישט, אז מ'זוכט דא נאבילע'ן!...

געזעהען, אז יענטע ביילע זוכט נא־בילע'ן, בין איך שוין טאקע געגאנגען אויף די שפיץ פינגער. אריין צו מיר אין שלאף־צימער, אויסגעטאן זיך, האב מורא געהאט א גנב צו טון. נאבילע קאן זיך נאך אמאל דערשרעקען.

און מיטען דערינען, ווי איך ליג אזוי און געהאקטע יסורים, איינער אליין אין שלאף־צימער, הער איך, ווי יענטע ביי־לע קלאפט אין טיש אריין און שרייט:

— שא... שא... ש...

— וואס איז געשעהען? — שטעלען אלע אויס די אויגען אויף יענטע ביי־לע'ן.

— איהר הערט נישט?

— מיר הערען יא עפעס

— וואס הערט איהר?

— קרעכצען.

— אט, אט, — רעדט יענטע ביילע מיט א געבראכענעם טאן. די כוואליעס קומען טאקע איצט פון געפרוירענעם ים. און דאס קרעכצט זיכער נאבילע...

— בהמות! — גיב איך א געשריי אריין צו זיי — דאס קרעכץ איך דאך. מיין קאפ־ווייעהטאג אויף אייך געזאגט — טאטע זיסער!

דאס איז געווען מיט עטליכע חדשים צוריק.

מיט עטליכע טעג צוריק, איך קום אהיים, ווידער די איינענע תהונה, ווי־דער די איינענע געסט. ווידער דאס איי־גענע זוכעניש און פארשעניש. יענטע ביילע דרעהט ווידער ביי די רעדלעך. לאזט מיך ווידער קיין ווארט נישט אויסרעדען.

— וואס איז שוין ווידער? — פרעג איך די חברה כוואליע־זוכערס.

— מ'זוכט דעם „גראף צעפעלין".

— דו וועסט שווייגען צי נישט! — כאפט זיך אויף יענטע ביילע און וויל מיך דורכ'ן זיין. צוליב דיר, זאגט זי, האב איך פערלוירען דעם קאנטאקט מיט'ן צעפעלין. ווער ווייסט אויף וועל־כער „ליניע" ער איז יעצט ארויף. איצט געהט זוך איהם אויפ'ן אטלאנטישען אקע־אן. דאס אלץ צוליב דיר. ארימער צע־פעלין, וואו ביזטו מיר אהינגעקומען?

און בעת זי האט גערעדט, זענען איהר די טרעהרען געשטאנען און די אויגען, ווי זי וואלט חלילה פערלוירען דאס טייערסטע און לעבען.

— זארג זיך נישט, נעם איך זי טרייס־טען, ער וועט זיך נאך אויסגעפינען.

— שוטה! נעמט זי האקען אין טיש אריין, דו קענסט דיך נישט אויף קיין ראדיא. פון דייטשלאנד אז האב איך איהם געהאט אויפ'ן אויג, און דא, אין מיטען שטורעמדיגען אקעאן, פאלט מיר אריין דער שלימזל און פערליר צעפע־לינ'ען...

אז איך האב מיט א טאג שפעטער גע־הערט, אז דער צעפעלין איז אנגעקומען בשלום קיין אמעריקא אהן יענטע ביי־לע'ס מיטהילף, בין איך געווען א גליק־ליכער. איך בין זיכער, ווען ס'וואלט חלילה געשעהען מיט'ן צעפעלין אן אומגליק, וואלט יענטע ביילע געזאגט, אז איך בין שולדיג און צעפעלינ'ס מפלה...

און טאמער האסטו וועניג, נא דיר נאך. ווייניג וואס צעפעלין איז געפלוי־גען אריין קיין ניו־יארק, מוז ער נאך פליהען צוריק. אנגעטשעפעט זיך אין אנ'אטלאנטיק, כדי מיך גרוי און אלט צו מאכען פאר דער צייט.

דערוויסענדיג זיך, אז צעפעלין פליהט צוריק פון אמעריקא קיין דייטשלאנד, האט זיך יענטע ביילע איינגעשלאסען אליין, אפגעשלאסען די טיר, קיי־נעם נישט אריינגעלאזט, און קיינעם נישט ארויסגעלאזט. זי שטעהט בסדר אין קאנטאקט מיט'ן צעפעלין. זי נעמט בסדר אויף די „כוואליעס" פון ד"ר עקע־נער, זי לאזט איהם נישט אפ אויף א סעקונדע. און זי האפט, אז זי וועט

(ענדע זעה זייט 10)

לאדזער כראניק.

נאכט-דיזשורנע אין די אפטייקען.

היינט דיזשורירן פאלגענדע אפטייקן: א.מאנטשינסקי, פאבּיאניצער 50; כ׳מארזשינסקי, פעטריקאווער 164; סאלאשינסקי, פושעיאוו 19; רעמביעלינסקי, אנדזשעיא 26; זונדעלעוויטש, פעטריקאווער 25; קאספערקעוויטש, זגערזשער 54; טראבּאווסקי, בזשעזשינער 56.

צו די קראנקען-קאסע-וואהלען.

זונטאג, דעם 4 נאוועמבער, 8 אווענד, קומט פאר אין לאקאל פון האנדווער-קער-פערבאנד א מאסען-מיטינג, געווידמעט די וואהלען צו דער קראנקען-קאסע.

זארושקי.

צוליב׳ן גלעטונען אזוי גערופענעם קריסטליכען יום-טוב זארושקי, איז דער פערקעהר אין די גאסען געווען זעהר א לעבּהאפטער. פויזענדער קריסטען האבען געצויגען צו די צמענטארען. דער פעראיין פון געוועזענע פאליטישע ארעסטירטע האט איינגעארדענט א צוג צו די קברים פון די געפאלענע פרייהייטס-העלדען אין קאנסטאנטינער וואלד. בּיי די קברים פון פאלוצוי און פייערליכע שער זענען אויסגעשטעלט געווארען עהרען-וואכען און עס האבען געשפילט ארקעסטערס.

בּיליגע דירות פאר דער ווייניג-פערמעג-ליכער יודישער בּעפעלקערונג

צוויטע בּעראטונג וועגען דער אקציע פון „לאדזער טאגעבלאט"

די אקציע, וואס איז, לויט דער איניציאטיוו פון תשובּ׳ען עסקן ד״ר פ. בּראשקער, איינגעליייטעט געווארען דורך דער רעדאקציע פון „לאדזער טאגעבּלאט", צו בּויען הייזער מיט קליינע דירות פאר דער ווייניג פערמעגליכער יודישער בּעפעלקערונג, האט ווי עס איז געווען צו ערווארטען, ארויסגערופען דעם לעבּהאפטינסטען אינטערעס און געפינען א מעלטונגען אם קלאנג אין אלע קרייזען און שיכטען פון דער יודישער געזעלשאפט.

היינטיגען מיטוואך איז אפגעהאלטען געווארען וועגען דער פראגע א צווייטע בּעראטונג, אין וועלכער עס האבען זיך בּעטייליגט פיל אנגעזעהענע בּירגער פון אונזער שטאט און עס איז אלגעמיינע ארומגערעדט געווארען דער פלאן פון דער ווייטערדיגער ארבּייט.

עס איז בּעשלאסען געווארען אויסצוארבּייטען א פראיעקט פון א סטאטוט ווי אויך צו לעגאליזירען בּיי דער מאכט דעם צענטראליזירען קאמיטעט, וועלכער פערנעמט זיך מיט׳ן אנפיהרען די דאזיגע אקציע. אלס יורודישער ראטגעבער איז איינגעלאדען געווארען מאגיסטער ז. שמרויד.

דער צענטראליגער קאמיטעט בּעשטעהט פון די ח״ח: ד״ר פ. בּראשקער, רעד. ע. האמבּורסקי, רעד. ישראל קא-האן, אינזש. ג. בּראשקער, פּרנס וואי-דיסלאוויסקי, וואלף איזנער, בּינם לעווין און די בּוי-אינזשעניער די ח״ח מילער און שטיינשניידער.

אין די נאהענטסטע טעג וועט צונויפגערופען ווערען א גרעסערע פערזאמלונג וועגען דער דאזיגער אקציע, אויף וועלכער דער ענין וועט שוין מעהר קאנקרעטפארמירט ווערען.

אויספיהרליכער וועגען דעם וועלען מיר נאך שרייבּען אין „לאדזער טאגעבּלאט".

די פייערונג פון 11. נאוועמבער

דער קאמיטעט פאר איינאָרדנען די פייערונגען פון 11 נאוועמבער האט אויף זיין זיצונג פון 29 פארגאנגען חודש פעסטגעשטעלט דאס פראגראם פון דער פייערונג. צווישען אנדערן וועלען פון 10 בּיז 11 אפגעהאלט ווערען גאטעס-דינסטען אין די געבּעט-הייזער פון אלע אמונות. פון 10 בּיז 11 וועט פארקו-מען די ענטהילונג פון א געדענק-טאוועל פאר די געפאלענע יודישע זעלנער אין דער אלטשטעטישער שוהל. די פייערונג נעמט ארום דעפילאדעס, פייערליכע פארשטעלונגען אין די קינאס און טעאטערן. אקאדעמיעס, פייערליכע זיצונג פון שטאט-ראט, עפענטליכע פאלקס-קאנצערטען א. א. די שטעטישע געבּויידעס וועלען זיין הערליך דעקארירט.

צוויי טרויער-אקאדעמיעס נאך ב. מיכאלעוויטש

אין צוזאמענהאנג מיט׳ן טויט פון בּונדישען פיהרער ב. מיכאלעוויטש, האט דער לאדזער קאמיטעט פון „בּונד" בּעשלאסען צו פערוואנדלען די בּע-שטימטע וואהל-מיטינגען פון היינטיגען שבת אויף טרויער-אקאדעמיעס. אזוי וועט שבת 10 א זייגער פרוה פארקומען א טרויער-אקאדעמיע אין „פילהארמא-ניע" און 6 אווענד א צווייטער אקאדע-מיע אין ענגלישען זאל. אויף בּיידע אקא-דעמיעס וועלען די ראטמענער לודמער-שמוזן, מילמאן א. א. רעדען חוץ לע-בּען, שאפּען און מעמונקעט פון ב. מי-כאלעוויטש.

* * *

(ג) אין הסכם מיט׳ן בּעשלוס פון יו-דישען קולטור-אמט און פון די בּעזונ-דערע פראפעסיאנעלע ארבּייטער-פער-איינען, איז געלטען אין אלע יודישע ארבּייטס-ווארשטאטען אויף דער שעה פון 11 בּיז 12 בּייטאג אונטערבּראכען געווארען די ארבּייט אין צייכען פון טרויער נאך׳ן בּונדישען ארבּייטער-פיה-רער ב. מיכאלעוויטש, וועלכער איז אין דערוועלבּער צייט אין ווארשא געפיהרט געווארען צו זיין אייבּיגער רוה.

פון פאלקס-אוניווערזיטעט

בּיי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע.

דער פאלקס-אוניווערזיטעט בּיי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע אנטוויקעלט זיך גוט. די פארלעזונגען ציהען צו וואס אמאל א גרעסערע צאהל צוהערער פון אלע שיכטען פון דער יודישער בּעפעל-קערונג.

מארגען שבּת, 8 אווענד קומען פאר 2 פארלעזונגען: אין לאקאל פון האנד-ווערקער-פערבּאנד (פאלודניאווא 4) — מאג. ז. שמרויד וועגען דער געשיכטע פון ציוניזם און אין „בּני ציון" (זשגאווסקא 7) ה׳ לימאן אויף ד. ט.: „11 יאהר בּאלפור-דעקלאראציע". די פאר-לעזונג פון ד״ר פרענקעל אובּער דער העבּרעאישער פאעזיע, וואס האט גע-זאלט פארקומען מארגען נאכמיטאג איז צוליב׳ן אפרוהען פון פרעלעגענט אפּ-געלעגט געווארען.

זונטאג, 8 אווענד אין לאקאל פון דער ציוו. ארגאניזאציע די ערשטע פאר-לעזונג פון רעד. אונגער פון פארלעזונגס-ציקל: „10 יאהר יודישע פאליטיק אין ארץ ישראל". 5 נאכמ. וועט ה׳ לובּא-שוציקי האלטען א צווייטע פארלעזונג אין „סיני" (גלובּנא 62) וועגען יודי-שער געשיכטע.

אקציע פון פערטיילען ני״ע קרן-קימת-פושקעס.

צוזאמען מיט דער גרויסער זאמעל-ארבּייט, וואס איז פראקלאמירט געווא-רען מיט דעם אנקומען פון דער ארץ-ישראל דעלעגאציע אין פוילען, איז דער הויגער קרן-היסוד קאמיטעט צוגע-טרעטען צו ארגאניזירען א אקציע פון פערטיילען צווישען דער הויגער יודישער בּעפעלקערונג נייע בּלוי-ווייסע קק״ל-פושקעס. די אקציע ווערט געפיהרט דורך די מיטגלידער פון די ציוניסטישע גרופּירונגען און יוגענד-ארגאניזאציעס.

די יודישע בּעפעלקערונג בּיי אונז אין שטאט וועט געוויס פערשטעהן די גרויסע ראָל, וואס עס שפּילט דער קרן-קימת אינם אויפבּוי פון דער נאציאנאלער היים אין א״י און מיט דעם אריינגעמען א בּלוי-ווייסע פושקע אין שטוב, וועט יעדער מיטהעלפען דעם קרן-קימת אויס-צוקויפען נייע ערד-שטחים אין א״י, וועלכע פערבּלייבּען דאס אייגענטום פון גאנצען יודישען פאלק.

פון יתומים-הויז, פולנאצנא 38.

הזכרה נאך פרוי ראזאלינא נידא נ״ע

(—) געלטען 11 פארמיטאג איז אין דער שוהל פון יתומים-הויז (פולנאצנא 38) איינגעארדענט געווארען א הזכרה נאך דער פערשטארבּענער פרוי פון חו-גען אנגעזעהענעם בּירגער ה׳ ג. נידא, ראזאלינא נידא נ״ע.

פון די קינאס

[„גראנד-קינא"] אין „גראנד-סינא" ווערט איצט געגעבּען א פילם, מיט פאלא נעגרי אין דער הויפּט-ראלע, אונטער דעם נאמען „דער ווידוי פון א עהרליכער פרוי".

דאס איז א שטארקע דראמע פון ליי-דען און שטרעבּונגען פון א עהרליכער פרוי און מוטער, אויף וועלכער דער מאן האט א חשד, אז זי פערראט איהם.

דאס בּילד ענטהאלט זעהר שעהנע מאמענטען, ווי.צ.בּ. דעם העלסטען פונקט פון ליבּע, אונגרעגליכע אויפפיהרונג אונפערזולט, און משונעגע אונטערנעמען, וועלכע ענדיגען זיך מיט א מארד, דאך מיט דאס געשוואירעגע געריכט זי פרעשפרעכען, ווייל זי האט דערמיט פערטיידיגט איהר מוטער-רעכט.

[„לונא"] אין „לונא" ווערט געגעבּען א פילם „ראמאנא", וועלכע איז זעהר פאעטיש און רופט ארויס ענטציקען בּיי די צושויער. די סצענעס ענט-האלטען מוזיקאלישען ריטם, און די זע-נען פול מיט ליבּע, גלויבּען און נאטור.

ספּעציעל שעהן זענען די סצענעס, ווי דאס שערען די שאפען, די חתונה, ארעה די אורוליגע חונטער די שטערן. די אונפערגלייכליכע ראלארעס דעל ריא, איז א שוישפּילערין פון גרעסטען מאסשטאב, בּעזיצענדיג א קערפּער ווי א מוזיקאלישען אינסטרומענט, אויף וועלכען זי קען אויסדריקען יעדעס ליד.

[„אדעאן" און „וואדעוויל"] אין בּיידע קינאס געהט א 12-אקטיגער פילם „די נאכט חיגענס" מיט לוציאנא אלפערטיני און וואניאן גיפסאן אין די הויפּט-ראלען. דער פילם בּעזיצט אונ-טערעסאנטע צירק-מאמענטען: ווי רייסען קיימען, געיען מיט פאלוצת, שפּרינ-גען פון בּערג און מאל, און אינער בּערג און פעלזען-שטיינער, בּאלעט-אויפטרעטען און פערשידענע גנב׳ישע טריקען. דאס בּילד איז שעהן און שפּיל און אויסשטאטונג און זעהר אינטערע-סאנט. אויסערדעם געהט א זעהר לוס-טיגע אמעריקאנער קאמעדיע.

[„זאכענטא"] אין קינא „זאכענ-טא" ווערט דעמאנסטרירט דאס אינ-טערעסאנטע בּילד „א ליבּע פון רבי׳נס טאכטער צו א עסטרעלישען אפיצור". דאס בּילד איז זעהר סענסאציאנעל און ס׳האט ארויסגערופען א רושם בּיי די לאדזער קינאמאנען.

בּיי שלעכטער פונקציע פון די גערע-רים-מאגען און געדערעם-קאטאר, גע-שווילעכץ אויף די גערערים, ניינונג צו דער ענטצינדונג פון דער בּלינדער קיש-קע, ווערט בּענוצט דורך׳ן נאטירליכען בּיטער-וואסער

Franciska Józefa

פערהארטונגען אין דעם אונטערלייב ווערט שמערצלאז און שנעל בּעזייטיגט. די לאנג-יעהריגע מעדיצינישע פראקטיק שטעלט פעסט, אז דאס בּיטער-וואסער

Franciszka Józefa

נארמאלירט אויפ׳ן בּעסטען אופן די פונקציע פון די גערערים.

צו די שלשים פון זיין פערשטארבּע-נעם זוהן יעקב ז״ל איז מנדב בּעד הזכרת נשמתו ה׳ הירש טרעבּרעניק 50 זלאטיס אויף פאלגענדע אינסטיטוציעס:

חסד של אמת	10 זל.
בּית היתומים, זגערשער 40,	10 זל.
נאכט-פאנאטאוויע „לינת-הצדק"	10 זל.
ת״ת של הרב מזוזל זצ״ל	10 זל.
ישיבת ד„מיר"	10 זל.

שטיצע פאר לאדזער תלמוד-תורה׳ס

(ג) אין דער קהלה איז געלטען דערי-האלטען געווארען פון דער ווארשאווער געזעלשאפט „עזרת תורה" 1479 זל. די דאזיגע סומע וואס פערטיילט ווערען צווישען פאלגענדע לאדזער תלמוד-תורה׳ס:

רב׳ס ת״ת — 100 זל., אהבת תורה — 166 זל., יסודי התורה — 100 זל., ת״ת בּזשעזשינער 23 — 133 זל., ת״ת לופּאווא 31 — 100 זל., מחזיקי הדת — 100 זל., יסודי-התורה — 67 זל., יסודי התורה גווערט רשיא — 100 זל., ת״ת אויף אלעקסאנדערער גאס — 133 זל., ת״ת קולינסקי גאס 60 — 67 זל., שומרי הדת נמערט מארט — 80 זל., ת״ת זאכאדניא 56 — 67 זל., ת״ת פעפער גאס — 100 זל., „שומרי התורה וואלבּארסקא גאס — 100 זל.

די דערמאנטע אינסטיטוציעס קענען דאס געלד אפּנעמען אין קהלה-קאנצע-לאריע, געגען בּעפולמעכטיגונגען.

יעגטע בּיילע און גראף צעפּעלין

(ענדע פון זייט 9).

אוהם בּעגלייטען בּיז אין דער שטוב ארעין...

פון משוקאוועס האבּ איך מיך ארייני-געלאפט אויף די שפּיץ-פינגער, האבּ אויך גענומען אזא ראחרעל צום אויער. וואס הערט מען, ל׳פּוחל ס׳קראצט מיר אין די אויערען. ס׳זשומיעט ווי א פליג וואלט מיר נעקראצט אין אויער.

יענטע בּיילע, רוף איך מיך אן, זיי מוחל. אפשר וואלסטו מיר אויך גע-זאגט, וואס דו הערסט. איך הער דאך גארנישט. ס׳קראצט דאך מיר בּלויז אין די אויערען.

— דו הערסט נישט? — וואונדערט זי זיך.

— איך הער גארנישט.

— דו הערסט נישט, זאגט זי, ווי ס׳קאכט?

— נו איז וואס?

— דאס קאכט דאך, זאגט זי — דער קעסעל פון צעפּעלין.

— נארישע יודינע, זאג איך צו איהר, לעג אוועק די „סלוכאווקע" וועסטו נאך מעהר הערען קאכען. דאס קאכט דאך דער משוגעניק אין דער קוך!...

וואס דאן האט זיך געמאכט, זאלט איהר זיך שוין בּעסער גארנישט פרע-גען. איך וואלט איין דערצעהלט, נאר איך שעהם מיך פשוט צו דערצעהלען, אז איהר וועט ארייננקומען צו מיר אין שטוב, און איהר וועט זעהען די צובּרא-כענע גלעזער, מיט די צוטראמפּעטע טעלער און טעפּ, און צו דערצו מיין אויפגעשוואלענע ליפּ, וועט איהר זיך שוין אליין אנשטויסען, וואס ס׳איז דא-מאלט געוועזען...

איצט גיה איך דאס מאקע ארויף אויפ׳ן דאך ארויפנעמען דעם דראנג, און זאל זי אהן דעם דראנג זוכען בּוואל-ליעס.

פארוואס, פרעגט איך אייך, בּין איך נישט געבּוירען געווארען מיט הונדערט יאהר צוריק? אויף וועלכע כפּרות דארף איך די מעכאניק?

פאלקס-אוניווערזיטעט בּיי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע.

מארגען, שבּת, 8 א זייגער אין אווענד

2 פארלעזונגען:

א) לאקאל פון צענטר. יוד. האנדווערקער-פערב. (פאלודניאווא 4) — מאג. ז. שמרויד — „געשיכטע פון ציוניזם"

ב) לאקאל פון „בּני-ציון" (זשגאווסקא 7) — ה׳ ם. לימאן: „11 יאהר בּאלפור-דעקלאראציע".

איינגאנג פריי

בּעמערקונג: די 3-טע פארלעזונג פון ד״ר פרענקעל וועגען העבּרעאישע דיכטונג, ווערט צוליב דער אפוועזענהייט פון פרעלעגענט אפּגעלעגט אויפ׳ן קומענדיגן שבּת.

די נאהענטסטע פארלעזונגען: זונטאג, 4|11, ד. י. 8 אווענד, לאקאל פון דער ציוניסט. ארג. רעד. י. אונגער: „10 יאהר יודישע פאליטיק אין ארץ-ישראל". זונטאג, 4|11 ד. י. 5 נ. מ., לאקאל פון „סיני" (גלובּנא 62) א. לובּעשיצקי: יודישע געשיכטע.

6162

גרויסע מהומה צוליב כוליגאנעס,

וואס האבּען פערוואונדעט מעהרערע יודען.

(נ) געלטען ארום 8 אווענד האט זיך פלוצלונג אויבּער דער וואכאדניא גאס ארונבּערגעטראגען א בּהלה׳דיגע געשריי. ס׳איז געווארען א גרויס צוזאמענגע-לויף.

ס׳האט זיך ארויסגעוויזען, אז מעה-רערע קריסטליכע כוליגאנעס האבּען אנגעפאלען אויף זיך פון דער צור-שענק פון ה׳ פאגעלמאן (צגעל גאס 42) אויס געהאקט די שויבּען פון דער שענק-שטוב און נישט בּעצאהלענדיג פאר׳ן בּיר און צובּייט, דורך די אויסגעהאקטע פענסטער ארויס אויפ׳ן הויף, וואס איז גלייך צווישען דער הויף פון הויז וואכאדניא 58 האבּענדיג זיך ערלערגט מיט דער ערשטער אוואנטורע, האבּען די כולי-גאנעס זיך געווארפען אויפ׳ן קצב ה׳ זוסמאן, איהם געשלאגען מיט אייזענעם און אויסגעלאשען די עלעקטריע און זוסמאנ׳ס יאטקע. דערבּיי האט פרוי זוס-מאן געקרונגען אזא שטארקען זעץ אין הארץ ארעין, אז זי איז אוודערגעפאל-לען און אנ׳אונבּעוואוסטלאזן צושטאנד.

וועלקלויפענדיג פון דעם צוזאמען „שטיקעל ארבּייט" האבּען די צעווילדע-טעטע גרופּע כוליגאנעס מיט אומגעזעהן זיך געלאזט לויפען. אויפ׳ן וועג האבּען זיי מערדערליך צושלאגען מיט מע-סער׳ס דעם פישער ה׳ טאמעל ליבּא-לינסקי.

בּעת מעשה איז דער טומעל אין די גאסען געוואקסען. פאליציי האט פער-פאלגט די אנפאלער, עס איז געלונגען צו ארעסטירען נאר אייגעם פון זיי.

טעאטער און קונסט

א שעהנע אפערעטע אין יודישען טעאטער.

נאך א לאנגער הפסקה וואס דער לאד-זער יודישער טעאטער-עולם דעם שבּת דערזען די געלונגענהייט צו זעהן אויף די בּרעטער פון „פילהארמאניע" דעם בּעקאנטען ארטיסט און לאנגיעהריגען טעאטער-דירעקטאר קאמפּאניעשע, וואס וועט אויפטרעטען אין דער פּרעמיערע „חלומות פון ליבּע". דאס איז אנ׳ אויסגעצייכענטע אפּערעטע, וועלכע איז אין ווארשא געשפּילט געווארען העכער 100 מאל. אין דער דאזיגער אפּערעטע וועט אויך אויפטרעטען די נאי-אנגא-זשירטע ארטיסטין פרוי גאדיע קארען. די „חלומות פון ליבּע" איז איינע פון די געלונגענסטע אפּערעטען און יודי-שען טעאטער-רעפּערטואר און ענטהאלט בּיז 25 געזאנג-נומערן און ווערט דא אויפגעפיהרט אונטער דער רעזשי פון ה׳ ראבּינאוויטש מיט א זעהר פיי-נער אויסשטאטונג און נייע שענע דע-קאראציעס.

עס איז צו האפען, אז אויך אין לאדז וועט די פיעסע ארויס מיט׳ן געהעריגען ערפאלג.

שבּת נאכמיטאג ווערט געשפּילט מיטען דור. קאמפּאניעץ אין דער הויפּט ראָל „די רומענישע חתונה", שבּת און אווענד ווערט ווידערהאלט די פרעמיע-רע „חלומות פון ליבּע".

פון שטאטישען טעאטער.

ראמאן ראלאנ׳ס דראמע „דאנטאן", וואס געהט אין שטאטישען טעאטער מיט גרויס ערפאלג, ווערט געשפּילט היינט און מארגען און אווענד. שבּת מיטאג „דער פּראצעס פון מערי דוגאן".

קאמעראל-טעאטער

שבּת געהט אין קאמער-טעאטער א פּרעמיערע פון הערמאן באהר׳ס „מוס-טער". אונ׳ס שטוק בּעטייליגט זיך דער בּעקאנטער פּוילישער ארטיסט ארוואני-מאוויטש.

„פּאפּולארני".

אין „פּאפּולארני" געהט מיט א מסדר וואקסענדען ערפאלג זאפּאלסקא׳ס „מלפה שווארצענקאפּ".

פרייידענקער-פעראיין אין לאדז בּלייבּט פערמאכט.

(פּ) ווי בּעקאנט, האט די שטאט-סטאראסטווא אויפגעלעזט דעם פּריי-דענקער-פעראיין אין לאדז. דער פרעזעס פון פעראיין, ה׳ האנעמאן, האט אפּ-געגעבּען א רעקורס אין דער וואיע-וואדזטווא, וועלכע האט אבּער דעם רע-קורס אפּגעווארפען טאטזוויירענדיג דאס דערמיט, וואס די ווארשאווער צענטרא-לע פון פרייידענקער-פעראיין איז אויפגע-לעזט געווארען פאר אנטי-מלוכה׳שער טעטיגקייט, ממילא זענען דערמיט נופא אויך אויפגעלעזט געווארען אלע פרא-ווינץ-אפּטיילונגען.

בּלוטיגער אנפאל אויף א טאנץ-זאל

דער טאנץ-לעהרער פרידוואלד און זיין פרוי שווער פערוואונדעט

(—) געלטען אווענד איז אין טאנץ-זאל אויף פאלודניאווא 10 פארגעקו-מען א שוידערליכער אנפאל אויפ׳ן טאנץ-לעהרער פרידוואלד און זיין פרוי.

אין זאל האבּען זיך געפינען עטליכע מאנצענדע פּארלעך. פלוצלינג האט זיך אויפגעפּראלט די טיר און עס האבּען זיך אריינגעריסען א בּאנדע שכור׳ע שקצים און אנגעהויבּען אוואנטורען. און זאל איז ענטשטאנען א סכסוך. ווען דער טאנץ-לעהרער פרידוואלד האט אויפגע-פאדערט די שכורים צו פערלאזען דעם זאל, האבּען זיי איהם ארייננגעשטאכען א מעסער אין זייט און איהם שווער פערוואונדעט. פרוי פרידוואלד האט דאן געוואלט צולויפען צום פענסטער און מע-לדען א געוואלד. איינער פון דער ציוו-שעטער בּאנדע האט איהר אבּער פער-שטעלט דעם וועג און ארייננגעשטאכען א מעסער אונטער׳ן האלז, אפּטועגדיג דאס שרעקליכע שטיקעל ארבּייט זענען די כוליגאנעס אנטלאפען. די ארויסגע-רופענע פּאגאטאוויע האט זיי ערשטע הילף און איבּערגעלאזט אין דער היים די פערוואונדעטע געפינען זיך אין א זעהר שווערען צושטאנד.

די פּאליציי זוכט די אנפאלער.

די לויה פון הרב ר׳ אבּרהם ישעי׳ יוסטמאן זצ״ל

(נ) צו דער לויה פון נפטר געווארע-נעם לאדזער עמסאווער מורה-הוראה ר׳ אבּרהם ישעי׳ יוסטמאן זצ״ל זענען פון די ארומיגע און ווייטערע שטעט אנגעקומען פיל רביים און רבּנים, כדי אפּצוגעבּען דעם לעצטען כבוד דעם נפטר. מען האט ערווארט אויך דעם גערער רבּי׳ן, ער ווי אויך פיל אנדערע האבּען נישט געקענט קומען צוליבּ׳ן צוזאמענפאהר פון דער „אגודה", וואס קומט איצט גראד פאר אין ווארשא.

בּיי דער טהרה, וואס איז פארגעקו-מען אין בּית-האבל, האט דעם נפטר מספּיד געווען דעם משענסטאכאווער א פּעמער פון הרב ר׳ אבּרהם ישעי׳ זצ״ל די מלוים האבּען דערגרייכט א צאהל פון 2000. די לויה איז געגאנגען פון נארוטאוויטש גאס דורך זאכאדניא, וואלבּארסקא. דער ארון איז אריינגעגע-מען געווארען אין דער אלט-שטעטישער שוהל, דארט זענען געמאכט געווארען הספּדות און הרב ראזענבּערג פון לאד-זער ראבּינאט, ווי אויך דער משענסטאכאווער רבּי האבּען ווארעמע ווער-מער מספּיד געווען דעם נפטר, ארויס-רופענדיג טרעהרען בּיים גרויסען עולם. אויפ׳ן וועג פון וואלבּארסקא בּיז בּזשעזשינער האט דער עולם מלוים זיך פערגרעסערט.

בּיים אפּענעם קבר האבּען געמאכט הספּדים הרב ר׳ משה מנחם סעגאל און הרב ר׳ משה דאמב.

די זוהן פון נפטר האבּען אויפ׳ן פרי-שען קבר געזאגט קדיש.

אויפ׳ן קבר האט א גרעסערער עולם חסידים זיך צונויפגענומען און נאך א ישוב-הדעת איז געבּליבּען, אז דער זוהן פון ר׳ אבּרהם ישעי׳ זצ״ל, ר׳ אושער מאיר זאל זיין ממלא-מקום. עס איז גע-פאלען א „מזל-טוב". וועגען דעם וועט א דעלעגאציע זיך ווענדען ספּעציעל צו דער קהלה-פערוואלטונג.

שאפער פון וואיעוואדא איבּערגע-פאהרען א 12-יעהריגען יונגעל.

ער ווערט דערפאר דערווייטערט פון זיין אמט און איבּערגעגעבּען דעם געריכט

(—) געלטען 4 נאכמיטאג איז דער טאקסער פון וואיעוואדא זיך ארורגע-פאהרען אבּיסעל מיט׳ן וואיעוואדא׳ס אויטא צום זגערזשעווער בּית-עולם און צוריק. אין אויטא האט זיך געפונען א חוץ דעם שאפער סטארוסקי אויך זיין פרוי און קינד. צוריקפאהרענדיג איז דער שאפער איבּערגעפאהרען דעם 12-יעהריגען קאזשמירזש ניעוואדאמסקי, גראבּאווא 16. צום איבּערגעפאהרענעם האט מען ארויסגערופען די פּאגאטאוויע, וועלכע האט איהם אפּגעפיהרט אין שפּיטאל מאריא, היות און דער שאפער האט נאכ׳ן איבּערפאהרען דאס יונגעל זיך גישט אפּגעשטעלט, נאר ווייטער געפאהרען, האט איינער פון אויפגערעגטע המון געווארפען אויף איהם א שטיין. פערוואונדענדיג דעם שאפער און זיין פרוי.

ווען דער וואיעוואדע האט זיך דער-וואוסט וועגען דער האנדלונג פון שא-פער האט ער איהם תיכף אפּגעזאגט פון פּאסטען און איהם איבּערגעגעבּען אין מספּר געווען דער משענסטאכאווער רבּי

אכטונג ה״ה פריזיערס!

לכבוד יום-טוב עמפּפעהל איך א רייכען אויסוואהל פון:

קעלניש בּלומען-וואסער נור 3.20 א קילא

וועזשעמאל פון 1.40 „

בּריליאנטין „ 3.40 „

פראנצויזישער לאקיר „ 45 גראשען א דעקא

איך בּעזיץ אויך א גרויסען אויסוואהל פון ראזיר-מעסערס, פלאטי און שטאהל-זאכען ווי אויך אלערליי ראזיר-זייפען צו פאבּריקס-פּרייזען

מיט אכטונג פערפומעריע

J. DRUKIER, Zawadzka 11

טעל. 75-92

בּעמ.: פאר ענגראסיסטען—געהעריגער ראבּאט און גינסטיגע בּעדינגונגען

Grand-Kino

יוגנד־ביז 12 א זיינער מיטאג
פרייזן פון די פלעצער אויפ'ן ערשטן
סעאנס 50 גראשען.

היינט און וויטערע טעג!
אין איהר לעצטער קרעאציע

POLA NEGRI

די ווייב פון דער עהרליכער פרוי

מעכטיגע דראמא פון לעבען פון א עהרליכער פרוי און מוטער. די קראפט פון ליבע. אונענדליכע אפפערוויליגקייט. שגעוודיגע אינטריגעס.

בעמערקונג: אנהויבענדיג פון דעם איצטיגן פראגראם הויבען מיר אן צו דעמאנסטרירען די טאגעספאקטן ״וואכען-געשעהעניסען״, וועלכע ענטהאלטען דאס לעצטע נייעס, מאדע אין ד. ג.

בעקאנטמאכונג.

דערמיט מאך איך בעקאנט דער ג׳ קונדשאפט, דאס
מיין דאמען־שניידער־אטעליער
איז איבערגעטראגען געווארען אויף
פיעטריקאווער 66
פראנט־געשעפט
אין כ׳נעהם אן בעשטעלונגען פון פעלץ־ארבעט פון איינענע און איבערגעטראגענע סחורות. ווי אויך פעלצעל און קאסטיומען. די אויספיהרונג לויט די מאדעל־זשורנאל פון „שאנעל", „וואָרט" בערנאר פון פאריז. — יעדען מאנאט נייע מאדעלן.
סאלידע אויספיהרונג!
רעעלע בעהאנדלונג!

A. BEKER, Łódź, Piotrkowska 66 tel. 12-32

קינא־טעאטער

CAPITOL

היינט און וויטערע טעג!

דאס גרויסע מייסטערווערק פון Cecil B. de Milla

CHICAGO

מעכטיגע דראמאטישע דראמא אין 12 אקטען. אין די הויפט־ראלען:

Victor Varkomji — די פאטערין פון „טייל יאנינגס אין „אונויסיגן מענש" — Philils Haver

די גאנצע וועלט איז אנטצוקט איבער דעם פילם־מייסטערווערק, שארפע און טיפע סאטירע אויף א געוויסען סארט גרויסשטעטישע פרויען, אויף שונד־פרעסע, רעפארטערן און אדוואקאטען.

סימפאנישער ארקעסטער פון 30 אנטייל פון ארגאנען אינטער דער ליטונג פון ש. בייגעלמאן.

בעמערקונג: פרייזן פון פלעצער אויפ'ן ערשטן סעאנס אין וואכען טאג אויך שבת, זונטאג און חגאות פון 1 ביז 8 50 גר. און 1 ז"ל.

Mimoza

Kilińskiego 178

היינט און וויטערע טעג
סענסאציאנעלער פילם פון די הויכשטאפלער־קרייזען

מעכטער אויסצוגעבען (דער מאראל פון סאלאן)

היינט און וויטערע טעג

קאמעדיע · דראמע אין 10 אקטען. דער בעסטער אנסאמבל פון פילם־שוישפילער

Jenny Juge, Charlotte Anders, Lotte Lorring, Ernes Verebes

דער גאנסטער פראגראם: דאס שפיל פון ווירענשאפט

ס'זיינען אנגעקומען שנעע־שיך:

פאר דאמען
עמפפעהלען מיר צו פאלגענדע ביליגע פרייזן

מרעמארי שוועדישע	גאבארדין	זל. 31.00
ריגער קוואדראט	יערסעי	„ 20.00
„ „	גאבארדין	„ 24.00
„ „	לוקסוס	„ 30.00
פעפעגע	יערסעי	„ 20.00
„	גאבארדין	„ 23.00
דושענטעלמען	יערסעי	„ 18.00
„	גאבארדין	„ 21.00

די פרייזען אהנע פערפליכטונגען. די פרייזען אהנע פערפליכטונגען.

שנעע־שיך פאר קינדער פון זל. 10.00

קאלאשען
פאר מענער, דאמען און קינדער פון זל. 5.50

הויז־פאנטאפעל פון פילץ צו 4 זל. קאמילא צו 9 זל.
מיר געבען א חוץ־דעם אונזער קליענטעלע ראבאט צו 3 זל. פון א פאר.

▲▲▲
דאמען־שנעע־שיך
פון די אויבענדערמאנטע
קוואליטעטען
פארשטעלענדיג דעם
אונטען שטעהענדען קופאן.
▼▼▼

ראבאט־קופאן!
דער בעזיצער פון דעם קופאן בעקומט 3 זל. ראבאט ביים קויפען א פאר דאמען־שנעע־שיך, ער בעקומט אויך אומזיסט 4 קופאנען צו 3 זלאטיס, כדי צו פאצירען זיינע בעקאנטע. שנעע־שיך און קאלאשען־לאגער אין לאדז, אגראדאווא 2 עק נאוואמיעסקא.

הורט און דעטייל־לאגער פון קאלאשען און שנעע־שיך

„פאנטופלים"

לאדז, אגראדאווא 2 עק נאוואמיעסקא. — טעל. 61-96.

מעדליזה:
צו חיקלען קארמעלען קענען זיך מעלדען אין דער פירמע
„EXPRESS"
ŁÓDŹ,
Nowomiejska 22.

א גרויס צימער
... צו פארמיטען ... פאר ... פאר א קינדער ...
...
אדרעס. פון „לאדזער טאג."
„S. S." פאר

אליין־
לערנעל
ווערט געזוכט צו א דאמען־שניידער, דלוגא 64, הויף־מאן.
6156

BILANS

Łódzkiego Banku Depozytowego, Sp. Akc. w Łodzi

na dzień 1 października 1928

Stan czynny		Stan bierny	
1. Kasa i sumy do dyspozycji	579.943.73	1. Kapitały własne	3.084.981.81
2. Waluty zagraniczne	258.275.13	2. Wkłady	9.478.405.21
3. Papiery wartośc. własne	417. 46.80	3. Redyskonto weksli	3.766.990.74
4. Weksle zdyskontowane	15.718.163.54	4. Kor. Banki „Loro" i „Nostro"	4.739.884.59
5. R-ki bieżące	4.429.979.29	5. Procenty i Prowizje	1.976.056.08
6. Kor. Banki „Loro" i „Nostro"	570.337.29	6. Rachunki Oddziałów	191.622.55
7. Ruchomości	67.482.79	7. Sumy Przechodnie	496,266.38
8. Koszty handlowe	1,217,778.12		
9. Rach. Oddziałów	236.063.70		
10. Sumy Przechodnie	243.886.92		
Suma bilansowa:	28.734.157.31	Suma bilansowa:	23.734:157.31
1. Udzielone gwarancje	978.918.23	1. Zobow. z tyt. udziel. gwar.	978.918.23
2. Inkaso	3.905.781.97	2. Różni za inkaso	3.905.781.97
Razem zł.	28.618.857.51	Razem zł.	28.618.857.51

לאמפען

עלעקטרישע אין א גרויסען אויסוואהל פון אייגענע אויסארבייטונג פון בראנז פון די נייעסטע מאדעלן עמפפעהלט

A. REJDER

56 זאכאדניא 56 טעל. 67-64.
בעקוועמע בעדינגונגען. קאנקורענץ־פרייזען.
בעמ. רעפאראטור און איבערארבייטונג פון פערשידענע לאמפען.

לאמפען

פיר שפייז־צימער סאלאן־קאבינעט שלאף־צימער
קויפט זיך אמבעסטען און פאבריקס־לאגער אין

Sz. P. Szmalowicz

פאלודניאווא 8,
טעל. 64-39
מען נעמט אן רעפאראטורען
פארגאלדונגען, אקסידירען

Tu 63-30

„POGOTOWIE KRAWIECKIE" KIERSZA

עפן פון 5 פריה ביז 1 ביינאכט

פרייזן אויף
נארנימירען, צו — 3 זל.
קליידער „ „ 2.80 „
פאלטענקס „ „ — 3 „
איינשליסליך מיט אנטאפען און אבשיקען.
פארבען, כעמיש וואשען, איבערווענדען, איבערמאכען, רעפאראציעס און קינסטליך פארצערען

שניידער־אטעליער, כעמישע וועשערי און פארבערי
זשעראמסקא 91 (פראנט געוועלב)

פון די דיפלא-מירטע

טאנץ־שולע

פון י. דעמבינסקי
53 זאכאדניא 53
לערנט אויס די נייעסטע טענץ אין פערלויף פון 4 וואכען, אהן אונטערשיד פון די פעהיגקייטען. גינסטיגע בעדינגונגען. א קורס 2 ז.
איינשרייבונגען און אינפארמאציעס — פון 7 – 10 אוונט.
6158

קריסטען

צום דרוקען און רעקלאמע צייכנונגען
פערטיגט אוס די איינציגע יודישע קלישע־פאבריק

101 „GALWANO" 101

TEL 57-68

PIOTRKOWSKA

לאמבארד

א ליציט ציע
די ווארשאווער ליה־אסאציאציע. אויף בעווענליכע משכנות אפטיילונג אין לאדז, זאכאדניא 31
מאכט בעקאנט, אז ד. 13, 14 און 15 נאוועמבער 1928
וועלען ווערען פערקויפט דורך א עפענטליכע ליציטאציע די אין צייט ... משכנות ... די פרעז ... דורפען ... ביז צו
8־טען נאוועמבער 1928
... די משכנות ... די משכנות ... אין „גרויער יודזקי" ... נומער 31.

א יונגערמאן
ווי אויך א יונגעל ווערט געזוכט
אין א סוויטער און גאלאנטעריע־געשעפט.
אדרעס אין רעדאקציע.
6155

אנאנסירט
נאר אין
„לאדזער
טאגעבלאט"

כטונג כוחרים!!!

היות חי א גרופע פעראינטערעסירטע סוחרים האבען שוין אנגעהויבען אן אקציע געגען ה׳

פאמעראנץ פון ראדאם

וועגען די פראטעסטען פון זיין אייגענער אויסשטעלונג, ווערען געבעטען די אלע, וועלכע בעזיצען פראטעסטען און די, וואס האבען פראטעסטירטע וועקסלען מיט אונטערשריפט ז. פינקעלשטיין אין זייערע אייגענע אינטערעסען זיך צו מעלדען זונטאג, ד. 4. נאוועמבער ד. י. 4 א זייגער נאכמיטאג אין דער וואוינונג פון ה׳ נאלד, אלעקסאנדריסקע 18, III שטאק, בכדי פארט צו זעצען די דערמאנטע אקציע.

א גרופע פעראינטערעסירטע.

אנ'ארטיגער רייזענדער

פון גאלאנטעריע טריקאטאזש, מיט גוטע רעפערענצען, ווי אויך פון אנדערע בראנזשע אויף פאלעסיע, וואלינסקער און נאוואגרודסקער וואיעוואדזטווא, זוכט א פערטרעטונג. צו ווענדען טעלעפאניש 93-70 פאר „רייזענדער". 6120

די מאדערנסטע

טענץ

לערנט אויס
דער רוטינירטער
סאלאן־טענצער

H. KAZANOWSKI

זאוואדזקא 38, פראנט פארטער

פעלץ־ווארעז

אלער ארט צו קאנקורענץ־פרייזען
צו בעקומען אויף די בעקוועמסטע בעדינגונגען ביי

37 גאלדוואסער, צעגעלניאנא 37
(רוג פעטריקאווער)

בעמערקונג: קירזשנער־ווערקשטעל אויפ'ן ארט.
כ'נעהם אן פערשידענע ארבעט.

פעליץ-וואַרען

קען מען קויפען אמביליגסטע און אויף די בעקוועמסטע בעדינגונגען נאָר ביי דער לאנג-יעהריגער פירמע

ל. ב. פעפער, ווסכאדניא 42

טעלעפ. 78:04.

בעמ.: די קירזשנער-ווערקשטעל אויפ'ן אָרט. די ארבעט הערט אויסגעפיהרט פינקטליך און רעעל.

פאר אונזערע קינדער!

פאַלטע'ס אנציגער, שילער-מונדירען ווי אויך אַלע טוטער-אויסארבייטונגען עמפעהלט מאגאזין פון עלעגאנטע קינדער-קאָנפעקציע

ר. קיז, פירינסקיעגא 44

בעמ.: פאר קאָנפעקסיאָנען אויף ראטעס.

פאראפין—אפאראטען

איינפאַר, פראסטיש, ביליג

M. Błaszkowski Łódź, ul. Żeromskiego 23, telef. 52-97

די העכסטע אויסצייכנונגען האט בעקומען

Alboril

די פארנעהמסטע אראמאטישע הויזליכע זייף

שיך-מאגאזין M. JAKUBOWICZ לאדז, קאנסטאנטינער 30

עמפעהלט אין גרויסען אויסוואהל אויפ'ן ווינטער-סעזאָן 1928-1929

שניעגאַלאָשעס

פ.ב.ג. קאנטינענטס, רינא, פעטערבורגער און אנדערע

קאלאשען

אין און אויסלענדישע, פאר דאמען, מענער און קינדער

פאנטאפעל

פריהמארגען-פאנטאפעל, רייזע-פאנטאפעל און ספארט הויז-פאנטאפעל פון קאמעל-לעדער און פילצענע

צו פאבריקס-פרייזען.

קויפט נישט ביי די גאנז קליין האַבער!

אלעס פון אייגענע גאראנטירטע ארבעט! — רעכער אויסוואהל! — סאָליידע בעהאנדלונג! ביליגע פרייזען! — בעסטע בעדינגונגען!

אין דער צייט ווען איהר קענט בעקומען קאמפלעטע איינריכטונגען ווי אויך עינצעלע, דירעקט בע די ערשטע האנד, בע די איבערלעבקאנטע עלטסטע לאָדזשער מעבעל-פאבריק

I. M. TERKELTAUB

Narutowicza 12

איז היף — טעל. 34-18

12 מעבעל

עמפעהלט די גרעסטע און רעעלסטע מעבעל-פאבריק אין לאדז

MARKOWICZ i NASIELSKI

PIOTRKOWSKA 6, Południowa 10 טעל. 49-71 פאבריס:

מעבעל

דעם גרעסטען מעבעל

און עלעגאנטעסטען אויסוואהל פון שלאף-צימער, עס-צימער, קינדער-צימער א. אז. וו.

קאמפלעטע איינריכטונגען, ווי אויך איינצעלנע שטיק-מעבעל

אמביליגסטען און אויף בעסטע בעדינגונגען

צום ווינטער-סעזאָן!!!

אלע ארט פעלצווארען. אין פוטער-אויסארבייטונגען לויט די לעצטע מאָדעלען פון אייגענע און אנפערטרויטע סחורות. גוטע בעדינגונגען, רעעלע בעהאנדלונג און פינקטליכע אויספיהרונג

מ. שאליט, פיעטריקאווער 33

די פירמע

„PIANOLA“

עמפעהלט א גרויסען אויסוואהל פון פיאנינאס און פארטעפיאנאס

פון די פירמע „שטיינוויי עט זאָהן“ נעוו-יארק, בלוטנער, שרעדער, קוהנס, שטיינהילבער און ארלער פיבינגער און פערשידענע אנדערע נייע געברויכטע, צוגענגליכע פרייזען און לייכטע בעדינגונגען, גאראנטיע אויף 10 יאהר,

אלעע 1-טער מאי 4,

פראנט 2 שטאָק.

אינהאבער ש. שטורם.

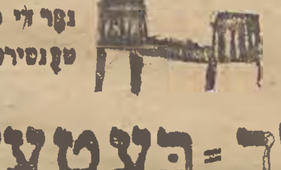

פאדערט אבעראל

נאר די פאטענטירטע

פעלד-בעטען

רוקען פון מיט „ צר פאבריקס-מארקע

Palme-Patent

מעה דעלצע מיר גע-מאנטירען אויף 8 יאהר! א ריזע אויך לאגער אין א גרויסען אויסוואהלען

ניקעל-בעטען, ניקעל-קינדער-בעטען פיש-בעטען, אמעריקאנעס, קינדער-וועגעלעך, קינדער-בענקעלעך אויף רעדער לעך ווי אויך מעטער מעה.

מאטראצען

גאַבעגאַ, שאַקאַשען און קאנאַדיסקען

פאזעמקעס און מאפטשאנעס

ע. ב.: בעמערקט מיט העכמלעך חמס טרער ברוי 17 זל., פעלטער בעמלעך 14 זל.

ציילע בעהאנדלונג פאבריקס-פרייזען

הורם. וצבליכע רעפארעטורען. דעמיל.

דלא. פולנאצנא 24, טעל. 13-63

וויכטיג פאר דאמען!

פאר נאָר 2.50 זל.

מאכט איך די עלעגאנטסטע דאמען-היטע נאך דער לעצטער פאריזער מאָדע און די עלטעסטע היטע איבערארבעטע איך אויף געצליך

נ.ב. געדענקט די אדרעס: 23 זאוואדסקא 23

אין הויף. 2-טען איינגאנג, לינקס פארטער.

פארזעהען מיט די שענסטע מאָדעלען פון דער לעצטער נייהייט און א שענער אויסוואהל פון פערשידענע פארטיגע היטען אויף לאגער.

„TOLA“

עלטערן!

פאר 3 זל. א וואך ווערט נעלערנט מיט קינדער תאס לערנען אין פאלקס-שולען חומש, רש"י, תנ"ך, משניות, גמרא, יהדות, היסטאריע, רעדען און שרייבען העברעאיש אויך יודישע בריאת ועלבסט צוזאמענשטעלען דורכ'ן פעדאגאגען ערסטדאַ-מישען העברעאישען לעהרער י. ד. ראזענפעלד פלאץ וואלנאשטשי (נייע שטאט) 6 קיוער-אסיצינע רעלטס 2. שטאק. בעמ. מ'ווערען אויך אנגענומען אנפענגער פון 5 יאהר א', ווי סיווערט אין פערלויף פון 5 חדשים אויסגעלערנט גרינדליך עברי שרענג רעליגיעזע ערציהונג! — צופאלג נא-אנמעלדונג.

רענטגען-אינסטיטוט

בפוז דער לעטשניצע איז געעפענט געווארען

קווארץ-לאמפ, דיאטערמיע און עלעקטרא-פיזישע קאבינעט.

מיזיטען אין דער שטאט. ‒ מען אויך זונטאג.

אלע ארט מעדעצינישע אנאליזען. — קורזען פאר שטאמלער

אימפונגען געגען שארלאטינע.

ערצטליך-קאסמעטיש-קאבינעט.

פרל. ם. מארקוס נעמט אן פון 5-7 אוונט.

לעטשניצע

פון דאקטוירים-ספעציאליסטען

און צאהן-ערצטליכער קאבינעט

17 זגעזשער 17, טעל. 16-33.

ד"ר ראזאחאסקי	נאָז-, האלז-, אויערען-קר.	פון 10-13—25 27—6
ד"ר יוסטמאן	נערוועז-קראנקהייטען	פון 12—2
ד"ר רוזשאנער	הויט און גע-שלעכטס-קר.	11—10 פון 1-2 נ.מ.
ד"ר ראזענצווייג	קינדער-קראנקהייטען	12—10 5—4
ד"ר פאפיערני	פרויען- און געבורטס-הילף	1—12½ 6—5
ד"ר גאָלדשטיין-פאלאק	אויגען-קראנקהייטען	2—1 8—7
ד"ר קאנטאר	כירורגישע קראנקהייטען	ז. 2—1 9—4
ד"ר וויינבערג	אינערע, מאגען, הערץ, לונגען	1—11 7—6
ד"ר סטופעל	רענטגען	10—12 4—6
צאהן-ארצט א. גראדזענסקי צאהן-ארצט נ. ראזעס	צאהן- און מויל-קראנק.	9—8 9—3

פינסטליכע חעהנאזגאנג ע-פעשטראהלונג. פאמטוו-מטע פע

Miejski Kinematograf Oświatowy

Wodny Rynek, Tel. 18-26.

Od dnia 30. X. do dnia 5. XI. 1928 r.

Dla Dorosłych Dla Dorosłych

WSCHÓD SŁOŃCA

(SUNRISE)

w rolach głównych:

GEORGE O'BRIEN, JANOT GAYNOR i MARGARET LEVINGSTON.

DLA MŁODZIEŻY:

Karjera Schaplina

komedja w 10 aktach.

Ceny miejsc dla dor. I—70, II—50 III—30 gr.

Dla młodzieży: I—25, II—20, III—10 gr.

אכטונג, גאלאנטעריע-סוחרים פון פראווינץ!

די ביליגסטע קוועלע פון

געטרעס

צום ווינטער-סעזאָן.

לאדז, דרעווגאווסקא 2

ביי מ. צוקער.

אל תתהלל ביום מחר

כי לא תדע מה ילד יום.

לייגט נישט אפ אויף מארגען

נאר גיי דיערסט ערלעדיגען טאגדאזוע זאכען וועלכע גלייך קומען צו לויטען אין ביורא

17 פיעטריקאווער 17

52 זאכענדיג 52

וואו ס'ווערט ערלעדיגט און געוויסענהאפט געשריבען לויט'ן אוסטאוו אלערליי בישעס, קלאוזולעס, זאבעזפיטשעניעס אויף אלע שטעט אין פוילען, אפעלאציעס, ציווילע און קארנע קאסאציעס, אדמיניסטראטיווע, רעקורסען וועגען דירה אין אורזשאנד-ראזיעמטשי, וועגען פעספער אין קאמיסאריאט-רוזשאנדו און אלע פאליציי-בעצירקען, אקטען אינטערציזיעס, אקטען דע-ראקציזעס, קארנע ספראוועס, ווי אויך איבער זעצונגען אין אלע שפראכען. ספעציאליסט אין שותפות-אקטען. מיט אכטונג

י. מאנעלא רעכט-קאנסולטאנט

לייי-ביבליאטעק

א. ג. א. אייזענשלאס

פאלודניאווא 11, לינקע אפיציגע 3 שטאק

די ביבליאטעק איז טעגליך אפען פון 6—10 אוונט און שבת פון 1—10 ביטאג און פון 4—10 אוונט. איינשרייבען קען מען זיך יעדען טאג פון 6—10 אוונט.

PORADNIA WENEROLOGICZNA

פון דאקטוירים ספעציאליסטען

זאוואדזקא 1.

נאר פאר ווענערישע הויט-קראנקהייטען און מענער-שוואכע אנאליזען פון בלוט און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפער קאנסיליומס מיט ספעציאליסטען פון אוראלאגישע און נערווען-קראנקהייטען.

סווארץ לאמפ-עלעקטרישע הייל-מאבינעט-מאסטעטיק

טעגליך פון 8 א זייגער ביז 9 אוונט

זונטאג פון 9 פריה ביז 2 נאכמיטאג

בעזונדערע צימער פאר פרויען

וויזיט 3 זלאָטעס

לעטשניצע

פון דאקטוירים-ספעצ. און דענטיסטען-קאבינעט.

פיעטריקאווער 62, טעל. 31-53.

אינערל. קראנקהייטען	ד"ר ב. ראבינזאהן " ם. האלפסאן " א. טענענבוים	פון 7—8 " 12—2 " 4—6
כירורגישע קראנקהייטען	ד"ר י. שרייבער " א. פאקשאנסקי	פון 3—4 און 7—8 " 12—1 און 5—6
פרויען-קראנקהייטען און געבורטס-הילף	ד"ר ד. אלטערמאן " ם. פעלדמאן פרוי ד"ר ה. זעלדאוויטש-קלאשטקא " " גוסטאווא זאנד-טענענבוים	פון 11—1 " 5½—7½ שבת, זונט. דינסט. דאָנ. 8- זונט. מאָנט. מיט. פרייט. 3-5
קינדער-קראנקהייטען	ד"ר ם. נוסענטאג " ל. פאמיליער	פון 12—1 פארמ. " 4—6 נאכמ.
נערוועז-קראנק.	ד"ר ם. מאשלאנקא	פון 6—7
אויגען-קראנקהייטען	ד"ר י. סטופאי " ם. האלענדערסקא	פון 1—2 און 4—5 11—12, 6—8 זונט. 12—
נאָז, האלז און אויערען-קראנק.	ד"ר ם. קלאטשקא " באל. סאו	פון 7—8 " 5½—8½
הויט- און גע-שלעכטס קראנק.	ד"ר פ. ברדין " י. סאלאהמיש	פון 12½—3½ " 6—8
צאָן- און מונד-קראנקהייטען	צאהן-ארצט: ס. שעהעס " ם. רעזניקאווא " ב. משודנאווסקא " נ. קאצענבאגען	פון 10.45-9 און 8-9 אָוו. " 5—2.15 " 11—1.45 " 8—5.15

די לעטשניצע איז טעטיג טעגליך פון 9 פריה ביז 9 אין אוונט

טווארץ-לאמפען און גרופען-בעשטראהלונג

פס הערצן געמאכט אפעראציעס, בעשטראהלונגען מיט קווארץ-לאמפען, עלעקטריזאציע און אנאליזען, קינסטליכע ציין, קראנעס, גאלד-בריקען און פלאמבען.

וויזיטען אין שטאט. נאכט-דיזשור. געבורטס-הילף.

לעזט און אבאנירט

— דאס —

לאדזער טאגעבלאט

Redaktor-wydawca E. Hamburski

Tłocznia: E. i M. Hamburskich w Łodzi, Piotrkowska 16.